

Verborgen bronnen

Augusta de Wit

bron

Augusta de Wit, *Verborgen bronnen*. P.N. van Kampen & Zoon, Amsterdam 1918 (4de druk)

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/wit_001verb01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de [gebruiksvoorwaarden](#).

Aan de dierbare nagedachtenis mijner Moeder

Nellis

Hoewel hij pas achttien jaar oud was, had hij een paar schouders, die het donker maakten in de kroeg, wanneer hij door de nauwe deur naar binnen schoof; en zijne voeten, met de lange buigzame teenen, en de enkels zoo rond en vast als stevig aangezette schroeven, hadden, zelfs in rust, iets dat deed denken aan een rennen als de wind over de bruine heide - en ook weer aan urenlang gelijkmatig sterk stappen, onvermoeid, door rulle zandwegen, onder een zwaren last.

Hij liep met een ronden rug, de kin vooruit, opkijkend van onder gefronste wenkbrauwen als om scherp uit te zien naar iets, héél in de verte - eene gewoonte die hem in den loop van zijn smokkelaarsleven tot eene tweede natuur geworden was.

Reeds van zijn tiende af was hij 'er bij' geweest.

Uit de gore benauwdheid van het krot dat zijn tierend gezin besloot, uit het schelden, en er òp slaan, uit den honger dier vele monden naar de bete te klein voor één, ontsnapte hij naar den ruimen vrijdom van het bosch en de kameraadschap der jolige smok-

kelaars, die hem een borrel gaven, en soms zelfs geld, wanneer hij, met de onhoorbare vlugheid van een eekhoorn heen en weer schietend tusschen de struiken, den troep intijds gewaarschuwd had voor de in hinderlaag liggende kommiezen.

Met vloeken en dreigementen, en een pak ransel om die centen die hij voor zich zelf had verdaan, haalde zijn vader hem dan terug, en stuurde hem de straat op met een negotie, die winst of nog meer slaag brengen moest. Maar telkens wist hij weer te ontkomen, en vond het sluikpad terug en de bende, en eindelijk de kroeg, waar hij aardappelen met speksaus kreeg en een glas wit bier.

En langzamerhand geraakte hij thuis in het bosch, zoo goed als de eekhoorns en de kraaien, die hun zwarte nesten tusschen de takken voegen, als de konijnen, die hun gangen graven in de zandige glooiingen, waar de morgenzon op schijnt.

Hij kende er iederen schuilhoek, ieder onzichtbaar pad tusschen het zwiepende hakhout, iederen beschutten kuil waar het warm slapen was op de verdordevarens en geel-krullende bladeren. Hij zwierf er rond bij weer en wind, bij tijd en ontijd, keek naar de blauwe zomerlucht die paars lijkt tusschen de zwartige kronen der dennen, en liet den regen in zijn nek loopen, waadde door de sneeuw, en worstelde tegen den boesterigen lentewind. Dag en nacht waren hem om 't even. Zoo groeide hij op. En hij werd een lenig sterk wezen, dat op buit uitging, en verzadigd, zich te slapen lei. Nu en dan liet hij zijn gistende jonkheid eens uitbarsten bij een joelend drinkgelag, en een

vechtpartij waarbij vrind en vijand gelijkelijk klop kregen.

Sedert hij er sterk genoeg voor geworden was, droeg hij zelf mee, steeds zwaarder wegende zakken zout op zijn steeds breder uitgroeiende schouders.

En gaandeweg was hij, bij een soort van zwijgende algemeene verkiezing, de aanvoerder van den troep geworden.

Hij was nog nooit gepakt. Dat denkbeeld gaf hem een echte pret.

Na een bijzonder brutale smokkelarij placht hij zoo in de herberg te komen, waar de kommiezen hun bemodderde stevels en gescheurde doornatte uniform zaten te drogen voor het vuur, grommig en bek af als honden na een vergeefsche jacht. En met het pas ontvangen geld in zijn broekzakken rinkinkend, vroeg hij het mooie kind achter de toonbank om een klare.

‘Op de kommiezen der gezondheid, he Jaan? en dat ze eens wat beter uit der oogen leeren kijken!’

Hij goot het glas naar binnen met een knipoogje tegen de gichelende deern, en een spotachtigen blik naar de kommiezen, die, rood van kwaadheid, binnensmonds morden.

Om te betalen gooide hij een rijksdaalder op de toonbank. ‘Hè-j daarvan terug? Minder hè-k nie. 't Zit er an, vandaag!’

En in de deur wendde hij zich nog eens om, en met een lach, die al zijn stevige witte tanden liet blinken:

‘A-je me pakt, trakteer ik jullie altegaar,’ beloofde hij.

Zoo ging het nu al drie jaar lang.

Dien nacht, in den rauwen December-storm, waren de zout-smokkelaars weer op het pad, man achter diep bukkenden man, blootsvoets, zwijgend door het zwarte woud.

Nellis liep voorop.

Het was reeds de derde nacht van de Belgische grenzen af.

De scherpe twijgen, die de storm hun tegensmeet, en de stekelig-geopende denneappels hadden hun naakte voeten opengekrabd; hun schouders kraakten onder den last van het vochtig geworden zout; tot in het merg toe kil, slaperig en verstijfd, tobden ze langzaam verder.

Nellis wendde zich om.

‘Aveseer eens een beetje, jongens!’

Op hetzelfde oogenblik schoot een kring van donkere gestalten rondom hem omhoog.

‘Stilgestaan, of ik schiet! Hier met de lantaarn!’

Snel als het weerlicht smeedt Nellis den man die het lichtje droeg zijn zak op het lijf: hij sloeg tegen den grond. Maar metéén werd hij zelf achterover gerukt; en met hun vieren tegelijk wierpen zij zich op hem.

Als honden aan het eindelijk ingehaalde hert hingen de kommiezen aan den smokkelaar. Ze rolden met hem over den grond, heen en weer gesleurd tusschen stammen en scherpe tronken, waar zij telkens tegen aan bonkten. Nellis gaf geen kik. In zwijgende grimmigheid worstelde hij tegen dat kluwen zich aan hem

vastkrampende lichamen, er op in beukend als een razende, met een woest geweld van vuisten en voeten.

Eindelijk kwam hij boven. Met een wanhopigen ruk schoot hij omhoog, scheurde zich los, en liep.

Een schot knalde hem na; en daarop een tweede.

Maar wegduikend achter een hoop takkebossen, schoot hij, met lange rennende sprongen, over gevelde stammen, over kuilen en slooten heen, het dicht van het bosch in. Hij hield niet stil voor hij het schieten dof hoorde worden in de verte. Toen liet hij zich aamechtig, neervallen op den grond,

Hij hijgde de nachtlucht in door zijn droge keel, sidderend onder het gehamer van den haastenden harts slag. Het scheen hem of zijn hoofd uiteen zou springen; de duisternis draaide om hem heen.

Hij perste de gebalde vuisten tegen de slapen; en voelde op de eene hand de lauwe aflekking van bloed.

Van onder het samenklevende haar kwam het afsiepelen, al guller en warmer, lang zijn neus weëigzoet in zijn mond. Behoedzaam tastte hij naar de wond, en nu voelde hij ze, hevig smartend onder de aanraking, over voorhoofd en schedel heen.

Nellis werd bang.

Als hij nu eens flauw viel, hier, en bij het aanlichten van den dag vonden de kommiezen hem liggen?

Hij stond duizelig op, met de eene hand zich vastgrijpend aan een stam, en de andere tegen de wond gedrukt. En trachtte te raden waar hij was.

Een schemerig licht achter de gestreepte duisternis der dennen en een gelijkmatig prevelend geluid, hoorbaar door het windgebulder heen, beduiden

hem den zoom van het bosch, waar het aan de beek grenst. Er staat een verlaten woon, niet ver van daar. Hij had er eens een dag doorgeslapen, veilig naast de zoutzakken der bende, terwijl de kommiezen het bosch afzochten. Als een zwarte berg zag hij het huis daar staan, vast in de wild-doorstormende grijsheid der velden. Hij strompelde er heen, met vallen en opstaan over de klonterige vorens, den rechtervoet dien hij in het springen verstuikt had, achter zich aantrekkend.

Het luik waardoor hij naar binnen dacht te klimmen, was dicht, - het scheen wel haast gegrendeld.

Maar de deur der schuur stond op een kier. De roestige hengsels knarsten achter hem. Toen was alles weer stil.

In den eenen hoek had de storm dorre bladeren samengewarrelt. Hij hurkte neer op den hoop.

‘Ze kunnen er niet op zweren dat ik het was,’ bedacht hij, met zijn smokkelaarskennis van de wet. Dat stelde hem gerust.

Maar hij voelde zich weer duizelig worden - zoo zonderling licht in het hoofd. En hij trachtte het bloeden te stelpen met een van zijn hemd afgescheurden lap.

Hij kon zijn armen bijna niet oplichten. En de pijn werd zoo erg, dat hij er van kreunde.

Daar kwam een stap, recht op de schuur aan.

Instinctmatig trachtte Nellis zich op te richten, te vluchten, ergens heen; maar hij kon niet op de been komen; en hij kroop terug in zijn hoek, zoo ver mogelijk naar achter, tegen den muur aan. - Nu zou 't wel uit zijn.

De deur ging open en een geel schijnsel viel naar binnen, onzeker heen en weer bewegend.

Het was een oud man, met een stallantaarntje in de hand; de wind blies in zijn grijze langfladderende haren, en trok de haastig omgeworpen kamerjapon strak om zijne magere beenen.

‘Ik dacht toch zeker,’ - mompelde hij, zijn lantaarntje wat hoger heffend; en nu zag hij het vale bebloede gezicht en de schuwbooze oogen in den hoek.

Gedurende eenige oogenblikken staarden de beiden elkaar zwijgend aan.

Toen zeide de oude rustig:

‘Je bent gewond. Kom mee, dan zal ik je helpen.’

En de zwakke beweging van den ander ziende, kwam hij op hem toe, hielp hem overeind, en hem onder de armen steunend, bracht hij hem 't huis binnen, en in een kamer waar een flauw licht scheen.

‘Ga zoolang hier zitten,’ zei hij, Nellis naar een sofa voerend. ‘Blijf stil tot ik terugkom.’

Nellis liet zich gezeggen als een kind; hij was geheel versuft.

De oude man kwam terug met een pruttelende en tegenstribbelende meid, die al maar herhaalde: ‘Zoo bent u nou altijd, dominé - en al te goed is buurmans gek.’

Zij hielp hem echter Nellis het bloed uit gezicht en haar wasschen, en een verband van natte doeken leggen op het hoofd.

De oude man ging naar het bed in den hoek der kamer, trok er een deken af en spreidde die over den gast.

‘Ga nu maar slapen. Morgen zullen we den dokter er bij halen.’

Toen legde hij zich bibberend op het bed, de kamerjapon om zich heen trekkend, en de brommige oude meid zette een olie-lichtje zóó, dat de schijn haar heer en den zieke niet hinderen kon; en ging heen.

Nellis lag onbewegelijk, met opgetrokken knieën half afglijdend van het gladde paardenhaar der rustbank.

Hij was bang.

Het nachtpitje achter zijn porceleinen scherm, het bed met de breedplooierende groene gordijnen, het vloerkleed, de bank waarop hij lag, al dat rijkelui's gerei in de kamer die hij zoo hol had gekend met niets dan spinnewebben in de hoeken, - dat benauwde hem.

En vooral die oude man, die op eens voor hem had gestaan, en hem hier binnen gebracht had - voor hem vooral was hij bang. Zou die hem hier willen houden, en de kommiezen waarschuwen onder de hand?

Hij richtte zich op één elleboog op, en keek onderzoekend naar den slaper in het groene ledikant.

Hij verroerde zich niet. Stil lag het oude, ingevallen gezicht, de oogen dichtgezonken, de mond een weinig open. Het laken over zijn borst bewoog flauwtjes op zijn geregelde ademhaling.

Een pooze bleef Nellis hem aanzien.

Toen liet hij zich weer neerglijden, strekte be-

hoedzaam zijn beenen uit voor zoover de sofa het toeliet, en sliep in.

Hij schrikte wakker door een stem in zijn ooren, en een greep om zijn pols. Hij sloeg van zich af.

‘Bedaard, bedoord nu eens?’ zei de stem. Twee mannen stonden aan zijn leger: een van hen was de oude van gisteravond, de ander hield nog steeds zijn pols vast. Hij zei tegen den oude:

‘Daar heb je een raren logé, dominé!’

De dominé klaagde iets over verdwalen, en een ongeluk in de duisternis. En de ander meesmulde, en begon het verband los te maken. Toen hij de wond zag, ontsnapte een fluiten aan zijn saamgeperste lippen.

‘Wel van belang! waar heb-je dat opgedaan?’

Nellis gaf geen antwoord: wantrouwig keek hij den dokter van ter zijde aan.

‘Nu, ik kan 't wel nagaan,’ bromde die. En hij begon zijn werk.

De dominé stond er bezorgd bij; en al dat bloed ziende, vroeg hij: ‘Is het erg?’

De dokter haalde de schouders op. ‘Genoeg om u en mij de wereld uit te helpen. Maar zulk volk heeft perkament in plaats van vel, en gesmeed ijzer bij wijze van botten.’ Hij veegde zijn instrumenten zorgzaam af, en ried Nellis:

‘Je kunt morgen wel weer naar stad - daar hoor je immers thuis, op den Heggelersdijk?’

De Heggelersdijk was de buurt van de stroopers en de smokkelaars.

‘Neen. je hoeft me niet te antwoorden, vriend. Die vraag is meer een redekunstige figuur. Ga naar 't hospitaal, dan zal de chirurgijn daar je wel verder helpen; vóór tien.’

Hij ging, begeleid door den ouden man.

Nellis hoorde zijn bespijkerde laarzen klinken door de gang; en daarop, in de deur, zijn luide lach, en:

‘Waarachtig, daar moet je nou weer zoon stadsmensch voor hebben als u, dominé! Wel ieder papwurm hier in 't dorp zou 't je kunnen vertellen.’

Toen begreep hij dat de oude man niet geweten had wien hij opnam gisteravond, en hij zag gespannen naar de deur, waardoor zijn beschermer weer binnentrad. De grootelui hielden het altijd met de politie en het tribunaal,

De dominé zei geen woord. Een paar maal liep hij de kamer op en neer, toen bleef hij voor het venster staan en tuurde naar buiten. Hij had zijn handen op den rug; de vingers bewogen zenuwachtig.

Toen plotseling wendde hij zich om, en op den toon van iemand, die juist op een besluit gekomen is:

‘Je moet eerst eten en heelemanl weer op krachten gekomen zijn,’ verklaarde hij den hem verbaasd aanzijnde; en hij ging heen waar hij de heen-en-weer dribbelende huishoudster vond.

Hare stem klonk door de gang, ontevreden: ‘t Is nog zonde, dominé, die beste wijn, die je van de catechisatie gekregen hebt! 't Zal wel niet gebeuren! Ik ga naar 't dorp en haal brandewijn, dat is veel beter voor hem!’

En toen de stem van den oude, onduidelijk; en zij weer:

‘Nou, wat zou dat nog, al regent het? ik zal er niet van smelten. Ik loop liever naar 't dorp dan naar den kelder, zoo waar als ik hier sta. Denkt de dominé dat ik dat met droge oogen aan kan zien, dat hij zijn goede wijntje zoo'n leelijken landlooper door de keel giet - Neen, dominé, dominé!! als je nou zelf gaat, dan doe ik het toch nog liever!’

En haar muilen klostten de keldertrap af.

Ze kwam terug met een bord hutspot in de eene hand en een stoffige flesch in de andere.

‘Drink dat nou niet, alsof het water uit de goot was, zooals wat je thuis opsloppet - niet of dat is wèl zoo gezond voor een jong' kerel. Als het aan mij lag kreeg je het niet. Maar met den dominé is geen praten.’

Nellis greep de flesch, zette ze aan den mond, en goot den wijn klokkend naar binnen. Dat deed goed!

En toen viel hij aan het eten, haastig schrokkend, tot hij verzadigd raakte, en zijn onrust vergat in een nieuw gevoel van soezelig welbehagen.

Hij schikte zich gemakkelijk in de kussens, en tuurde de kamer rond: keek naar het ledikant, naar een tafel met een groote witte kom en een kan, naar een kast vol boeken, naar een prent aan den muur waar een bleek gezicht op stond met een doornkrans om het voorhoofd. Hij herinnerde zich flauw eens reeds iets dergelijks gezien te hebben...

Zijn zware oogleden zakten zoetjes aan dieper

over de oogen. Het laatste wat hij, half-slapend reeds, zag, was de dominè, die buiten voor het raam op en neer wandelde.

Langzaam liep de dominé op en neer in den winterigen tuin, al maar op en neer, niettegenstaande den killen motregen, en de gladheid der kledderige, glimmend-zwarte paden.

Zijn gebogen figuur, in het kale zwarte jasje, had iets hulpbehoevends. Nu en dan bewoog hij de lippen, als sprak hij in zich zelven. Hij zag er bekommerd uit.

Veertig jaar lang had de goede leeraar in het eng ommuurd Hollandsche stadje, waar hij geboren en getogen was, zijn gemeente van dommelige renteniers en neringdoenden bepredikt. Hij had hun zoons en dochters gedoopt, gecatechiseerd, bevestigd en getrouwd. En alles was altijd geweest zoo als het wezen moest.

Maar nu was ineens de smokkelaar voor hem komen te staan. Het was als eene openbaring uit eene andere wereld, uit een booze, wilde wanorde van dingen. Van zijn eerste ontzetting bekomen, peinsde hij er over, met de half-angstige nieuwsgierigheid van vrome zielen naar het kwade, wat toch wel het innerlijk wezen en het bestaan mocht zijn van zulk een man des gewelds.

Hij moest den vèr-afgedwaalde, wonderdadig in zijne hand gegevene, terugvoeren van het pad des verderfs. Doch hoe zoude hij tot zulk eenen spreken?

Hij trachtte zich Nellis voor te stellen, zooals hij hem dien morgen in zijn slaap gezien had, - het

jongensachtige gezicht, besproeteld tot aan den wipneus toe, met een schijntje dons op den bovenlip, en donker-omwimperde oogen, die zoo rustig geloken lagen, bijna als die van een kind.

Maar dan dacht hij weer aan den dokter.

‘Een kwaje rakkert! Doe maar geen moeite voor hem, dominé. Het is boter aan de galg gesmeerd!’

En hij aarzelde.

Doch eindelijk - reeds donkerder de schemering - schold hij zich zelve een' kleingeloovige.

‘Wie heeft den mensch den mond gemaakt? Ben Ik het niet, de Heer? En nu ga henen, en Ik zal met uwen mond zijn, en Ik zal u leeren, wat gij spreken zult.’

Hij ging tot zijnen gast.

Nellis lag onrustig tusschen de her- en derwaarts gesmeten dekens, dofrood in het gezicht van de opkomende koorts.

Hij dacht met hartzeer aan het verlies op het laatste oogenblik van zijn zuur-verworven gewin. Zeker een rijksdaalder was die zware zak waard geweest; nu zou hij er geen rooien duit van hebben. Zijn laarzen was hij meteen kwijt. En 't waren een paar nieuwe...

De dominé zag reeds het verdriet in zijn donkere oogen.

‘Hij is reeds in een berouwvolle stemming,’ dacht hij blijde.

Hij ging naast de sofa zitten en lei zijn hand op Nellis' schouder.

‘Jonge man’. -

Daar ging de deur open, en het gemutste hoofd der meid keek naar binnen.

‘Dominé, daar is de burgemeester, en hij wou je gesproken hebben. - 't Zou me niet verwonderen of 't is om hèm daar,’ voegde zij er bij, met een dreigenden knik naar Nellis.

Onthutst stond de dominé op: zijn vriendelijke gedachten stoven uitéén, als een broedsel onder den neerschietenden kiekendief.

‘Ach! wat moeten we nu toch doen? En je bent nog zoo ziek!’ Hij was geheel van streek. Moest zijn gastvrij ontsloten huis den vluchteling nu tot een val worden?

Nellis was opgesprongen. Hij liep naar het venster.

Met bevende vingers trok de oude de pen uit het kozijn, hielp het klemmende raam openschuiven. En reeds was Nellis er uit, en, onhoorbaar op zijn naakte voeten, het tuintje door en den straatweg op. De beschermende schemering viel om hem heen.

Een eind weegs hinkte hij voort, zoo dicht mogelijk langs de elzen van den slootkant schuivend. En van lieverlede haalde hij een langzaam voortbotsende huif kar in. De voerman reikte hem het handvat van zijn zweep, en heesch hem op, tusschen zijn vaten en zakken. Zoo reed hij mee, tot dicht bij zijn huis, op den Heggelersdijk.

Zijne moeder had het koffie-water over het vuur gehangen: zij warmde haar van den winter gezwollen en doorkleumde handen aan den lauwen ketel.

‘Ik dacht dat ze je gepakt hadden,’ merkte ze op, lusteloos verwonderd.

‘Laat ze maar liever op der eigen huid passen,’ antwoordde Nellis. Hij ging voor het raam zitten, hevig rillend, en hield zijn gloeiend hoofd in de beide handen vast,

Zijn moeder keek eens naar den mik.

‘Je hebt zeker al gegeten.’

Hij zeide ‘ja’ zonder op te zien. En toen het nacht werd en zijn vader kwam binnenstommelen, de deur met een vloek achter zich dichtsmijtend, kroop hij naar een hoek waar een leege aardappelzak lag, en wat oud stroo, en ging liggen, met zijn gezicht naar den muur.

Den geheelen volgenden dag lag hij zoo, nu en dan overluid kreunend. Niemand zag naar hem om. Hij dacht er aan hoe de dominé hem de deken van zijn bed, den wijn uit zijn flesch, het eten uit zijn schotel had gegeven.

En de tweede langzame dag was er.

Tegen den middag stond hij op, en zocht in den rommel der vuile donkere hoeken tot hij een eind touw vond. Daarmee ging hij uit.

Hij kwam terug, moe en bleek, met een lucht van jenever in zijn kleeren; en kroop weer in zijn hoek.

Maar toen het donker begon te worden, stond hij opnieuw op: en hij ging de stad uit, op het bosch toe.

Langs den zoom loopt een breede streep eiken-hakhout, dat den geheelen winter door zijn vaalbruin loover vasthoudt. Daar verdween hij in, bukkend. Tot diep in het struikgewas bewogen de takken boven hem. Toen hij weer te voorschijn kroop, hield hij twee hazen bij de achterpooten. De kopjes ben-

gelden als geknakt, en met de met bloed beloopten oogen puilden uit de kassen.

Hij bevoelde ze eens; ze waren dik en vet. De poelier in de stad had er in geen tijden zulke mooie gehad.

Hij liet de hazen in een zak glijden, dien hij over den schouder had gedragen, en sloeg, dwars door de velden, de richting in naar het huis van den dominé.

De knorrige meid deed hem open.

‘Zoo! dat is nog al ordentelijk van je, dat je dominé komt bedanken. Hij meende al dat je ziek en dood waart, want hij is naar 't hospitaal geweest, - zulk weer as 't toch was voor een ouwen man! - en daar wisten ze niks van je.’

Zij bracht hem bij haren heer.

De oude man zat aan het venster, in gelaten mijmering starend naar de verten van den westerhemel, matblank welvende over het late oranje der kim - als een poort van parel over een straat van zuiver goud en doorluchtig glas. Een open boek lag op zijn knieën.

‘Hier-is-ie,’ zei de meid, laconiek.

De dominé stond zoo haastig op, dat het boek op den grond viel. En op Nellis toeloopend, lei hij zijne beide smalle bleeke handen om de knuist waarin de jongen nog steeds, verlegen, den knuppelstok klemde.

‘Daar ben ik blij om! daar ben ik blij om!’

Hij zag op het stoere gezicht boven hem, met oogen die glansden van vreugdigen ijver.

Nellis kreeg eindelijk den mond open om te zeggen:

‘Ik bedank je de hoogste, en hier bennen twee hazen.’

De dominé verstond hem slechts half, en begreep hem in 't geheel niet.

‘Breng het licht strak maar niet binnen,’ fluisterde hij de meid toe, ‘hij zal me zeker willen spreken.’ En de hand op den arm van zijn gast: ‘Ga zitten, Nellis - je heet immers Nellis?’

‘Ja zóó noemen ze me wel!’ antwoordde Nellis op twijfelenden toon. Hij ging voorzichtig zitten, op den rand van den stoel.

De dominé begon:

‘Ben je nu weer geheel hersteld?’

‘Dat gaat genoeg,’ zei Nellis.

En na een oogenblik, op dreef komend:

‘Jan Bruinings hêt me een eind mee op laten rijden toen, en thuis wisten ze nog van niks, en ik heb ook niks gehoord. Van de Burregemeester niet, en van de massés niet, en van de heeren van 't tribenaal niet, en van niemand niet.’

De dominé viel hem in de rede, eenigszins gejaagd:

‘Ik heb er al over gedacht hoe je 't best geholpen zoudt kunnen worden: ik kan zelf niets doen - ik heb niemand noodig - mijn tuin doe ik zelf. Maar op het kasteel zoeken ze een tuinknecht. Als ik je een briefje voor mevrouw meegeef, zal ze je wel nemen....’

Nellis was bezig met zijn sterke tanden den knoop los te trekken die den zak dichtsnoerde; hij gaf er een laatsten ruk aan.

‘Ik kan zat verdienen,’ verklaarde hij voldaan. Hij haalde de hazen voor den dag en lei ze op

tafel. ‘t Bennen er een paar vette,’ prees hij ze.

De dominé boog er over heen met zijn bijziende oude oogen. ‘Wat heb-je daar?’

‘Heihaozen. Ik heb ze aan een bandje gevangen in 't bosch.’

En met een half sluwen, half jongensachtigvroolijken lach:

‘De koddebeier hêt al maar om me heen loopen draaien, en hij hêt nog niks gezien.’

‘Je hebt ze toch niet gestroopt?!’ kreet de dominé.

‘Nou nèt! dat kan ik goed! De baron z'n broer die komt hier alle najaar jagen, maar hij hoefde 't zijn eigen zoo druk niet te maken, daar zorg ik wel voor!’ stofte Nellis.

De dominé had sprakeloos gestaan. Nu barstte hij uit: ‘Kerel, hoe durf je mij daarmede onder de oogen te komen!’

Hij beefde zoo dat hij op de tafel steunen moest.

Nellis zag hem aan, geheel verbouwereerd.

‘Ik heb je ommers 'ezeid dat de veldwachter me niet gezien hêt!’ verdedigde hij zich. ‘Je hoeft niks bang voor hem te zijn - je zult er geen dol van hebben.’

De dominé zonk in zijn stoel, de handen voor de oogen.

‘Ik heb hem aan zijne straf onttrokken, en nu houdt hij mij voor zijn medeplichtige!’ dacht hij ontzet. En dadelijk daarop dwong het strenge zelfonderzoek van den nauwgezetten christen hem tot een deemoedig bekennen:

‘Ik heb dit verdiend - ik sprak niet toen het

mijn plicht was te spreken, ik liet hem in zijne zonden en hij is dieper gevallen!’

Hij droogde zich het klamme voorhoofd af, en na een wijle, zeer zacht:

‘Weet je dan niet dat stelen zonde is?’

Nellis zag hem wezenloos aan. De oude man wees met een bevenden vinger op de hazen. ‘Neem dat wild weg, en breng het terug aan dengene, wien het toekomt. Ongelukkige jonge man! hoe ben je er toe gekomen zoo te bedriegen en te stelen?’

‘Ik heb nog van me leven niet 'estolen!’ riep Nellis. ‘Wie dat het gezegd, die liegt het!’

De dominé staaarde hem aan. ‘En deze hazen dan?’ vroeg hij eindelijk.

‘Die heb ik eigens gestrikt, met mijn touw, waar ik zelf een strik van gemaakt heb! Dacht de Dominé dat ik een kameraad zijn haas zou afstelen! Ik ben er zelf henegegaan, van middag, en ik heb de strikken klaar gemaakt, en van avond zaten ze er in. Als ik ze naar stad breng krijg ik er zeker vijfen-twintig stuiver voor, zoo op de toonbank, en daar kan niemand iets tegen zeggen.’

‘Nellis!’ zeide de dominé en hij leunde voorover en zag hem eens diep in de oogen. ‘Begrijp je waarlijk niet dat wanneer jij die hazen neemt, die aan een ander hooren, en waar hij dus alleen op jagen mag, dat je dan steelt? En dat als je heimelijk zout over de grenzen draagt, dat je dan den Staat de belasting onthoudt en dat dit ook stelen is?’

‘Ik steel niet!’ verweerde Nellis zich. ‘Iedereen weet dat ik met zout loop. Ik kan de centen net

zoo goed verdienen als de koning, die hêt er toch al zat.'

'Misleid jezelf nu niet met zulke drogredenen! Je weet dat je iets doet wat niet goed is! Als je een goed geweten hadt gehad, zou je dan zijn weggelopen voor den burgemeester - die niet eens wist wat je gedaan had?'

'Nou zéker zal ik weggelopen!' riep de smokkelaar. 'Mot ik me dan maar laten kallezeeren, en voor de heeren van 't tribenaal kommen, dat ze me zetten onder de paraplu?'

De dominé had den volksnaam voor de overkoepelde gevangenis reeds leeren kennen.

'Je erkent dus dat je de straf verdient?' vroeg hij eenigszins strenger.

'Ja, als ze je pakken, dan mot je er in,' erkende Nellis. 'En als ze 't rechtveerdig doen, dan zal ik er nog niks van zeggen. Maar 't is wel 'ebeurd dat ze je pakken terwijl je dat je zoo langs de boschkant loopt. En daar leggen dan wel strikken, maar ik wil maar zeggen, ze kunnen je toch niet bewijzen als dat jij ze daar 'elegd hebt. Maar dan pakken ze je somwijlen toch, en de veldwachter die wordt op zen eed geloofd, of hij liegt of niet, dat is de wet. En met smokkelen is het krek eender; en als ze me pakken dat ik nog met den zak op m'n rug loop, en ze hebben me goed gezien dat ze er op zweren kunnen dat ik 't zelve geweest ben, nou, dan zal ik er nog niks van zeggen. Als 't maar rechtveerdig is. Maar anders dan slà ik ze op der gezicht - en dat weten de kommiezen ook wel, en ze bennen net

zoo bang voor de smokkelaars als de smokkelaars voor hun.’

Hij hield op: hij had de rechten der beide krijg-voerende partijen duidelijk omschreven.

De dominé zag hem aan, treurig. Hij dacht: is het mogelijk dat in ons land, waar Gods woord allen verkondigd wordt, dezulken leven die erger dan de heidenen zijn?

En hij sprak tot den zondaar van den toorn des Rechters, van de ontferming over hem, die zijne boosheid berouwt en zich van ganscher harte bekeert, van den vrede dergenen, die wandelen voor Gods aangezicht.

Nellis zat tegenover hem, zijne oogen strak op den grond, onbeweeglijk.

Hij begreep het niet.

Hij begreep niet waarom de rijke lui de hazen mochten schieten, die zoo maar over de hei liepen, en hij er af moest blijven.

Hij begreep niet waarom de koning, die toch al zoo rijk was, centen moest hebben van hem, Nellis, die arm was.

Hij begreep niet waarom hij zich niet te weer mocht stellen tegen de marechausés, die hem naar 't tribunaal wilden brengen.

Hij begreep 't verbod niet, noch den verbieder, hij de wild-vrije Heer eener ruige Baard van Eden, op wiens recht-geheven hoofd ook niet de schaduw van den Boom der Kennis gevallen was.

De oude geestelijke gaf hem het beste wat hij had - al zijne vroomheid, al zijn medelijden, al

zijn onschuldig leed - de innerlijk-liefste schatten zijner eigene stille ziel, en die woorden waarin het legaat vervat is van alle de berouwende eeuwen, van de geslachten die zochten en tastten of zij ook vinden mochten, van de enkele verkorene zielen, wier brandend verlangen naar het Volstrekt-Goede tot een loutering werd en een licht der wereld.

En hij smeekte:

‘Beloof me, dat je van nu aan een beter leven wilt beginnen.’

Maar Nellis antwoordde niet. Hij wist niet wat hij zeggen moest. Hij was ongelukkig en geheel verward van gedachten.

Eindelijk stond hij op; en, werktuigelijk, nam hij de hazen op, en ging heen.

De dominé weerhield hem niet. Eene bitterheid steeg op in hem tegen dezen mensch, die Gods genade verachtte, volhardend in zijn boosheid.

De oude meid kwam, met een brandende lamp in de hand, de gang in waar zij de stappen van den vertrekkende hoorde. Zij zag zijn teneergeslagen gezicht en de hazen in zijne hand.

‘Gestolen wild! 't is zonde dat ik 't zeg! Hadt je dat hier willen slijten, jou astrante jongen? Dat hebben we er nu van!’

Zij sloeg de deur achter hem dicht.

Nellis stond buiten, in den nevel en den nacht, half versuft.

En hij ging terug van waar hij gekomen was, trekkend met zijn gezwollen voet.

Hij kwam aan de kroeg, waar de smokkelaars hun zout plachten te brengen, ter heimelijke slijting aan de winkeliers in stad.

Door het gore raampje viel een geelroode schijn naar buiten.

Hij stond stil, en bekeek zijne hazen er nog eens bij.

‘En 't bennen er toch zoo'n paar mooie!’

Hij zei het overluid in zijn verslagenheid.

Hij kon niet duidelijk denken. Hij voelde alléén maar, als een doffe pijn ergens binnen in hem, deze zekerheid: de eenige, die ooit goed voor hem geweest was, wou zijn dankbaarheid en zijn geschenk niet hebben.

De deur der kroeg ging open. Voorzichtig keek de waard er uit.

‘Ik dacht al, as dat er een met zout kwam,’ zei hij gedempt. ‘Wat hè-je daar? Hazen? Nou, dertig stuiver voor de twee!’

Nellis smeed ze hem voor de voeten.

‘Daar! 't kan me ook niks meer verdommel!’

Met gauwe handigheid had de kroeghouder de slanke lijfjes al weggemoffeld.

Hij noodde Nellis binnen: er kon een borrel overschieten op den koop.

Nellis nam het glas van de mooie Jaan aan, zonder haar toe te knikken.

Hij goot den rauwen jenever naar binnen en zei norsch:

‘Nóg een. Je kunt 'et van den daalder afhouwe.’

En hij dronk een tweeden borrel, en een derden,

en een vierden. Hij dronk tot hij die doffe pijn daarbinnen niet meer voelde.

En toen de waard vond dat het nu wel was geweest, zei hij:

‘Je hebt je te goed schoon op, Nellis.’

En hij zeulde hem naar de deur, en gooide hein op straat.

Daar lag hij.

Vrijage

Hij was Gerard gedoopt. Maar behalve zijne moeder, had niemand hem ooit anders dan Gerritje genoemd. Zelfs zijne collega's op het dorps-postkantoor, waar hij als surnumerair werkte, zeiden 'Gerritje.' Er was iets in zijn verschijning - in de houding van 't hoofd, de argelooze uitdrukking der oogen, en den trek om den fijnen mond - dat paste bij dien naam.

Hij was een goede jongen, dóór en dóór goed, dóodgoed, gevoelig en verlegen. Het bewustzijn van een zekere langzaamheid in zijn denken, en averechtsheid in zijn doen bedrukte hem, zooals het bewustzijn van zijn onbestuurbare armen en beenen een uit zijn krachten gegroeiden jongen bedrukt. Hij zat met zichzelf verlegen: en zich altijd eens ieders mindere gevoelend nam hij beleefdheid aan als een gunst, en liet zich door een ruw woord overbluffen. Op het postkantoor was hij de duivelstoejager van zijn collega's; en de kostersvrouw, bij wie hij inwoonde, maakte hem een standje, wanneer

zij vuile voetstappen vond op de trap die naar zijn vlierinkje leidde.

Op zijn eerste Zondag-ochtend-wandeling door het dorp had hij de mooie Nelia zien staan tusschen de dahlia's en de herfst-seringen van haars vaders hof. Het was, of de zon hem in de oogen scheen: hij bleef midden op de straat staan om haar aan te zien. Het jonge meisje keek op, verwonderd: en onwillekeurig lachte zij, met een even-opschijnend kleurtje op haar wangen, en een tintelen van haar vroolijke bruine oogen. Vuurrood tot in zijn nek toe, greep Gerrit naar zijn hoed: zij knikte terug, met een 'goeie-morgen' zooals in het dorp vrind en vreemd het elkaar wenschen.

Sedert ging hij niet anders meer naar zijn werk, dan langs den verren omweg die voorbij Meijnsens hof voerde.

Tweemaal daags kwam hij nu het kleine witte huis met het tuintje aan de straat langs.

Tweemaal had hij kans de mooie Nelia te zien.

Die twee oogenblikken maakten zijn dag.

Hij ging vroeg op weg, lang vóór kantoortijd, opdat geen der andere commiezen hem inhalen en tegen wil en dank vergezellen zou. Op den hobbeligen straatweg waren alléén nog maar een paar arbeiders te zien, een voerman naast zijn knarsende, piepende kar, een troep joelende kinders, die liepen te ravotten vóór schooltijd. - Gerrit stapte er flink overheen. Bij het blok arbeidershuisjes, waar de oude vlierstruik over den put hangt, sloeg hij een zijpad in, dat tusschen omgeploegde akkers en knolle-

velden, altijd glinsterend van dauw en regen, achter op den hof van Meijnssen aanloopt, en zóo, langs den boomgaard heen, uitkomt op den straatweg.

Bij de hooge beukenhaag gekomen, begon Gerrit langzaam te loopen: hij probeerde heen te gluren door het gewirwar der twijgjes, waar de dorre kroezelige bladers van het vorige jaar nog in hingen. Er was niets te zien tusschen de lage stammen der kerseboomen. Hij hoopte op den moestuin, waar de boerenkool groeide in lange bedden; of misschien zou zij voor het venster der huiskamer zitten, met haar naaiwerk....

In éens zag hij haar vlak voor zich, in het open hek.

Hij rukte zijn hoed af. Zij knikte, even hem aanziend met haar lachende oogen. Dan was hij den geheelen dag gelukkig.

Eens had hij voor den directeur, die in de kozijnen van het kantoor allerlei planten kweekte, een handvol moscovisch riet moeten vragen aan de warmoezerij. De baas was er niet; Nelia had 't hem gegeven. Bij het aannemen der opgetroste bruine slierten hadden zijn bevende vingers even haar palm aangeraakt. Hij sliep er niet van, dien nacht.

April was in 't land.

Tusschen het malsche jonge gras der bermten stonden blanke madelieven te stralen en zonnige paardebloemen. De afgekapte elzentronden aan den slootkant liepen uit met welige, glimmend-bruine loten. In de groengestippelde doornhagen tjilpten en tierden de musschen bij geheele zwermen.

Gerrit stapte naar zijn werk dien morgen, als ging hij naar zijn geluk. Zijn schreden klonken langs de straat. Hij keek op naar den goud-groenen gloor in de iepen-kruinen, naar de wijde, ijle, zacht-zonnige voorjaarslucht. De lente liep hem het hart in.

Hij ging den kersenboomgaard langs, trachtende door de dicht-spruitende loovertjes heen te turen, toen een stem, die hem bij zijn naam riep, hem deed stil staan, met een schok van blijden schrik.

De hovenier kwam aan 't hek, een bos zanderige radijzen in de eene hand, in de andere een brief, dien hij den commies verzocht mee te nemen naar de post. Hij zag Gerrit aan, ondertusschen, met dien tegelijk wantrouwigen en heimelijk triomfeerenden blik, waarmee de boer een 'kalen heer' pleegt te monstere - als bekeek hij op de markt eene te hoog geprijste waar, die hij wel niet zoo gek zou zijn te koopen.

De jonge man ontving als een kleinood het besmoezelde papier, dat uit Nelia's omgeving kwam. Hij kon er niet toe besluiten het dadelijk in de bus te doen, toen hij aan het kantoor kwam. Voorzichtig, dat de anderen het niet merkten, lei hij het naast zich neer, om er telkens en telkens weer naar te kunnen kijken. Hij stelde zich voor, hoe Nelia er ook naar gezien en het misschien wel in handen gehad had.

Het adres was onduidelijk, gevlekt en Besmeurd door den breeden zwartigen duim van den hovenier. En terwijl hij er weer naar tuurde, trof hem plotseling een gedachte die hem het gezicht in gloed zette.

'Als ik eens terugging van middag, om te vra-

gen?.... Maar dat zou niet.... Zij moest eens.... Waarom eigenlijk? 't Is toch heel gewoon, heel natuurlijk! Niemand kan dat adres lezen zóo.... Ik doe het!'

En hij voelde zulk een glans van hoop en vreugde opeens uit zijn oogen lichten, dat hij zich diep heerboog over den stapel brieven waarmee hij bezig was opdat de anderen het niet merken zouden.

Maar zij letten niet om hem - behalve om hem nu en dan een balletje papier tegen den neus te knippen, of een inktdruppel uit een spattende pen zijn kant uit te doen vliegen. Het was gewoonte geworden onder de commiezen Gerrit, die nooit weerwerk gaf, te plagen - zooals vroeger zijn kameraden op school, en zijn oudere broers thuis hem geplaagd hadden: niet uit boosaardigheid, maar omdat zij jolig waren en hij stil; zij zelfbewust en hij bleu: uit kracht van de natuurwet, die overal den sterkere op den zwakkere aanhitst, die de verschoppelingen maakt in de kudde, en den verstootene in het huisgezin. Gerrit placht zich te houden of hij het niet merkte: ditmaal merkte hij het werkelijk niet.

Hij trachtte zich voor te stellen hoe hij Nelia aansprak - want het scheen hem zeker dat zij hem tegen zou treden, en niet de hovenier! Hoe zij iemand aanlachen kon! En hij vergat alles, tot hij opéens, als met een schrik, bedacht:

‘Wat wou ik nu ook weer tegen haar zeggen?’

De schorre oude kantoorklok sloeg vier uur - zijn stonde van vrijheid, dien dag. Hij sprong op, greep zijn hoed, en was de deur uit zonder tehooren naarden

directeur, die hem, kwaad, wat achterna schreeuwde.

Achter het meidoorn-boschje, op den hoek van den straatweg, bleef hij staan om zich het haar glad en de scheiding recht te kammen in een scherfje spiegel, dat hij sedert een paar dagen bij zich droeg. Hij wreef zijn laarzen af met een handvol gras en weegbree-blaren, en trok zelfs zijn jas uit, om zich te overtuigen, dat er nergens stof op zat. Toen ging hij, verlangend en bang, naar de warmoezerij.

Het tuintje aan de straat, kleurig van allerlei gebloeite, - oranje keizerskroon, akeleien, wit en paars, roze hartjeskruid en scharlaken tulpen, - lag ledig in den zonneschijn.

Gerrit schoorvoette op het gele klinkerpad, dat tusschen de met palm afgezette perkjes op de voordeur aanliep.

Er was niemand achter de blinkende ruiten. Maar van uit den boomgaard klonken stemmen en de vroolijke lach van Nelia. Met bonzend hart ging hij er op af, den brief stijf tusschen de vingers klemmend.

Een flauw zuiver-zoet geurtje en een gezoem van haastige insecten kwam hem tegemoet. De kersen stonden in bloei.

Het was als hing er een wolk boven de lage stammen, een blanke glanzige wolk, die de wind hier en daar had opgestuwd tot ronde sneeuwkoppen, schitterend tegen het blauw der zonnige lucht, en ginder weer uiteen gewaaid in vlokken en ijle floersjes, die glorend langs de bruine twijgen streken, en wegnevelden over het frissche groene gras, vol madelieven en boterbloempjes. De bijen dansten

in den zonneshijn. Hoewel het zoo stil was in de kruinen, dat de ronde gele zonneplekken op het gras niet bewogen, kwamen toch altijd door dunne bloesembladjes naar omlaag gedwarreld.

Gerrit was, behoedzaam wegbukkend onder de laagneerhangende twijgen, eene open plek genaderd, waar iets paarsachtigs bewoog over het gras. Hij boog de bloemige twijgen op zij en zag Nelia,

Daar stond zij, midden in het bloeiende licht, het rozige gezichtje opgeheven, de armen omhoog gestrekt, als wilde zij al die blankheid, die daar boven haar hoofd zweefde, opvangen. Van de wijdspreidende takken viel een regen van bloesems om haar neer. Zij riep smeekend:

‘O, hou toch op, hou toch op! 't Is nog zonde van de kersen!’

Een jolig mansgezicht, lachende onder de zwarte artilleristen-talpa, kwam even te voorschijn.

En de omkranste takken, nog driftiger geschud, lieten een bui van glanzige vlokken nederdwarrelen om het meisje. In haar donker krulhaar, op haar schouders, in de plooiën van haar paarse japon, in het jonge gras aan haar voeten, overal hing kersebloesem.

‘Daar komt vader al!’ riep Nelia: er had een takje gekraakt onder Gerrit's voetstap.

De militair liet de fleurige twijgen los, dat ze met een sprong omhoog zwiepten. Maar een onbekende tegenover zich ziende, richtte hij zich op, en vroeg met militaire beslistheid:

‘U wenscht?’

Gerrit's oogen waren op Nelia - op het blosse gelaat in den krans van krulletjes en bloesemvlokken. Een doorzichtig, ragfijn blaadje hing aan haar wimpers: ze pinkte even. Het ontroerde hem wonderlijk. Hij was zijn woorden, zijn plannen, zichzelf vergeten.

De artillerist deed een stap vooruit, zoodat hij vlak voor het meisje kwam te staan: en Gerrit van het hoofd tot de voeten opnemend, herhaalde hij:

‘U wenscht?’

Gerrit keek neer op den brief: en toen de ander, met een autoritaire beweging, er de hand naar uitstreckte, gaf hij hem werktuigelijk het couvert over, stamelend:

‘Het adres was niet... niet duidelijk. Ik dacht,.. misschien...’

De wachtmeester wierp er een vluchtigen blik op.

‘Er staat “Janssen”,’ besliste hij.

Hij trok een potlood te voorschijn, duwde het tegen zijn tanden, en kraste een paar dikke zwarte strepen langs de letters:

‘Zoo is het duidelijk.’

Toen den commies het papier weer toereikend, hief hij twee vingers op naar zijn muts en zei kortaf:

‘Goeien-middag.’

Gerrit bleef staan, overbluft en ongelukkig. Hij durfde noch blijven noch heengaan. Verward zocht hij naar de woorden, die hij zich zóo had ingeprent, en waarvan hij er nu geen meer kon vinden dan - ‘verdere kennismaking’.

Maar de ander had zich al omgedraaid, zonder plichtplegingen. En met een snellen schuwen blik

naar Nelia's afhanginge hand, en een gemompeld: 'Goeden middag' sloop Gerrit, verslagen heen.

Den volgenden morgen, terwijl hij aan 't loket de dikke bakkersvrouw hielp aan 'blauwe kopkes', hoorde Gerrit twee opgeschoten boerenjongens spreken over den wachtmeester.

'Hij was op de brulft bij der moei, in stad, en ze hebben den ganschen avond gedanst met mekaere, zeit Peer van 't Bruin Paard, en nou is-ie gelijk op der afgekomme. As-ik den ouwe Meijnsse was, zou ik m'n ooge ope kouwe. Zoo'n kale milleteer! En ie zal wel niet hard deuge ook, want ie is in den Oost geweest.'

Gerrit raakte zoo in de war, dat de dikke vrouw hem bits toevoegde:

'Hè-de-ge dukkels geen rêk ene êleerd daar in stad?'

Toen hij dien middag naar huis ging kwam hij den wachtmeester tegen, die juist het hek der warmoezerij achter zich dichttrok, en zich omwendend, nog eens lachend naar binnen groette. Met rinkelende schreden stapte hij heen, zijn knevel opstrijkend. Alles aan hem glom en blonk, van zijn drieste oogen tot aan de punten van zijn glanzend gepoetste laarzen.

Beklemd keek Gerrit hem na.

Hij kreeg een gevoel alsof hij iets heel gewichtigs had verzuimd, of hij het inhalen moest nu, dadelijk, met plotselinge inspanning. Maar hoe? Waarmee?

Toen hij den volgenden morgen, bleek na den slapeloozen nacht, naar het kantoor ging, kwam juist de batterij de straatweg afdraven, met een gedaver

van hotsende kanonnen, een geschetter van schelle trompetten, blinkend opgestoken, en wolken warrelend stof. De wachtmeester was er bij. Voor het witte hek der warmoezerij scheen zijn paard te schrikken; het begon te steigeren, het trappelde, het danste. Maar hij zat vast.

Zijn wit gehandschoende linker trok den teugel strak, dat het dier den glanzigen hals kromde. Hij klopte het op de manen, sussend:

‘Tut, tut, tut dan!’

Nelia stond achter de neteldoeksche gordijnen; zij sloeg geen oog van den kranigen ruiter af. Hij reed door, zij drukte haar wang tegen de ruiten om hem na te zien, zoolang ze maar kon, tot de galopperende figuur onduidelijk was geworden in het blauw en bruin van den wegwemelenden troep. Zij zag Gerrit niet eens, die vlak vóór haar, bij de haag, wachtte op haar oogen.

Hoe lomp, hoe leelijk, hoe linksch voelde hij zich, toen hij eindelijk wegsloop. Of hij bij den dag lomper en leelijker en linkscher werd. Hij at zich op van spijt en van verdriet.

Er was een nieuwe winkel in 't dorp gekomen, met spiegelruitent. Hij ging er langs, telkens en telkens - opzettelijk om zijn ergernis goed te voelen - over zijn schouder omglurend naar de weerkaatste verschijning in 't glas, rond gerugd, de kin vooruit, uit alle kracht en evenmaat van leden gegroeid; hij had van wrevel wel een stomp kunnen geven op het bleeke, langneuzige gezicht dat hem aankeek met zulke flauwe oogen.

Hij kreeg een hekel aan zich zelve om alles waarin hij van den kranigen wachtmeester verschilde.

Op het kantoor, waar de directeur de couranten van de burgemeester en den notaris placht te lezen, alvorens ze, weer netjes in den kruisband geschoven, aan de bestellers mee te geven, hoorde hij de berichten uit Atjeh bespreken.

‘Korporaal Frederiks was de eerste, die in de benting sprong. - De vijand had zich verscholen in de sawah. - Onder een hevig vuur trokken de onzen de kali over.’ Hij luisterde in zijn hoekje: het ging hem naar het hoofd als wijn. Hij dacht aan marschen door den gevaarvollen nacht, aan overrompelde vesten, aan dapperheid, zelfopoffering, kameraden-trouw, aan de dronkenschap der victorie. De wachtmeester had dat leven geleefd!

In bewondering tegen wil en dank en hartstochtelijke afgunst dacht hij aan den soldaat: het scheen hem bijna of hij tot een andere orde van wezens hoorde dan de menschen die akkerwerk deden of in winkels koopwaar verkochten of op kantoren zaten met een pen en maffe boeken.

Hij was er bijna verwonderd over den wachtmeester zoo gewoonweg voorbij te zien gaan, over het hobbelpaveisel der dagelijksche straat. Morgen, vandaag, kon hij weder het daverende veld binnendraven, dat schittert van de bloedroode bloemen des roems!

En dan, neerslachtig, bedacht hij, hoe geheel anders zijn eigen leven was. Altijd zou hij binnen de vier kale muren van een postkantoor zitten, waar nooit in der eeuwigheid iets groots of moedigs ge-

beuren kon. Hij zou brieven sorteeren, en letten op het vertrekuur van treinen, en uitrekenen en nazien en opschrijven, dag in dag uit zou dat hetzelfde blijven. Als er tenminste eens iets gebeurde, iets heel onvoorziens, dat hem de gelegenheid gaf te toonen, dat hij ook wel durfde, zoo goed als wie ook!

En dan stelde hij zich voor hoe er op het dorp oproer losbrak, een woedend gevecht tusschen polder-werkers en de arbeiders der naburige suikerfabriek, - en hoe hij den marechaussées te hulp vloog, op het oogenblik dat zij, overmand, zich al verloren gaven. Of, als er weder een watersnood kwam, als in den laatsten zomer, toen het vee in de weiden langs de rivier verdrong, - hoe dan in een waggelend huisje te midden der wieling een kind huilde dat niemand meer durfde redden, - en hij zwom er heen en bracht het aan de moeder die jammerde aan den oever. En met voorliefde verbeeldde hij zich, hoe hij in het veld een dollen stier tot staan bracht, en de schreiende Nelia naar huis geleidde, arm in arm.

Maar er gebeurde niets.

En elken dag kwam de wachtmeester voorbij.

Gerrit kreeg een gevoel van gejaagdheid en onmacht, als zwoegde hij, zwaarbeladen, een moeielijken zandweg af, en zag zijn mededinger voorbij galoppeeren, licht en vroolijk en zeker van zichzelf, vooruit al triomfeerend.

Eindelijk kon hij het niet meer uithouden: hij moest Nelia spreken. Met een soort wanhopige kordaatheid ging hij naar de warmoezerij.

Hij liep het pad door de velden. Van verre al zag

hij dat de doornhaag, die Meijnssens moestuin van de akkers scheidde, gesnoeid was: hij kon er overheen kijken in den hof, op de bessenstruikjes die met hun jonge lichtgroene blaadjes zoo frisch rondom de bruine stammen der appels en peren stonden, op de glimmende ramen der broeibakken, en op de vetzwarte asperge-bedden.

Nelia liep langs de bedden, de wachtmeester achter haar aan: zij had het afsteek-mes in de hand. Zij wees hem hier en daar de opkomende asperges, en hij bukte ze en stak ze af: zij hield reeds een blanken bos in de hand.

Gerrit was zoo dicht genaderd dat hij haar woorden verstond:

‘Nou is 't wel genoeg: bedankt voor de moeite.’

Zij wendde zich om, als om naar huis te gaan.

De wachtmeester trad haar in den weg:

‘Krijg ik geen beter bedankje?’

En hij lei zijn arm om haar middel.

Gerrit was het of de bliksem voor zijn voeten neersloeg.

Een oogenblik lang zag hij niets meer. En hij vluchtte, trillend over al zijn leden.

Van den straatweg klonken stemmen.

O neen! niemand tegenkomen, nu!

Hij keerde terug, en liep lang voort in de schaduw van den elzensingel die de akkers omheint. Eindelijk liet hij zich neervallen aan den bloeienden rand van een korenveld. Daar zat hij lang onbewegelijk, terwijl de schaduwen zich al langer uitrekten en de krekels begonnen te tjirpen, en het koren suizelde

en ruischte in den avondwind. Hij gevoelde zich als vernietigd door een onverdragelijke pijn: roerloos zat hij, alsof hij bang was, dat een beweging het nog erger maken zou. Naast hem bloeide een groote helder-gele leeuwebek. Hij staarde werktuigelijk op de schitterende plek die langzaam aan begon te tanen en te dooven in de al dichter vallende schemering.

Een geluid van voetstappen schrikte hem op.

Achter den elzensingel gingen twee mannen voorbij. Een schorre dronkemans-stem gromde:

‘Ik zal Meynssen wel vinden, dat beloof ik 'em. Hij zal nog eens aan me denken, den hond! Ik steek hem het dak boven zijn kop in brand!’

De ander mompelde iets terug.

En de beschonkene, koppig, herhaalde:

‘En 't kan me dan niet verdommen: al most ik er voor zitten, ik doe 'et! ik doe 'et!’

Hun voetstappen stierven weg.

Gerrit was opgesprongen. Wát had die kerel gezegd? En de elzentakken die hem in het gezicht zwiepten, op zij slaande, rende hij den straatweg op naar de warmoezerij.

De hovenier, de duimen in de armsgaten, stond te smoken voor zijn deur, tevreden opkijkend naar den rossigen hemel in 't westen, die hem alweer een mooien dag voorspelde voor zijne komkommers.

Gerrit smet het hek open en geheel buiten adem: ‘Meijnssen,’ hijgde hij, ‘Meijnssen!’

De tuinman schoof zijn pijp in den linker mondhoek, en bedaard:

‘Nou, wat mot je?’

Gerrit stond voor hem, zonder hoed, den witopgelopen striem van een elzentwijn over zijn wang, en stotterde:

‘Ze.... ze.... ze willen je huis in brand steken!’

De pijp viel Meijnssen uit den mond. Werktuigelijk bukte hij zich naar de stukken, en zich met een rood gezicht weer oprichtend:

‘Zeg dat nog eens!’ zei hij met een vloek.

‘Ze willen je huis in brand steken!’ herhaalde Gerrit.

‘Ze! ze! ze! Wie, ze?’ schreeuwde de tuinman. ‘Wat voor een smeerlap....’

De vrouw kwam uit de keuken aangelopen. Om den hoek van het huis verscheen Nelia, de wachtmeester achter haar aan. Allen tegelijk riepen zij: ‘Wat er toch gebeurde?’

Gerrit herhaalde de woorden die hij gehoord had.

‘Dat mot Aalbers zijn, baas, die je verleden week vortgejaagd hebt, den zuipert!’ jammerde de vrouw.

De tuinier dacht een oogenblik na.

‘Was het een kerel met rood haar, en een tand door zijn lip?’ vroeg hij.

Gerrit kon 't niet zeggen.

‘Maar je hebt 'em dan toch 'ezien, verdikkeme, toen hij daar zoo vlak langs je henen liep?’

Allen zagen Gerrit aan, en hij stamelde:

‘Hij was in een ommezien voorbij. En 't was al donker.’

De wachtmeester schraapte zijn keel:

‘Je bent hem toch nagelopen, om hem te kunnen herkennen naderhand?’

‘Daar heb ik niet aan gedacht,’ mompelde Gerrit.

En de ander zei, half-luid:

‘Ezel!’

Na veel redeneeren en beraadslagen, waarbij de wachtmeester als gezaghebbende het woord voerde, en Gerrit geen mond durfde opendoen, werd besloten den burgemeester het geval te doen weten, dat hij hun hulp stuurde.

De koddebeier kwam. Hij zou dien nacht blijven waken.

Het gezicht van zijn blinkende knopen en zijn dikke stok was op zich zelf al een geruststelling.

Gerrit, van wien, na den eersten schrik, niemand meer notitie genomen had, vroeg schuchter, ook te mogen blijven.

‘Voor mijn part,’ antwoordde Meijnssen. Develdwachter knikte.

‘Twee zien altijd meer dan één.’

‘Dat is wel heel erg vrindelijk!’ zei Nelia, hem aanziende met dankbare oogen.

Gerrit kleurde van blijdschap, terwijl hij iets stotterde van ‘natuurlijk’ en ‘burendienst’

De bewaking van den koestal en de hooischelven achter het huis werd hem toevertrouwd.

‘Ik blijf aan dézen kant,’ verklaarde de koddebeier met een wijde beweging het tuintje en het priëel in den hoek aanduidend. ‘A-j wat gewaar wordt, dan roep je maar, dan kom ik je wel helpen.’

Gerrit antwoordde niet. Hij zag éven, snel, Nelia aan, als om haar te verzekeren, dat hij alléén zijn man wel zou staan.

Toen marcheerde hij naar zijn post.
Hij was nooit zóó gelukkig geweest.

Den volgenden morgen praatte 't geheele dorp over 't geval.

De menschen maakten zich ongerust over hun schuren en stallen, nu Aalbers met de noorderzon verdwenen bleek. De hovenier, wien de brandwaarborg-maatschappijen al sedert twintig jaar te vergeefs prospectussen en agenten zonden, reed naar de stad om zijn gedoe te verzekeren.

Gerrit was de held van den dag geworden. Zelfs op het postkantoor bejegenden zijn collega's hem met zekere verwonderde achting.

De directeur, die bang was voor stoornissen in den dienst en slordig werk, had eerst met een verbod tusschen beide willen komen, toen hij hoorde van Gerrit's belofte om elken nacht te komen waken: de tijd en de toewijding der ambtenaren behoorden aan het land. Maar nog juist bijtijds bedacht hij de noodzakelijkheid om den tuinier, met wien hij al sedert maanden aan 't loven en bieden was over een stukje aardappelland, tot vriend te houden.

Hij vergenoegde zich dus met binnensmonds wat te grommen, toen hij Gerrit dien middag een paar maal zag knikkebollen boven zijn stapel ongesorteerde brieven; en ging zelfs zoo ver, den jongen man vrijstelling van de ochtenduren aan te bieden, opdat hij zou kunnen uitslapen na den vermoeienden nacht.

Gerrit weigerde. Het scheen hem of een kwijt-

schelding van de verschuldigde taak de waarde der vrijwillige taak verkleinen zou. En dan, hij wilde volstrekt werken, hard werken, zich inspannen, zich vermoeien; hij had overal tegelijk willen zijn, alles tegelijk willen aangrijpen; hij wist niet wat hij doen zou van ijver en overbruisende geestkracht.

Des ochtends haastte hij zich naar 't kantoor. Hij trok zijn stoel met een ruk op zijn plaats, greep naar de brieven, het inktkussen, den stempel, hanteerde alles met voortvarendheid, met vlugge, besliste bewegingen, alsof hij daarmee den dag eerder om kon krijgen. Dan, na een haastig eten, wierp hij zich op zijn bed, terstond inslapend, als op commando. Tegen negenen wekte de koster hem. Hij sprong op, schoot zijn kleeren aan en liep naar de warmoezerij.

De baas en zijn vrouw zaten nog op de bank voor de deur. Nelia drentelde heen en weer tusschen de rozen, de door rupsen beknaagde en verschrompelde blaadjes van de twijgen brekend. Zij zei hem 'Goeden avond!' met haar lieve stem.

De sterren stonden al aan de lucht. Maar het was nog niet donker.

De tuinbaas schoof wat opzij, om plaats te maken op de bank.

'Gaat er bij zitten!'

Hij sprak over den prijs voor de jonge groente in stad, en over 't weer dat hij in de lucht voelde.

'Ik kan 't wel vier-en-twintig uur vooruit zeggen. Er komt storm aan uit Engeland.'

Na een poosje vroeg hij:

'Hè-je temet ook iets vernomen van Aalbers?'

Het lijkt wel of de kerel onder den grond 'ekropen is. Maar we zullen 'n molleval voor hem zetten!'

Gerrit hoorde maar half, antwoordde maar luk-raak, zijn oogen en zijn gedachten op Nelia, die in haar lichte kleedje heen en weer bewoog tusschen het schemerige groen der rozenstruiken. Soms kwam zij zoo dicht bij, dat haar japon langs hem heenstreek. Hij liet zijn hand afhangen om het koele gladde katoen langs zijn vingertoppen te voelen glijden.

Met den slag van tienem kwam de koddebeier aanstappen. Hij gooide het hek open, en riep:

‘Goeien avond samen!’

De baas en zijn vrouw stonden op, Nelia volgde hen het huis in.

En de nachtwake begon.

De veldwachter bleef aan de voorzijde van het huis. Er stond daar een weesje dat op den straatweg uitzag. Hij ging op de bank zitten, haalde uit zijn mantelzak een flesch te voorschijn, die hij voor zich op tafel zette, en stopte zijn pijp.

Gerrit ging naar de hooischelven achter in den hof. En hij begon op en neer te schilderen tusschen het woonhuis en den stal.

De gaarde lag stil onder den stillen hemel, overvloten van maanlicht: de schaduwen doezelden op het mat-beschenen gras. Roerloos stond het gebladerte der pereboomen waar de maan blauw-blanke spiegelinkjes op maakte. De zuivere ijle geur van de roomsche-boonen-bloesem, die in den moeshof ontloken was, doortrok den nacht. Het was zoo

stil dat Gerrit's regelmatig op- en neer-gestap echode tegen het huis.

Hij zag uit over de maanblanke gaarde, het wazige haverveld aan gene zij der doornhaag, en de weiden, wit van damp, tot aan de hoge populieren-rij in de verte, wier sluimerig gesuizel fluisterde op de lucht. Dan keerde hij om: en hij had de hooischelven voor zich, en den stal, en, dáár, achter de pereboomen, het huis, met zijn groene luiken gesloten, en Nelia's venstertje daar boven, glinsterlicht tusschen omkransend wingerdloof. Daar ademde zij nu, in haar witte kamertje, stil op haar kussen, waar de maan haar bescheen. Zij was veilig. Hij waakte. De gedachte omgaf hem als met vloeiden van geluk, glanzende wateren, die wiesen en stegen, een stille, sterke, snelle stroom, die hem, den zwemmende, omhoog droeg. Kracht en vreugdevol durven doortintelden hem. Hij voelde zich man, den beschermer van wat hij lief had.

Tegen middernacht, als de fijne lucht koud begon te worden, hoorde hij den veldwachter aankomen over de knerpemde kiezelsteentjes van den bloemhof. De man liep, in zijn mantel gewikkeld, met opgetrokken schouders te kuchen. Hij kwam nazien of alles wel veilig was in den stal, zei hij. Uit de zwarte kier der deur sloeg een warme wadem naar buiten, die rook naar het lichaam der slapende beesten, naar melk, en zoet hooi; hij verdween er in; en kwam niet weerom. En als Gerrit, na een wijle, naar binnen keek, zag hij hem languit op zijn rug, snorkend met open mond. Zachtjes duwde hij de deur weder dicht.

Hij gevoelde een trotsche blijdschap bij dit alleen staan voor de verantwoordelijkheid en het gevaar.

Met voldoening dacht hij er aan, hoe de wachtmeester, met zijn lange sabel en zijn rinkinkende sporen, nu in de kazerne lag, aan handen en voeten gebonden door de militaire tucht. Nu was hij de man!

‘Laat Aalbers maar opkomen!’

Maar niets stoorde den vrede van den maanlichten nacht.

Drie vier dagen gingen voorbij. En met elken morgen die over zijn gave hooischelven en ongerept staldak aanlichtte, werd de hovenier geruster. Hij begon te redeneeren over 't geval.

‘De kerel hêt den koddebeier wel hier zien binnengaan, dat vât je, en nou begrijpt ie, als dat we 'em in de gaten hebben - nou zal-ie 't wel uit zijn harsens laten!’

De burens, eerst danig beangst voor hun eigen gedoe, waren tot bedaren gekomen; ze gaven hem gelijk met hoofdknikken en ‘dat zeg de wèl’. De wachtmeester verklaarde:

‘Een huis is veilig zoolang er een militair over den vloer komt.’

Zoo verliep eene week. Van Aalbers had niemand nog iets gehoord of gezien.

De koddebeier oordeelde het niet langer noodig den schijn van dienstijver op te houden. Hij verscheen des avonds met een deken over den arm, en spreidde zonder verderen omslag zijn leger in den stal. De koeienmeid kon hem met geen schreeuwen en schudden wakker krijgen, wan-

neer zij, tegen vieren, met de melk-emmers kwam.

Alléén wachtte en waakte Gerrit.

Heen en weer schilderend in den donkeren, van dauw druipenden tuin, luisterde hij naar de stilte, met een spanning die bijna ongeduld was. Het éven tjilpen van een slaapdrongen vogel, de beweging van een wezel door de ritselende struiken, de zachte tik van een vruchtje dat neerviel in het gras, deden hem den adem stokken, en het hart opspringen tegen de ribben.

Het was niets.

En met het aanlichten van den ochtend verliet hij de vredige gaarde, mismoedig als na een verijdeld pogen, en een onbegrijpelijke teleurstelling,

Zijn kameraden op het postkantoor bemerkten die neerslachtigheid, te meer opvallend na zijn vlaag van vroolijken ijver. Een vroeg er gemaakt-meewarig naar de reden, - een ander gaf, Gerrit's stem nabootsend, een onnoozel antwoord, en allen vielen in koor in, met spotterijen en gelach. Zóó lang hadden zij hem reeds met vrede gelaten in half-onwillig respect voor zijn plotselinge energie - nu haalden zij hun schade in. De directeur, zich houdend of hij 't niet hoorde, meesmuilde.

Gaandeweg begon de hovenier een kregelen toon tegen Gerrit aan te slaan. In zijn angst voor het dreigend verderf had hij zijn boel verzekerd tegen eene premie, bij de gedachte waaraan hem het koude zweet uitbrak; zoodat hij, om zich te troosten, den geheelen dag herhalen moest: 'dat de gierigheid de wijsheid niet mocht bedriegen'.

Maar, naarmate de geruste dagen kwamen en gingen, verminderde zijn vrees en vermeerderde zijn spijt, tot hij de ergernis over al dat weggesmeten geld niet meer kon verkroppen, en het gezicht van Gerrit, op en neer gaande bij zijn noodelooze wake, hem de gal deed overloopen. Het scheelde weinig of hij beschouwde den voorbarigen waarschuwer als den eigenlijken kwaadwillige.

Een paar maal was het al gebeurd, dat hij, een vertreden aarbei-pol vindend in den moeshof, een geknakte rank die uit den meloenbak hing, of een afgestooten perzik voor de schutting, Gerrit er bij had gehaald, als ware de schade zijn bedrijf. En op een regenachtigen morgen den jongen man ziende rooken, liep hij op hem toe, en vloekte hem uit, zooals hij het geen roekeloozen boereknecht, met de brandende pijp op den hooizolder betrapt, had durven doen.

Gerrit antwoordde niet. De nachten zonder slaap, de dagen zonder rust, en de ook geen oogenblik aflatende spanning, hadden hem geheel ontzenuwd.

Op het postkantoor had hij moeite het werk vol te houden.

En des nachts, alleen wakker en ongerust in den stil ademenden hof, voelde hij uit die stoorelooze kalmte een beklemming op zich afkomen, zóó ontzettend, dat, ten laatste, de uitlaaiende brand hem een verlossing geschenen had.

Maar de bedauwde nachten bleven stil.

De tweede week liep haast ten einde. En de geschiedenis van Gerrit en den brandstichter was een

relletje geworden in het dorp. De kwajongens stonden voor het postkantoor 'brand! brand!' te schreeuwen, de holle handen om den mond. De klappeien kwamen in haar deur 's avonds om Gerrit te zien voorbijgaan op weg naar de warmoezerij, en hem na te gichelen, elkander aanstootend met de in de zij gezette armen. En de daglooners die hem in den vroegen ochtend grauwbleek en neerslachtig, zagen terugkeeren, riepen hem aan om te weten, voor wanneer hij den brandstichter dan toch wel besteld had?

De koddebeier kreeg zijn deel van den spot. Het maakte hem doller dan een roode lap den stier. Daarbij had hij de hoop op een fooi al lang laten varen; - de hovenier keek immers bij den dag zwarter. En ondertusschen stalen de kwajongens, hem verre wetend, de rijpe meikersen van zijn boomen.

Op een goeden morgen thuiskomend vond hij er een geheel leeg geplunderd.

Met een opgestreken zeil stevende hij naar de warmoezerij.

'Een schâ van minstens drie gulden mot ik lijen met dat bewaken van jou goed! Zóoveul kan er dan tóch wel op overschieten, zou ik meenen, da-j me dat goed maakt!'

De hovenier werd kwaad.

'Waken? slapen wou je zeker' ezeid hebben! Drie gulden! Ik 'eloof dâ-je niet goed bent!'

Ze waren midden in hun krakeel toen Gerrit er aankwam, op weg naar het postkantoor.

De hovenier riep hem aan:

'Ik heb 't daarnet den veldwachter 'ezeid, en nou

zeg ik 'et jou ook - ik heb er al genoeg van! 'Et mot nou maar uit zijn, met dat heen-en-weer geloop 's nachts over men hof. Schaai lij ik er bij, en dol heb ik er mee, en 't is alles niks gedaan. Je hoeft niet meer terug te komme. Ik ben mans genoeg om op men eigen boel te passen. En as 't er an toe mocht komme is 't nog niks, ik krijg 't ommers terug van de asserantie!'

Gerrit had Nelia tusschen 't groen bespeurd. Het gaf hem moed om te protesteeren:

‘Er is toch ook levensgevaar bij!

‘Vader!’ kwam de stem van Nelia. ‘Vader! hij hêt 't toch gedaan om je te helpen!’

De hovenier bromde iets in zijn baard. Eindelijk:

‘Nou voor mijn part dan! A-j maar niet weer men komkommers kapot helpt. Maar ik zeg je, 't is niks gedaan. Alebers komt niet!’

Als hij werkelijk eens niet kwam?

Den geheelen dag martelde die gedachte Gerrit,

Hij zag er zoo ellendig uit, dat zelfs de hardnekkigste grappenmaker op het kantoor hem met vrede liet, en de directeur er maar weinig van zei, toen hij zich slag op slag vergiste bij zijn werk. Bij het heengaan echter riep hij hem terug, en niet onvriendelijk:

‘Het wordt hoog tijd dat er een eind komt aan dat voor nachtwacht spelen bij Meijnssen: je gaat er onder door, jongen! En je moet ook eens denken hoe de dienst er onder lijdt, als je je werk niet behoorlijk kunt doen?’

Gerrit voelde een knoop in zijn keel: als hij een woord gezegd had, ware hij in tranen uitgebarsten.

Hij ging naar zijne wake dien nacht als naar zijn oordeel. Tien jaren van zijn leven hadde hij gegeven voor de zekerheid dat Aalbers zijn aanslag plegen zou.

De nacht was donker, zonder maan of ster, er lag een bedrukkende zwoelte in de lucht: nu en dan weerlichtte het in de verte.

De koddebeier was laat uit 'Het Bruin Paard' gekomen, loopende met een onzekeren stap, Met een schuinschen, boozen blik Gerrit voorbijgaand, trok hij den staldeur open, en viel neer in het stroo.

De roes had hem niet slaperig gemaakt: hij gooide zich heen en weer: het stroo prikte hem: naast hem snoven en stommelden de onrustige beesten. En daar lag hij te denken aan al den verloren tijd, de vergeefsche moeite en de verbeurde winst, tot de lang bedwongen kwaadaardigheid inéens, als met een stormvlaag uitschoot.

Hij sprong op, alles van zich afsmijtend, bonsde de staldeur open en schreeuwde: 'Nou verdóm ik het, versta-je me!'

Gerrit kwam uit de duisternis te voorschijn, een bleek gezicht en hol-staande oogen opheffend in den geligen schijn der stallantaarn. En de ander brieschte hem aan:

'Ik zeg je, dat ik het verdom, hier nog langer te blauwbekken! Denk-je soms, dat ik niet al lang in de gaten heb, jou vervloekte gluipt, hè! hè!

Hij schudde zijn twee knoesten van vuisten in Gerrit's gezicht.

'Je hebt een aanbreng-premie van de asserantie gehad, en nou nog een fooi van Meijnssen ook, dat

is gauw verdiend met je leugens over een dronkelap, die de boel in brand wou steken.’

Gerrit was rood en bleek geworden. Hij hief zijn hand omhoog:

‘Ik zweer je....’

De ander stiet een kwaadaardigen lach uit.

‘Welzeker, zweer jij maar, zweer jij maar, en zie dan eens wie je gelooft! Waar zie je me voor an, zeg? En ik zweer jou, ik, dat ik je zal aanklagen op het stadhuis, en dat je de gevangenis in zult, zoo zeker als ik hier sta! Het zal je heugen, dat je veldwachter Koenen hebt voorgelogen!’

Hij greep zijn koppel op, die, h alf los gesespt, door zijn heftige gebaren op den grond gevallen was, sloeg de staldeur dreunend dicht, en verdween met groote stappen in de duisternis. De warmoezerij lag al een eindweegs achter hem toen hij nog, in zijn drift, hardop herhaalde; ‘Zoo'n verdomde gluipt! zoo'n smiecht! ik zal hem!’

Hij naderde zijn huis. Er was licht daarbinnen. En nu zag hij zijne vrouw, met een lantaarn in de hand, het voetpad af komen.

‘De jongens in de kersen!’ dacht hij.

En grimmig-blij in de gedachte hen onverhoeds bij de kraag te pakken, zette hij het op een draf, zwaaiend met zijn stok.

Ze vrouw kwam op hem toe.

‘Ik heb de koster al gewaarschuwd, met- een da'k de brand zag. Hij zal dalijk wel kommen met de spuit.’

Verbijsterd stond de veldwachter stil:

‘De spuit? de brand?’

‘Nou, bij Meijnssen dan toch! Hè-je Alebers epakt?’

Of iemand hem om de ooren geslagen had tolde de veldwachter om. Achter de populieren der warmoezerij trok een rood schijnsel de hoogte in.

Hij smeedt zijn stok neer, en rende terug.

In zijn doodschrik klonken hem beschuldiging, oordeel en vonnis al in de ooren.

Op de dorpsstraat werden luiken en deuren opengestooten, stemmen riepen over en weer, een haastig gekleede bende draafde op de warmoezerij aan.

De veldwachter sloeg in allerijl het veldpad in, kwam achter den hof om, en wrong zich door een gat in de meidoornhaag. Nèt stond hij, midden in 't gewoel, met donderende stem orde te bevelen.

Niemand luisterde.

De hooischelf was een heuvel van vlammen: rook en vonken vlogen er af: in de hoogte wemelde een vurige wolk, die zich heenwentelde door de kruinen der ooftboomen: het bedauwde loof en het sappige hout sisten. Opéens met een langen zwaai sloeg de vlam neder op het rieten staldak, dat dadelijk begon te sprankelen: en toen vloog zij hoog de lucht in, het huis, den hof en de opgeheven gezichten der menigte flikkerrood beschijnend.

De mannen trachtten het vee uit de stallen te drijven: bij de wijd-open deuren was het een verbijsterend gedrang, waar de angstig loeiende beesten dwars tegen in stommelden.

Een troep vorken en rieken hanteerende gestalten

wemelde in den rossen gloed der mijt, het brandende hooi uiteen rukkend. Gerrit weerde zich vooraan, zwart van rook, half naakt, in verzengde kleederflarden. Ais een waanzinnige rende hij dwars tegen de vlammen in. De anderen riepen hem toe, maar hij hoorde noch zag.

Eindelijk kwam de brandspuit er aan gehotst, de verschrikte koster draafde er naast, de slang op een onbeholpen manier vasthoudend.

De koddebeier schoot op hem toe.

‘Had je er niet wat gauwer bij gekund, jou slaapkop? Hier er mee!’

Hij rukte den stotterenden man de buis uit de handen, allen toeschreeuwend te komen helpen. De slang plompte neer in den regenbak: en het volgende oogenblik besprong een glinsterende straal het overblijfsel der omvergehaalde hooimijt. De veldwachter weerde zich, rechts en links bevelen uitschreeuwend. Hij liet een slag-regen neerkletteren tusschen de verzengde boomkruinen en deed het dak van den stal schuimen en druipen: voor alle zekerheid bespoot hij ook den huisgevel, dat de stralen er af sloegen. De hof dreef als na een wolkbreuk, de regenbak liep leeg. Bij het aanbreken van den dag was het allerlaatste smeulende vonkje uitgesist in plassen water.

De veldwachter dweilde zich met zijn grooten ronden zakdoek het van zweet druipende gezicht af: en gewichtig begon hij proces-verbaal op te maken, schrijvend bij het blanke licht van den dageraad. Bij het opteekenen der namen riep hij naar Gerrit; hij kreeg geen antwoord.

Zij gingen hem zoeken.

En vonden hem eindelijk, voorover op zijn gezicht tusschen de struiken, bewusteloos, met brandwonden overal over hem heen.

Den geheelen volgenden dag was het dorp in opschudding.

De warmoezerij liep niet leeg. Iedereen kwam de schade bezien, begrooten, bejammeren, en klagen dat de beurt nu ook wel aan hem kon komen, nu de brandstichter, ontsnapt, rondzwierf door de streek.

De veldwachter zat geweldig in den angst. Hij liep zich het vuur uit de zolen om den brandstichter te vinden. Hij was overal en nergens, het eene oogenblik hier, het andere daar: hij barstte daglooners-huisjes binnen, hield veedrijvers en voerlui staande op den straatweg, en liep al de kroegen van den omtrek af met vragen naar Aalbers.

In zijn angst verzon hij onder 't loopen een omslachtig relaas om zijn afwezigheid op 't oogenblik dat de brand uitbrak te verklaren, te verdedigen, te rechtvaardigen.

Hij had een man voorbij zien sluipen, den kant van den boomgaard op, en was hem nagegaan, voorzichtig, langs den berm van den straatweg. De kerel was het veld ingegaan, hij hem na, een heel eind ver. Ineens had hij gezien dat de brand er uitsloeg. Toen was-ie naar den koster gedraafd, om de spuit te halen.

‘Men wijf kan 'et getuigen, ze kwam me net tegen, terwijlle dâ-'k naar hem toe liep!’

Tegen ieder, dien hij ontmoette, zei hij het; hij

ging de huizen binnen om het te herhalen, telkens weer meer en nauwkeuriger bijzonderheden er aan toevoegend. Vóór den avond had hij het relaas meer dan vijftigmaal gedaan, herhaald, bevestigd, bezworen. En hij keerde terug in het dorp, zelf van de waarheid ervan overtuigd.

De menschen liepen hem tegemoet, zooals hij daar bèkaf, grijs van stof, en bezweet als een akkerpaard, aan kwam sjokken.

‘Hè-den 'em, koddebeier?’

En hij grauwde terug:

‘Hoe mót ik 'em hebben, nou de kemies 'em eenmaal hêt laten loopen?’

Want, gerechtvaardigd, verhaalde hij nu zijn schrik, zijn angst en zijn kwaadheid op Gerrit.

Hij klaagde tegen den hovenier die, nadenkelijk, stond te kijken naar de natte zwarte hoopjes op zijn hof:

‘Dat nou toch zoo'n onbenullig jong niet kon oppassen, een oogenblikkie dat ik aan de andere zij van den hof most zijn!’

En Meijnssen, gelaten in 't vooruitzicht van de ronde som die hij nu van de Maatschappij te goed had in plaats van hooi, dat al aan 't verzuren was geslagen, antwoordde met grootmoedige toegefelijheid.

‘Ja, wat zal ik daar al van zeggen?! 'Et is een goeie mensch, de kemies, een goeie mensch, maar een sukkel dat is-ie ook. De vrouw hêt 'm nou sparzies gezonden en arebeien, die van de mart in de stad terugkwamen: nou, daar wil ik ook niks van gezegd hebben, een mensch mot al es wat meer doen

als recht toe. En hij hêt z'n eigen ook wel geschandalizeerd met 't helpen bij den hooimijt. 't Was anders allemaal verzekerd, zóó niet.'

Hij nam de pijp uit den mond, spoog, en hervatte:

'Maar, zoo a'j daar net zeit, dat-ie den kerel niet bij z'n lurven 'epakt hêt, of, op z'n minst niet 'eskreewd hêt, as da-j 'm moet kommen helpen, - 't is dan maar onbenullig!'

Gerrit lag op zijn zolderkamertje, alleen. De menschen waren te zeer vervuld van den doorgestanen schrik, van de bekommerdheid voor eigen have en goed, en van wraakzuchtig verlangen den brandstichter gevat te weten, dan dat ze ook nog aan hèm konden denken.

De dokter had, bij het verbinden van den verbranden arm, de wonde niet ernstig bevonden. Niettemin scheen hij zwaar te lijden. Hij lag met gesloten oogen en gefronst voorhoofd, van tijd tot tijd het hoofd heen en weer bewegend, en kreunend alsof hij de pijn niet langer uithouden kon.

In den avond kwam de veldwachter binnenstampen. Gerrit sfor querychokte overeind van zijn kussen, zoo blijkbaar ontsteld, dat de ander, die, benauwd niettegenstaande allen bluf, zijn dreigen en doen van den vorigen nacht had willen goed praten, oogenblikkelijk zijn zelfvertrouwen herwon, en voor uitvluchten een beschuldiging koos.

'Dat hebben we nou van jou lamzakkigheid! De kerel is er van door! Hij is zoo zeker as wat de grenzen over, in 't Belgische!'

Met een diepen zucht liet Gerrit zich weer op zijn kussen vallen.

Maar de koddebeier, hoog en breed voor de benauwde bedstee staande, zag streng op hem neer.

‘Waarom heb je me niet geroepen? Je begrijpt, ik zee dat wel zoo, maar ik bèn toch niet hene gegaan, ik was daar achter de bongerd, ik had daar zoo iets zien bewege. A-j nou geroepen had was ik er dadelijk bij geweest. Waarom heb-je niet 'eskreeuwd toe je hem zag kommen?’

Gerrit, zijn gezicht naar den muur gekeerd, antwoordde:

‘Ik heb niemand gezien.’

En de ander werd kwaad.

‘Hè-je dan geen oogen in je hoofd? of he-j geslapen? Want anders mòt j'em 'ezien hebben, dat is niet anders, dat is Godsonmogelijk dà j'em niet 'ezien zou hebben! Zoo stikkeduuster was 't niet!’

‘Ik heb niemand gezien,’ herhaalde Gerrit.

De veldwachter keek eens naar den mageren arm die op de deken lei, naar de spitse knieën die zich teekenden onder het dek.

‘Je bent zoo'n scharreminkel,’ zei hij misprijzend, - ‘en dien Aalbers, dat is een manskerel! Ik 'eloof dat de wachtmeester 'et bij 'et rechte end hêt - hij zee, as da' j'em best gezien most hebben, maar da-j bang voor hem geweest was, en je lijf hadt geborgen.’

Gerrit werd zóó rood dat de tranen hem in de oogen drongen, en zijn hand kleurde. Maar hij herhaalde stug:

‘Ik zeg je dat ik niemand gezien heb.’

Den volgenden ochtend kwam de officier van justitie. Hij had zich reeds eene meening gevormd over het geval. Zoo behoedzaam mogelijk, om de ijdelheid van den jongen man te ontzien, zinspeelde hij op eene bedreiging of zelfs eene feitelijke mishandeling, waardoor Aalbers Gerrit belet zou hebben alarm te slaan.

‘De verdachte staat bij de justitie als een ruw en gewelddadig persoon bekend.’

‘Ik heb niemand gezien,’ zei Gerrit weer.

De ambtenaar drong aan:

‘U stond toch bij den hooiberg, nietwaar, waar de brand aangekomen is?’

Maar Gerrit onkende te heftiger, herhalend dat hij niemand gezien had. Hij wou het bewijzen, sprak zich zelve tegen, raakte in de war, zweeg bot-af: en herhaalde, het klamme zweet op het voorhoofd:

‘Ik heb niemand gezien.’

Zoodat de ambtenaar zich eindelijk verwijderen moest, in afgemeten woorden zijn bevreemding uitdrukkend over den blijkbaren onwil van den getuige om de Justitie te gerieven. ‘Een onwil,’ voegde hij er gestreng bij, ‘die, hoe algemeen dan ook, helaas! onder de volksklasse, in een man van opvoeding en beschaving alleszins onverdedigbaar genoemd moet worden!’

Dien avond had hij hevig de koorts.

Een kameraad van t postkantoor kwam hem het Provinciaal en Stedelijk Dagblad brengen, waarin de beschrijving van den brand en van Gerrits gedrag bij de blussching anderhalve kolom vulde.

Goedhartig zei hij;

‘Je moet de groeten van de collega's hebben, en van den directeur ook. Ze spreken er allemaal over, dat je je zoo kranig gehouden hebt!’

Gerrit nam de courant aan: maar toen de ander heengegaan was, verborg hij het papier onder zijn kussen, zonder het te hebben gelezen. Het scheen als was de gedachte hem pijnlijkaan de daad, waarvan hij met zoo vaste zekerheid zijn geluk gehoopt had.

De dokter kon hem er niet toe krijgen op te staan. Languit op den rug, den gezonden arm onder 't hoofd gebogen, lag hij te staren, te staren, zonder te zien, naar den blauwen Juni-hemel, die schitterde binnen de omlijsting van het zolderraampje. Een lindetak stak omhoog, wiegelend met groene harten van blaadjes, doorschijnend tegen 't licht: en nu en dan scheerden zwaluwen voorbij, een snelle zwarte veeg.

Hij sloot de oogera weer, en lag onbewegelijk, met op het bleeke gezicht een trek van zoo diepe neerslachtigheid, weezin en algeheele uitputting, als hadde zijn gefaald pogen alle kracht van lijf en ziel hem afgevergd, hem ledig latend en dor, als een ondiepe beekbedding onder de Augustus-zon.

In den avond van den derden dag hoorde hij weer den dreunenden stap van den veldwachter de trap opstommelen. Hij keek naar de deur, in lustelooze afwachting van de al zoo dikwijls gehoorde verwijten, en eeuwig dezelfde vraag, waarop hij altijd door hetzelfde antwoord gaf.

Hij wist dat Aalbers nog altijd niet was gevat.

Maar de deur vloog open en de koddebeier liep naar binnen, glimmend van vreugde.

‘We hebben 'em! Nou krijgt-ie tien jaar spinhuis! Dat zullen ik en jij hem bezorgen!’

En jolig, vergenoegd als over een buitenkansje, waarin hij een kameraad liet deelen, sloeg hij Gerrit op den arm.

De jonge man stiet een zonderling geluid uit, half snik, half kreet; en zijn gezicht werd witter dan het laken waarop hij lag.

De ander staarde hem aan met open mond.

‘Wel Jandorie, wat is dat nou?’

Gerrit stamelde:

‘Je sloeg me op mijn zieken arm,’

En de koddebeier herhaalde:

‘Nou, sloèg, sloèg! ik vatte je an of je me grootmoeder was!’

En, oordeelend dat hij zich nu genoeg verontschuldigd had, reikte hij Gerrit een stuk, de oproeping om getuigenis te komen afleggen voor de arrondissements-rechtbank, en weer officieel, gewichtig:

‘Morgen om tien uur,’ beval hij. ‘Je zult met Meijnssen meerijden. Het is afgesproken.’

En hij ging.

Gerrit staarde op het papier dat hij in zijn klamme vingers hield. De letters bewogen heen en weer voor zijn oogen.

Er kwam een stommelende tred de zoldertrap op - de kostersvrouw bracht hem zijn eten. Hij sprong de bedsteê uit, en wierp zich tegen de deur, den sleutel omdraaiend. En hij bleef staan, trillend, als

hadde hij een ontzettend gevaar buitengesloten.

Na een poos kloppen en roepen ging de vrouw morrend weder weg.

Gerrit kroop weer in de bedstee. Inéén gekromd, met opgetrokken knieën, het gezicht in het kussen, kroop hij weg in den duistersten hoek, klappertandend als in een aanval van koude koorts. En aldoor, eentonig herhaalde hij:

‘O God! o God! o God! o God!’

Het werd donker, zonder dat hij het bemerkte. De stemmen en voetstappen op de trap hielden op. Eindelijk werden de luiken gesloten, en de grendels knarsten voor de deur.

Het bekende geluid wekte Gerrit uit zijn verdooving op.

Hij kwam overeind en bleef zitten luisteren.

Een paar stoelen werden verschoven over den krassenden steenen vloer. De vrouw rekende het vuur in. Eindelijk was alles stil.

Gerrit stond op en stak de kaars aan, die op zijn waschtafeltje stond. Zijn blik viel in den kleinen spiegel: een zonderling veranderd gezicht zag hem er uit aan, vaalbleek onder het roodachtige schijnsel der kaars.

Met snelle, zachte bewegingen trok hij zijn kleeven aan, pakte eenig ondergoed en een paar schoenen in een valies, en deed behoedzaam de deur open.

Een poos bleef hij staan luisteren, met ingehouden adem; en toen sloop hij op zijn teenen de trap af.

Beneden was alles stil.

Uit de bedstee klonk het regelmatig snorken van

den koster. De vrouw draaide zich om en zuchtte in haar slaap.

Met uitgestrekte handen door de duisternis tastend, vond Gerrit de deur: voorzichtig schoof hij den grendel er af, die een weinig knarste. Hij wachtte eenige seconden. Alles bleef stil. Toen omvatte hij de klink, draaide snel om, en trok: maar de deur bewoog niet. Het slot was ongedraaid en de sleutel er af.

Gerrit stond roerloos. Het kwam niet in hem op, dat hij door het raam er uit kon komen. Zijn zwak willen stiet tegen een hindernis aan: en zakte inéén.

Hij wierp een radeloozen blik om zich heen, naar 't even glin mende vuur, naar 't schemerwit der bedstee: en sloop weer naar vliering. Hij ging op den stoel, naast de deur zitten. De kaars brandde nog: hij had vergeten ze uit te blazen, straks. Hij bleef er na kijken, terwijl ze in de pijp brandde, sputterend en heen-en-weer flakkerend. En toen de vlam uitgegaan was, zat hij daar nog onbewegelijk, als wachtte hij op iets: hij wist zelf niet wat.

De morgen was stralend opgegaan: het zou een mooie dag worden.

De vlaskoppige tuin-jongen van Meijnssen spande de dikke bruine merrie voor het Brabantsche karretje: terwijl hij het tuig vastsjorde, zong hij uit volle keel:

‘Wij gaan naar den Bosch toe, zoete lieve Geritje,
Wij gaan naar den Bosch toe, zoete lieve meid!
Brandewijn met suiker zullen wij daar drinken,
Brandewijn met suiker, zoete lieve meid!’

Het huisgezin was bij elkaar in de keuken.

De hovenier, zijn gezicht glimmend van de groene zeep, zijn natte haren naar achter gestreken, met de strepen van de kam er nog in, zat in zijn hemdsmouwen en op de kousevoeten, voor de koffie. Met de beide ellebogen op de tafel, en de rood-en-blauw gebloemde koffiekant tusschen de handen, kauwde hij den mik.

Hij was niet best te spreken. De gang naar de stad paste hem kwalijk dien ochtend, met de drukte van het erwten plukken. Knorrig beval hij Nelia zijn Zondagsche buiten te hangen, in den zonneschijn, dat de kreukels er uit trokken.

Het meisje gehoorzaamde. Zij zag er bedrukt uit.

De wachtmeester was er al. Hij zat op een stoel tegen den muur aan, en klopte met zijn sabel, die hij tusschen de knieën hield, op den vloer. Nu en dan zei hij een woord tegen den veldwachter, die met een gewichtig gezicht in de deur stond.

De koekkoek-klok riep negen uur; de hovenier keek op.

‘Komt de kemies nou, of komt-ie niet? As-ie denkt dâ-we op hem wachten zullen, hêt ie 't mis.’

Er werd iemand gestuurd om Gerrit te halen.

Hij kwam onverrichter zake terug.

‘De kemies was al voor een uur uitgegaan.’

‘Hij zal naar den barbier zijn om zijn baard wat te laten knippen,’ grinnikte de wachtmeester, en hij trok aan zijn zwaren knevel.

Nelia lachte flauwtjes.

Het liep naar achten.

De hovenier sloeg op de tafel dat het koffiegoed

rinkelde. De vrouw, angstig, stuurde naar rechts en links boden uit, en ze goot de koffie, die ze voor Gerrit had ingeschonken, weer in den ketel om het koud worden.

De wachtmeester greep naar zijn talpa, en verklaarde:

‘Ik ga dat baasje eens halen.’

Opeens ging de deur open. Gerrit stond op den drempel.

De kleeren hingen hem om 't lijf, zijn schoenen waren neergetrapt en beslijkt alsof hij langs den drassigen oever der rivier had gezworven, en de oogen stonden strak in zijn vaalwit gezicht.

Hij deed een paar schreden vooruit, doelloos als een slaapwandelaar; en recht voor zich starend op den witten muur, trachtte hij te spreken. Eenige malen bewoog hij de lippen, maar er kwam geen geluid uit.

Allen zagen hem aan, stom van verbazing.

De jongen, die, op straat, met het karretje stond te wachten, liet de zweep knallen, ongeduldig.

En dadelijk, alsof hij aan een signaal gehoorzaamde, sprak Gerrit, met een stem waar alle klank uit verdwenen was:

‘Ik heb het zelf gedaan.’

Het was doodstil om hem heen. Een vlieg bromde tegen het vensterglas.

Gerrit slikte krampachtig. En na een wijle, weer met diezelfde vreemde stem, de woorden één voor één uitstootend, als waren het klanken zonder slot of zin:

‘Ik heb het den man hooren zeggen. Maar ze wouen mij niet gelooven. Ik.... ik....’

Hij stakte.

Toen, onwillekeurig, in een instinktieve beweging, zich met het geheele lichaam naar Nelia keerend, en haar aanzierend met een blik van wanhoop, bracht hij er uit:

‘Ik dee het allemaal alleen om jou. Maar ze lachten me uit. Toen heb ik het gedaan.’

Verbijsterd, als stond er een krankzinnige voor hen, hadden de anderen hem aangezien.

Maar bij dat herhaalde woord:

‘Ik heb het gedaan,’ begreep de hovenier in éens. En òpspringend, dat zijn stoel tegen den grond sloeg, vloog hij op den vernielers van zijn goed aan.

De vrouw greep hem gillend bij den arm, de veldwachter wierp zich er tusschen.

Hij hijgde.

‘La' me los! ik zal 'm krijgen, den smeerlap!’ En hij stiet en sloeg van zich af, dat het koffiegoed op den vloer kletterde in rinkelende scherven en plassen bruin nat.

Gerrit voelde zich bij de hand genomen, naar buiten gebracht. Hij stond in den tuin, hij wist niet hoe. Door het open raam hoorde hij de stem van den wachtmeester:

‘Een ezel die vrijt, die schopt en die smijt.’

Langzaam ging hij weg.

De menschen, nieuwsgierig samengeloopen voor het hek, zagen hem aan. Maar niemand sprak: er was iets in zijn oogen dat hen op een afstand hield.

Hij ging de straat af, midden op den weg, voor ieder te zien, langzaam en alleen.

De deur van het kostershuis stond open,

Hij trad binnen, en ging bij de schouw zitten, wachtend. Die hem zocht, zou hem vinden.

Er was een zonderlinge gewaarwording in zijn hoofd, iets of het daarbinnen leeg was. Doch hij gevoelde geen angst meer, noch berouw, noch bekommernis. Het scheen hem of niets hem ooit meer zou kunnen schelen.

Daar naderde een lichte tred, die aarzelde op den drempel.

Hij keerde zich om, de tanden op elkaar geklemd.

Het was Nelia.

Zij hijgde, alsof zij zich buiten adem geloopt had: haar lippen stonden een weinig open, boven haar hart beefde het strak gespannen katoen van het lijfje.

Gerrit was opgestaan. Hij zag haar aan, niet wetend wat te zeggen of te doen.

De donkere oogen stegen naar hem op, glanzend door tranen heen.

En, eensklaps, zoo rood als een roos, lei het meisje hare beide handen om zijn hals.

En had hem gezoend.

En was verdwenen.

De meester-glaswerker.

De groote zaal bij Graffi, een schatkamer van edel Venetiaansch glas, staat in laaien middaggloed. De rij spiegels langs den wand is tot louter licht geworden, een teer-blanke glans ter weezij van een fontein zonnegeel bevend. Het goud der mozaïeken vlamt. Tusschen het ontstoken kristal hangen zwermen vonken, fel-kleurend en roerloos.

Al de vensters staan open.

Daar buiten is de glorie van Venetië en den Junihemel. Llit den fellen zenith, blauw als blauw vuur, komt al meer gloeiend licht naar binnen gestort.

Van de blakende Piazza slaan schelle kleurschijnsels de zaal in, - veel purper en mozaïekbont van de basilica, met flitsen goud, de stralende koepels afgeschoten roodgeel en laai oranje van zonnezeilen - daar bovenuit het verblindend witte blaken der Procurazie Nuove, doorzònd als blanke zomerwolk.

En, tusschen die groote omschijningen van stad en hemel in, ligt de zaal als het brandende hart van een briliant, flonkervol van haar eigen duizendvoudig gebroken licht.

Het is er onrustig van purper, blauw, en hevig-groen glasgesprankel, van de blanke vlammetjes die aan kristal-spitsen branden, van het gesproei van regenboogstralen langs den geslepen rand der spiegels.

Zachter, in schaduw-plekken, drijven paarlemoerglanzen, dunne zeepbel-schijnsels, onuitsprekelijkteedere tinten van opalesceerend glas die beven tusschen de harde verwenbrokkeling der mozaïeken. Daar boven hangen de kristallen luchters als een doorzichtige, gele nevel, op plekken verdonkerd tot rookerig bruin. Scherpe lichtflitsjes schieten er doorheen, telkens als al dat zwevende kristal even schommelt op den tocht der deur.

De directeur der fabriek geleidt zelf een paar aanzienlijke vreemdelingen door de drukte van bezoekers en koopers: een man, met een rozetje in het knoopsgat en een uitdrukking van diplomatieke reserve in het gezicht, en een blonde, jonge-meisjes-achtige vrouw, die met een soort verrukten ernst om zich heen ziet. Langzaam bewegen zij zich door al dat levendig en teeder getingel.

En de jonge vrouw, met bewegingen als plukte zij bloemen voor een ruiker, neemt hier en daar een voorwerp uit de glanzige rijen: eene vaas omweelderd van vreemdkleurige bloesems aan gewrongen steel, een kelk geklemd in de gouden kronkelingen van een vuurrood-vlerkig drakenlijf: eene schenkkkan in sluiers van luchtig glasspinsel, waar de lichtdruppels in blijven hangen, als dauw in de zilveren draden van den herfst: kleine kroezen, die uit edelsteen gesmolten schijnen.

Maar altijd meer, altijd mooier ziet zij - ontelbare grillige sierlijke vormen, talloze tinten helder en teer, van dat edele Venetiaansche glas, dat uit de drie klare elementen geworden schijnt, - uit doorzichtig water en serene lucht en zuiver vuur: dat is, al een stillevend iets, de wondergroei van dat wondereiland, bellen en blazen uit het duistergroene water der trage kanalen opgeborreld, droombloesems der lagune, onrustig schoon, gewonnen uit zonnegefflicker en schuim der zee, in den schuts der marmeren murazzi ontloken. En in enkele kelken is het rood en oranje van hartstochtelijke avondluchten afgeleekt, en andere hebben de bladers toegesloten over een glimp van het blauwe maanlicht, dat zoo stil op de stille vloed drijft... En luchters hangen daar, van blank, bleekgeel, en opalesceerend glas, kristallen takken in bunders saamgewrongen, en twijgen in bochtigen nederval, aan welker tippen de geelroode bloesems aan het waslicht ontluiken willen. En spiegels, die wellen zijn van helderheid, trillende binnen een straffe ijs-omsluiting, binnen een geglinster van naalden en kegels en scherven, wit beruigd. En, eindelijk nog, hard plekkend tusschen al dat doorzichtige-ijle, een strakke pracht van mozaïeken, op gouden achtergrond een gepraal van edelgesteente en brokaatgekleur, van aureolen uit robijn, smaragd en saffier, aanéén gesnoerd om staroogende heiligengezichten, en van plechtgewaden, stijf van goud, roerloze gestalten omvouwend.

De jonge vrouw gaat door dat alles heen, als in een droom, besluiteloos, gelukkig, half-verblind.

Maar, plotseling, blijft zij staan.

‘O! wat is dat?’

In een glazen schrijn, als een brandkast gesloten en gegrendeld, heeft zij iets somberblauw zien gloren.

Een trotsche glimlach beschijnt het gezicht van den directeur.

‘Het pronkstuk van onze collectie! Het is aangekocht voor een der koninklijke paleizen, maar wij hebben de vergunning om het nog eenigen tijd te exposeeren.’

En hij nam het stuk van achter de omveiligende deuren. Het was een beker, mat-glinsterend, ruwig, en zwaar als een ertsklomp, een brok aaneengeweld metaal en glas, donkere ruigheid in de schaduw, in 't licht een fijnstralige zilverschijn. Azuren kristallen overgloorden wanden en voet met een troebelen glimp, als van ten ruwste geslepen saffieren, waar de duisternis en de klamheid der zwarte mijnen nog aan hangt.

Behoedzaam plaatste de directeur den beker in het volle licht. Een blauwe nimbus sloeg neder op het marmerblank der tafel. Wissellichtend vonkten de doffe kristallen op. Uit het doorlouterd zwart van het kelkhart welde rijk azuur te voorschijn.

De bezoeker nam den beker in de hand en beschouwde kritisch den zwaren, bijna loggen vorm van donker glas, van zilverlijntjes doorkorven en bezet met bolle kristallen - een weinig glas en een loovertje zilver.

Hij was verbaasd. Maar terwijl hij er naar zag, begon de betoovering opnieuw.

Dat was niet iets van heden en hier, niet een Venetiaansch glas, gister uit de hand van den volmaakten werkmans gekomen - het was een relikwie uit lang vergeten tijden en landen onbekend.

Tusschen al dat opeens gering en alledaagsch geworden glaswerk, tusschen dien tammem troep toeristen, blonk de bokaal op als een visioen uit het Oosten - uit het weelderige, wreede, geweldige Azië der kruistochten.

Verloren kleinood uit een Saladijn-schat, met lange listen belaagd, in bloedige vuisten gegrepen, was hij van de eene geblakerde legerplaats naar de andere gesleept, wèrwaarts de vaan der kruisheeren woei.

En had geschommeld tegen de lenden van den bedachtzaam stappenden karavaan-kameel, vele zwijgende weken lang, door het Syrische woestijnzand.

En had verholen gelegen in het ruim der Levantijsche galei, wier zeilen westwaarts bolden.

Nog dreef er, binnen die somber-blauwe wanden, een gloed als door bonte harem-tralies filtert, - geheimzinnig licht, en van kleur verzadigde duisternis. Wat mat-blanke vingers, aan de tippen met henna gebloosd, hadden het lest hun loome aanraking om dien kelk gelegd? En was het in sneeuw gekoelde sherbet van rozen, of was het een zachte ademtocht, waarvan de geur, in droomen slechts naspeurlijk, nog waarde om den rand?

Aarzelend, als wilde zij de werkelijkheid van het azuren wonder beproeven, raakte de jonge vrouw het glas aan.

‘O!’ murmelde zij, ‘o! hoe kàn het zoo mooi?’

Haar gemaal had met kalm welbehagen den beker beschouwd, het schoonheids-instinct bevredigend, dat den erfgenaam van eeuwenheugende weelde het mooi der kunst tot een even volstreekte levensbehoefte maakt, als goede wijn, raspaarden, en hoffelijkheid in den daagschen omgang.

En voldaan verklaarde hij:

‘Het is een meesterstuk. Zelfs de antieke glazen in het Musée-Cluny zijn niet mooier. Wie is de maker?’

De directeur noemde hem:

‘Alvise Berovieri. Hij is onze beste kunstenaar in Venetië. Den Benvenuto Cellini van het glas hebben zij hem wel genoemd.’

Hij streek als in gedachten met den vinger over den bekerrand.

‘Hij wordt oud, oud helaas! Maar zijne oogen zijn nog sterk. En den geheelen dag zit hij over zijn werk gebogen, daarginds, op zijn hoog atelier, in het Palazzo Faler.’

Welgevallig herhaalde de voorname kunstkenner:

‘Alvise Berovieri.’

In zijn denken gaven de pracht van het maaksel en de naam van den maker harmonischen samenklank. Hij zag het als een tafreel uit het Italië der Renaissance - den ouden kunstenaar, gezeten in eene zaal van het prinselijk paleis, goud en glas en kleurig email hanteerend, in het licht dat door de slanke boogvensters op zijn geneigd hoofd viel, en zijne schoonheidwerkende handen.

En toen de jonge vrouw, impulsief, riep:

‘O! ik wou dat we naar hem toe konden gaan, op zijn atelier!’

Toen glimlachte hij slechts even, alvorens te verklaren:

‘Ik zie daar geen bezwaar in.’

Zij gingen,

De gondelier vond het afgelegen kanaal, en het donkere oude paleis, van welks kroonlijst adelaars nederdreigen, grimmig, met naar voren gestrekten kop, en geweldig uitgeslagen vlerken. Een wapenschild kroont de boogvensters van het gebeeldhouwd balcon boven den ingang. De marmeren treden, die uit het water opstijgen naar de donkerdiepe poort, zijn groen overslijmd door het altijd rijzend en dalend getij.

In de schaduw der zuilengalerij, die den zonnig-witten binnenhof omduistert, zat een jonge vrouw kant te dichten. Zij richtte het hoofd op, bij den aanroep van den gondelier, die naar Berovieri vroeg. Hij was op zijn atelier, zeide zij. Daar bóven. Zij wilde de Eccelenza den weg wijzen.

De beiden volgden haar, een marmeren trap op, die statig de hoogte in steeg, langs verbleekte, van den wand afschilferende fresken, en ledige nissen, en op zuilen gedragen portalen, in welker vloer mozaïekfiguren kleurden. En toen een tweede reeks smallere, steilere treden van grijze steen langs, die maar niet scheen te eindigen, met draai na engen draai omhoog borend. Toen, alweer nauwer en steiler, langs een derde trap, tot zij eindelijk, de laatste duizelige treden op, een zolder bereikten, een verwelooze deur

die, gekrompen en gebarsten in de verzengende hitte, overal zonnestraaltjes liet doorfilteren. Een scherpe terpentijnreuk drong er door naar buiten. Zonder aan te kloppen duwde de padrona de deur open, en, met de hand naar binnen wijzende:

‘Ecco,’ zeide ze.

In een schittering van zonlicht op witgekalkte muren deed zich een laag, ledig vertrekje op, met een vierkante vensteropening, waar de lucht doorheen blauwde, en een geglim van glaswerk op planken langs den muur. Voor het raam, den kalen blinkenden schedel over het werk gebogen, zat een mager oud manneke, in paarsige hemdsmouwen en een zijlings af hangend leeren schootsvel. Een zwart-lokkig kind lag languit op den vloer sterren en figuurtjes te leggen van bonte glasscherven. De vreemden gewaarwordend, spartelde zij overeind, en drong zich tegen den oude aan, murmelend in haar lispelig Venetiaansch dialect.

De werkmans wendde het hoofd om, zag de op den drempel aarzelende bezoekers, en stond langzaam op, met de pijnlijk stijve bewegingen van een, die uren achtereen in een gedwongen houding heeft stilgezeten.

Het was een klein schraal manneke, dor en kromgetrokken als een uitgedroogd stuk hout, met een gelig gezicht, aan de slapen als door een netwerk van groefjes, rimpels en krinkeltjes oversponnen, en nacht-zwarte oogen die vermoeid stonden tusschen de rook-gerande oogleden. Het verschoten hemd lubberde om de hoekige schouders en de ingevallen

borst. Hij hield een blinkend instrument in de hand.

‘Een van zijne knechts zeker, - een slijper of zoo iets,’ zei de bezoeker in zijne eigene taal. Toen, in het italiaansch, beduidde hij den werkman de vergissing.

‘Wij wilden den signor zelven spreken - signor Berovieri.’

Het manneke knipte even met zijn vermoeide oogen, het netwerk van rimpels samentrekkend.

‘Ik ben Berovieri.’

‘Signor Alvise Berovieri,’ articuleerde de vreemdeling. ‘De glaswerker!’

De ander knikte.

‘Ja - de glaswerker. Die ben ik.’

De vreemdeling haalde even de schouders op, ongeduldig.

‘Er is hier een of ander misverstand. Wij zoeken den maëstro, dengene die den blauwen beker van Graffi gemaakt heeft.’

‘Ja. Die ben ik.’

In een verbijsterd stilzwijgen zagen de beide hem aan, den schunnigen werkman met zijn rood-gerande oogen, zijn krommen rug en zijn zwarte vingers.

En tegelijk werden zij de schamelheid zijner omgeving gewaar, de naakte muren, de weinige kreupele meubels, de dunne matras opgerold in een hoek, de versleten jas aan een spijker: en op de tafel, tusschen een rommel van gereedschap en glaswerk in, de overblijfselen van het middagmaal - een brokje polenta, een hoop vischgraten, en een uitgezogen meloenschijf.

Met dat eentonig geluid, waartoe de menselijke stem verdoft na jaren van alléén-zijn, vroeg de oude:

‘Waar in kan ik de Eccellenza dienen?’

De edelman antwoordde niet.

Hij gevoelde een plotselinge, hevige ergernis in zich opkomen over het belachelijke en ongepaste van het geval, over de dwaze positie waarin hij zich gebracht zag. Met een bijna wrevelige minachting keek hij neer op dien ouden sukkel, dien hij een genie gewaand had.

De jonge vrouw zag het, en blozende, dat de tranen haar in de oogen drongen, fluisterde zij:

‘Laat ons maar liever weer héén gaan.’

Hij maakte een ongeduldig gebaar. Dat ging niet, nù.

Kortaf wendde hij zich tot den ouden werkman.

‘Wij wilden een en ander van u zien.’

‘Ik heb niets klaar,’ antwoordde hij. Hij scheen verwonderd.

Van de werktafel gloorde een wijde, mat-gouden schaal.

‘Hoeveel kost deze?’

De glaswerker haalde de schouders op.

‘Ik weet het niet. Het werk wordt getaxeed wanneer het af is.’

Het ontwijkend antwoord - eene al te onhandige poging om tijd te winnen voor de berekening van een hooger prijs - ergerde den Maecenas.

‘Ik heb geen tijd om op uwe taxatie te wachten,’ zeide hij scherp. ‘Hoeveel verlangt ge voor de schaal? Zonder omwegen!’

De ander keek hem aan, niet begrijpend.

‘Nu, voor hoeveel wilt ge haar verkoopen?’

‘Ik mag haar niet verkoopen,’ antwoordde de glaswerker. ‘Al wat ik maak is het eigendom der firma.’

En hij toonde een I. Graffi in den voet van den gulden kelk gegoten.

‘Nu ja - het fabrieksmerk. - Waar komt uw eigen handteekening?’

‘Ik mag niet teekenen. Het gaat alles op naam van Graffi.’

‘Wat? uw eigen werk? Dat doet toch ieder artist!’

De oude antwoordde eenvoudig:

‘Alleen de rijken, die voor zichzelf werken. Ik ben altijd in dienst geweest.’

Hij hief het gehanteerde glas tegen het licht, het behoedzaam afwisschend. De gouden afschijn viel hem over het gelaat. Hij bezag de schaal stil en nadenkelijk, als ware hij alleen geweest.

Half luid zeide de bezoeker:

‘Het is een gewoon werkman, zie-je. Handig in zijn vak natuurlijk, en idee hebbend van iets moois, zooals alle Italianen.’

‘Ja-a.’ antwoordde de jonge vrouw aarzelend.

Zij durfde hem bijna niet aanzien, den armoedigen oude, wiens werk in het paleis van koningen straalde. Er kwam een gevoel over haar, als moest zij hem om vergiffenis vragen, vergiffenis voor een schuld die zij niet kende, doch die schrijnde in haar teeder hart, voor haar eigen jeugd en geluk en rijkdom misschien. En als moest zij hem zeggen, dat zij niet zoo maar,

in achtelooze grootlui's-nieuwsgierigheid hier binnengedrongen was, dat zij zijn kunstenaarschap erkende en het eerde, ook in dienstbaarheid en beklagelijkste ontbering. En hulpeloos en ontroerd begon zij een onsamenhangenden zin, stokte, en bloosde nog donkerder dan te voren.

Het kleine meisje gluurde haar aan, tersluiks, van onder hare blauw-zwarte trossen van krullen.

Om hare verwarring te verbergen, boog de jonge vrouw zich snel, een liefkoozing, tot haar neer.

‘Hoe heet-je, mijn kleintje?’

Maar het meisje deinsde terug, schuw, en drong zich tegen den oude aan, het gezichtje verbergend tegen zijn arm.

Met een glimlach, die het moede, doffe gelaat in ééns veranderde, legde hij de hand op haar krullekopje.

De jonge vrouw, beschoomd-vriendelijk, vroeg:

‘Dat is zeker uw... kleindochtertje?’

‘Ah, nò! Het is de jongste der padrona beneden. Ik heb nooit vrouw of kind gehad.’

Hij zeide het zoo rustig.

Maar der jong-gehuwde, gelukkige, klonk het als een noodkreet, een schreeuw uit de ellende-diepten van dat leven, van dat bestaan zonder vroolijkheid, zonder welvaart, zonder eer of aanzien, zonder geluk, zonder liefde, teederheid of trouw, van vreugdelooze jeugd tot kommervollen ouderdom niet anders dan arbeid, ontbering en van alles verlatene eenzaamheid.

En in een oproerige ontzetting harer ziel, in een

terugrillen van haar warm jong bloed voor erger dan den donkeren dood:

‘O!’ riep zij hartstochtelijk, ‘o! dat is geen leven!’

De oude zag op, getroffen door den toon der woorden die hij niet verstond.

Haar lippen beefden.

Maar, vermanend, met een zachten druk der vingers, legde haar echtgenoot de hand op haren arm:

‘Wij willen u niet langer van uwe bezigheden afhouden.’

Zij gingen.

De oude hernam zijn plaats aan het venster en den terzijde gelegden arbeid.

Maar lang zat hij met de graveerstift in onbewegelijke vingers. Zooals de gondel der vreemdelingen het stille kanaal onder zijn venster ontroerde, dat pas nog zoo zuiver de hooge paleizen weerspiegeld had, en de lucht en al de witte wolken, zoo hadden hun bliken en hun vele woorden zijne stemming verstoord: en vergeefs trachtte hij de her-en derwaarts in brekende lijnen uitgedreven schijnsels te hereenigen tot het beeld, dat zoo zuiver gerust had op de kalme klaarheden zijner ziel.

Over de werktafel verspreid lagen een aantal schetsen van het onderwerp - een langlokkig hoofd, hangende tusschen fantastisch gebladerte. Hij nam ze ter hand, om uit de geleidelijke wording der omtrekken zich duidelijker zijne idee bewust te worden, zéker te zijn, eer hij den trek, die zich niet weer liet verbergen of verbeteren, neerzette in het gave goud.

Maar al spoedig raakte hij verward in die veelheid van lijnen. De onzekerheid van het peinzen en beproeven, het tot in het oneindige toe met nauw merkbare wijzigingen herhalen, kwam weer over hem. En hij stond op, om te zoeken naar het eerste ontwerp, de weinige forsche lijnen, inéens neergezet die de wezenstrekken zijn der idee.

Op de planken langs den muur lagen de stoffige papieren bij hoopen opgetast. Van alles kwam hem in handen. - Vluchtig geschetste beeldjes; details van vazen en hoge kannen; motieven waarbij het kleurenschema voor glas en émail met enkele streekjes verf was aangeduid; studies van loofwerk en kronkelende dierengestalten. Er waren er bij, waarvan hij zich niets meer herinneren kon. Terwijl hij eene schets te voorschijn wilde trekken, viel de geheele stapel omlaag. Iets geel-en-roods blonk hem in de oogen. Hij bukte er naar: en herkende een ontwerp uit zijn jongen tijd, toen hij van museum tot museum Italië doorzwierf, om de werken te bestudeeren van de oude meesters zijner kunst - de prachtige Orientalen, en de Venetianen, die vóór alles klaarheid zochten.

Op het papier, dat hij in de hand hield, kleurde dofgeel een slanke flesch, overschitterd door een versiering van arabische letters, in rood email op een grond van bont warrelwevend loof: in het médaillon spreidde een fantastische dierengestalte roode vlerken en klauwen uit. Er lag iets over het geheel, tegelijk bevallig en stout, dat denken deed aan de flikkeringen eener Damascener kling.

De schets op armslengte van zich af houdend, beschouwde de glaswerker de ranke vormen der flesch, de schitterpracht van rood en geel, voornaam bij alle bontheid, het harmoniseerende kleurenspeel van het loofwerk daartusschen.

En in den herdachten triomf vergat hij den strijd van het tegenwoordige oogenblik.

Hij was op den grond gaan zitten, midden tusschen de verspreide papieren in, geheel verdiept in beschouwing. Een glimlach scheen op zijn gelaat toen hij het bonte blad weder neerlegde,

Hij nam een ander ter hand. Met dunne zwarte trekken stonden daar lichte vormen op verbeeld, - slank sommige en sommige wijd-uitgespreid, en enkele gewrongen en grillig, maar alle zoo luchtig, zoo doorschijnend en ijl.

Dat was het glas zooals de prinselijke glaswerkers van Murano het lief gehad hebben, het schattend boven het goud en het zilver waaraan begeerige barbaren zich vergapen. Niet te vergeefs waren zij getogen te midden van de loutere glorie's des Adriatische zee. Zij leerden van de golven, van de schelpen, van het wier: en het glas dat zij in hunne smeltovens klaarden uit zeezand en zout-kristallen, herinnerde zich zijn oorsprong.

De meester-glaswerker tuurde op de schimmig-dunne omlijningen. En terwijl hij er naar keek, en peinsde, begonnen de zwarte trekken te lichten. Zooals een op het zonnig strand verdroogde wierstruik herleeft, waneer de vloed hem komt omspoelen, - dan zwellen de verschrompelde stengels,

en de rimpelige blaadjes ontvouwen zich, het wordt alles doorschijnend, welig frisch, - zoo leefden de donkere pennestreken op in den rijzenden vloed van zijn gedachten. En daar kwam, daar ontlook de ronding en de kleurengloed van het heerlijke glas.

De vingers van den ouden kunstenaar begonnen zachtjes te bewegen, als voelden zij de fijne scherpe punten langs den gekromden nek der zeepaardjes, als streken zij langs de gladde kronkeling der drakenlijven, en proefden den schelpwring van kelk en schaal. Het was of de volle ronding der schenkkannen zich in zijn palm vleide. Hij maakte een gebaar van liefkoozing over dat gladde, lichte koele, glad en licht en koel als een golf, dat hij met zijn adem gefatsoeneerd had, zooals de wind het water fatsoeneert.

Daar lag het nu te schitteren.

Wat lichtte dat alles! Wat kleurde het fijn en fel!

Kleuren van de zee op een zonnedag, wanneer de wind bij ongedurige vleugen aanstrijkt en voorbijscheert over het gekabbel der héel kleine golfjes, - wemelige flikkertopjes op breed glanzend blauw.

Kleuren van de altijd-veranderende ondiepten tusschen de eilanden en de zandbanken, waar het popelt van bruin en groen en violet, schijn en wederschijn, snelle glanzes die opvonken, beven, en in een brekenden rimpel vergaan.

Kleuren van morgen- en avondlucht, vlamig karmozijn, oranje dat zich tot louter geel verrustigt, het opaal van stille horizonten, de onzekere gloor van bruin en blank en paarlig grijs die drijft langs de omwolkte maan.

Menigen, menigen dag had hij er naar zitten staren, daarbuiten op den Molo, tot hij verzadigd was van kleur, er van gedrenkt en doordrongen als de lucht en de laaie zee. En terughastend naar zijn smeltoven had hij al dien gloed uitgestort in het kleurloos-klare glas, tot het begon te gloren en te gloeien als zijn eigen ziel.

Welk een luister! Welk een lichte, lichte, glorieus-gouden wereld!

Lachende gezichten blinken hem aan. Voorbij glijden de verbeeldingen, de droomerijen, de grillen die uit de stilten zijner ziel de zichtbaarheid in gegleden zijn,

Zijn bochtigen dolfijn tusschen de knieën klemmend steigert een jonge zee-god door het golf-gekrui; met volle wangen toetert hij in zijn schelphoren, het hoofd in den nek, de natte haren vliegend op den wind.

Het lichtvoetig volkje der nimfen zweeft aan.

Met uitgestrekte armen en handen saamgestrengeld vlechten zij een rondedans. Zij zijn licht als zeezwaluwen, als blank, wegddwarrelend schuim, als de wind die hun gewaad doet fladderen. Wat dragen zij in heur lokken? Gouden zee-papavers, paarse lavendel van 't strand, kroonen van koraal.

De winden komen er aangebruist, tuimelend en duikend om de schelp der zeilende godin, wijd uitslaand hun met schuim bespatte vlerken.

Het waait en schittert langs hen heen, het luchtige volk der zee, makkers der golven, wolken-dochters, zonen van den storm en den zonneschijn, wier vluchtige glansgestalten hij verstoffelijkt heeft, met gloed

van verwen en émail ze aanademend tegen doorluchtig glas.

En door de ijlene menigten rijden geharnaste ridders, streng blikkend van onder het opgeslagen vizier, de lans in ijzeren vuist. Sint Joris is hun aanvoerder. Zijn gelaat blinkt als de zon. Zijn edel ros vertrapt de kronkelingen van het verslagen drakenlijf.

Maar hoe mild zijn de oogen der heilige vrouwen! Zij glimlachen opdat zondaars mogen gelooven en gelukkig zijn. Stil neigen zij haar voorhoofd onder den aureool. Haar lippen hebben zich juist geloken op een belofte van zaligheid. En in de plooiën van haar gewaad brengen zij bloemen, blanke onschuldslilies, en rozen van het Paradijs.

Op het beeld van Sinte Agnes, te midden van stralen en symbolen knielende naast haar lam, bleef de glaswerker een wijle peinzend turen. Toen hij de oogen weer ophief blonk het Engelenhoofd hem tegen.

Hij greep naar de schets. Zóó was het! Dat was de idee zóóals ze, haastig en hel als een bliksemflits, door hem heen gevaren was!

Hij sprong op. En al zijn peinzen en weifelen mèt de menigte van verworpen schetsen wegduwend, greep hij zijn gereedschap en begon.

Voorovergebogen, den kelk vlak bij de al te zwakke oogen, dreef hij de etsnaald door het gave goud, zijn zien, zijn denken, de kunstvaardigheid zijner vingers en de drijfkracht van zijn wil gericht op die glinsterende punt.

Soms poosde hij, de lijnen keurend; en van onder

gefronsde wenkbrauwen kijkend, twijfelde hij wel, dacht na, aarzelde weer: en teekende onzichtbare lijnen in de leegte, tastend naar dien éénen éénigen trek, die zijne gedachte volkomen verbeelden kon, tot hij inéens vond, en neergrifte in vreugdige vaart.

En gaandeweg, bij lijn en ommetrek, werd de gelijkenis zijner gedachte.

Forsch, uit recht neerregenend goudgestraal, wrongen de takken omhoog, een wolk van fantastisch loover dragend, dat weelderde in onverwelkelijke frischheid. En daartusschen, als des wonderbooms wondere vrucht, straalde het namelooze gelaat, met den milden mond en de stil-geloken oogen.

Zijn teeder ziele-visioen, een zijn van hem alleen geweten, onzichtbaar en werkelijk als het licht der ledige hoogten, het straalde de wereld in, het blonk hem tegen met goudglas en klaarheid van glas.

Zijne hand bewoog vanzelf, licht, sterk, triomfantelijk zeker.

Hij zag dat het werd, dat het goed was, zóó. En als een' springvloed voelde hij in zich opstijgen levende kracht, die begon te kloppen in zijn hart, zijn hoofd, zijn handen, die zijn adem sterk en gelijkmatig deed komen en gaan, zijn oogen helder deed zien, zijn ziel vervulde met een blijdschap die geen naam had en geen grenzen.

Hij dacht niet aan de onrust, den twijfel en de moeite, aan het zoeken en niet vinden, aan de wanhopige nederlagen, de overwinningen nooit volmaakt, de plaag, de zorg en de pijn van het kunstenaarschap.

Niet aan het rijke Leven daarbuiten, dat ook het

zijne had kunnen zijn, met al zijn forsche vreugden van wedijver en zegepraal, van welvaart en aanzien bij de menschen, met de getrouwe teederheid eener vrouw, het koesterend geluk van wachtenden disch en vertrouwelijk leger, den trots op een krachtig kroost.

Niet aan de bekommerlijke toekomst, als het vast falende licht zijn oogen geheel begeven zou en hij verlaten zou liggen, eenzaam en arm, met zijn afgetobd lijf.

Hij betreurde niets, vreesde niets, hoopte niets. Hij arbeidde in de volkomen zaligheid van het schoonheidscheppen der wereld, den tijd en het eigen vèr achtergelaten en vergeten Ik ontvoerd.

De vader

David Machiel en zijn vrouw hadden hun beide zoons verloren: klein nog, waren zij doodgegaan in een barren winter. Sedert was het stil in de eenzame hoeve aan het meer.

De jonge vrouw zat achter de smalle ruitjes-vensters waarop de sparren van den hof zomer en winter een groen schemerlicht neerzeefden: en liet de handen liggen op het naaiwerk in haar schoot. - Zij was het mooiste meisje van Oban geweest, zoo fleurig als een wilde roos, en zoo vroolijk als een lijster. Wanneer zij danste, stond alles stil om naar haar te kijken. De jongens van drie kerspelen vochten om haar. Niemand had het begrepen indertijd, dat zij juist Machiel koos, met zijn strenge gezicht, en zijn weinige woorden. Nu zij zoo alleen met hem gebleven was, peinsde zij er zelve wel eens over.

En David ging vroeg naar zijn werk op den akker en in den stal, en bleef er bij tot de schemering viel. Als hij thuiskwam had hij niet veel te zeggen: hij zat zwijgend aan het maal. Hoewel hij nog geen veertig was, begon zijn haar reeds te grijzen. Zij hadden al

lang de hoop laten varen: toen werd hun weder een kind geboren: een zoon.

De vader zat naast het bed, met trillende gevouwen handen; hij sloeg zijn oogen niet af van dat rimpelige hoofdje op de peluw. En toen de bleeke afgemartelde moeder het donkere krulhaar zag van het wicht en de lange zwarte wimpers, die op de hare geleken, toen lachte zij op uit haar pijn, en begon weer te leven.

Zij was dol op het kind. Zij had het des nachts tegen haar hart, den geheelen dag in haar armen. Urenlang kon zij met den kleine op schoot zitten, verrukt toekijkende hoe hij schopte met zijn ronde rozige beentjes: en als hij kirde en lachte tegen den glans van haar oogen, dan murmelde zij zoete woordjes, hem zoenend over zijn heele warme blootgewoelde lijfje. Zij bleef hem zogen toen de tijd van spenen al lang voorbij was, en hij driftig toebeet met scherpe, melkwitte tandjes; en glimlachend, terwijl de tranen haar langs de wangen liepen, preste ze het gretige wicht tegen haar boezem, met een beweging van jaloersch verdedigen, wanneer haar man, die het niet langer aan kon zien, den jongen wilde wegnemen.

Hij dacht aan de beide kleine dooden, en zweeg.

En toen Ronald grooter werd, bleef dat zoo. Zij stond hem niet af, nooit, geen oogenblik. Zij was zijn verzorgster, zijn speelkameraad, zijn lijfeigene. Nooit zou zij hem ook maar in 't minste verboden, of iets, wat ook, geweigerd hebben. Zij dacht er alleen maar aan hoe zij hem plezier zou doen.

Hij was zoo allerliefst! Als hij lachte kon hij zijn hoofdje zoo achterovergooien met half gesloten tinteloogen, en een open mondje, schaterend van de pret, - het was haar, als zag zij zich zelve in haar heerlijken meisjestijd. Zij speelde met hem als een kameraad. Al de vroolijke liedjes, die zij meende verleerd te zijn, kwamen haar van zelf weer op de lippen. En zij vertelde den kleine van het heerlijke leven in de stad. Maar als Machiel binnenkwam, waren moeder en zoon stil.

Voor hij zes jaar oud was stierf zij, plotseling, zooals een bloem in een koude nacht uitéén valt. Wonderjong en liefdelijk lag haar stil gezicht.

Toen Machiel den kleine ophief voor den laatsten kus, en zijn krullen vielen in der moeder golvend haar, en zijn oogen blikten neer op haar geloken leden, toen was het als beeld en spiegelbeeld, die tot elkaar zich neigen aan een schaduwig water.

De vader zag het: en een namelooze gewaarwording beklemde hem 't hart.

Zij droegen haar naar het kerkhof, op een zonnige plek, waar de rozenstruik bloeien kon, dien Machiel er plantte. Hij liet den kleine het stammetje vasthouden, terwijl hij de aarde vastdrukte om de wortels: en zeide hem, hoe zij nu elken Zondag na de kerk hier zouden komen, om den rozestruik te verzorgen en te spreken over Moeder.

Hand in hand keerden vader en kind van het graf terug. David Machiel omklemde de kleine vingers, die hij nog nooit zoo lang in zijn greep gehouden

had. Eindelijk werd het jongske moe. Toen nam hij het in zijne armen, en droeg het naar huis.

Lang dacht hij er over, hoe hij zijn leven nu het best zou inrichten, het best voor Ronald, zóó dat het kind opgroeien mocht tot een man, een sterk goed man, zichzelf genoeg, rechtvaardig en godvreezend. Hij was er, om te zorgen dat dat geschiedde, daarom bestond hij. Dat was het doel waarop zijn geheele leven gericht moest zijn, al zijn denken en doen, de vluchtigste gedachten, de geringste handelingen van elken dag.

Het bewustzijn zijner verantwoordelijkheid vervulde hem met een plechtig geluk. Het scheen hem, of hij nu eerst in waarheid vader geworden was.

Zijn jongste zuster, die zijn lieveling geweest was thuis, was gekomen met tranen en teedere woorden en liefkoozingen. Maar hij wilde niet dat zij bleef. Het zou Ronald niet deugen vertroeteld te worden.

Liever bleef de vader eenzaam. En hij behielp zich met een doove oude werkvrouw uit de buurt, die met haar potten en pannen rumoerde, en den geheelen dag geen tien woorden zei, goede noch kwade.

Hij wou zelf voor Ronald zorgen.

Al dadelijk begon hij er mee. Hij noodzaakte den verwenden kleine bijtijds uit bed te komen, zich zelf te wasschen, te kammen, en ordentelijk aan te kleeden, te eten wat hem werd voorgezet, te komen wanneer hij werd geroepen, te doen wat men hem zei. En in plaats van te spelen op straat, en te visschen in de beek, moest hij met andere jongens naar

school, lang stilzitten op een bank, en schrijven en lessen leeren.

De eerste maal gehoorzaamde de kleine, zijn vader aankijkend met wijde, verschrikte oogen, door den plotselingen dwang verbijsterd als een veulen, dat voor 't eerst een strik om zijn hals voelend en een last op zijn rug, midden in zijn moedwillige vaart sidderend stil staat.

Maar toen hij goed begrepen had, dat het nu altijd zóo blijven zou, dat hij zou moeten doen wat hij niet verkoos, en laten wat hij 't liefste wou, toen stelde hij zich te weer als een dolleman.

Het ergste was het des ochtends, als hij naar school moest. Al van het opstaan af hilde en dwong hij om toch maar thuis te mogen blijven. En eens, toen zijn vader, wat strenger dan anders, hem beval oogenblikkelijk te gaan, gooide hij zich languit neer voor den drempel, zich vastklemmend aan de deurposten, en gillend dat hij niet wou. Hij sloeg en schopte van zich af, paars in het gezicht, en haast stikkend van het hartstochtelijk schreeuwen. De vader, bleek als een doek, greep een handvol berketwijgen van den haard en sloeg er op, tot de jongen ophield met gillen. Hij liet zich overeind zetten, bevend en bedwongen, en gehoorzaamde.

Hemzelf was het daarbij troebel voor de oogen geworden. Den geheelen dag had hij dat roodbekreten gezicht en die schuwe oogen vóór zich. En des avonds, toen de kleine ingeslapen was, ging hij voor de bedstee zitten, en doorwaakte er den halven nacht, bekommerd neerziende op het

tengere lijf dat telkens opschokte in onrustigen slaap.

Het koude zweet brak hem uit: hij boog zich over zijn jongen heen, en streek hem het vochtige haar van het voorhoofd, in onbeholpen schuchtere liefkoozing.

Het duurde lang, eer Ronald zich voor goed geschikt had. En toen was het ook uit met zijn vroolijkheid; er gingen dagen voorbij, dat zijn stem niet vernomen werd in 't huis.

De vader zag het wel: en hij begon er over te denken, hoe veel gemakkelijker en aangenamer het was, iemand genoegen te doen, dan waarlijk goed voor hem te zijn. Bijna benijdde hij de doode moeder om de gemakkelijke zwakheid harer liefde, en hare zelfminnende vertroetelingen. Maar hij, hij kon nu eenmaal niet anders.

De tijd ging voorbij: Ronald groeide op. En naarmate hij verstandiger werd, en begrip begon te krijgen van de dingen, beproefde de vader met hem te redeneeren. Hij wilde hem rede en doel uitleggen van gehoorzaamheid, en orde, en tucht. En met woorden waarnaar hij dikwijls zoeken moest, hoewel hij er toch zoo lang over had gedacht, trachtte hij hem duidelijk te maken het denkbeeld van den plicht - het leven naar bestemming in plaats van begeerte, het erkennen van het recht der anderen naast het eigene, de zelfopgelegde, in lust en leed gehouden gehoorzaamheid aan het goede.

‘Ik zeg je dit alles,’ sloot hij dan, ‘opdat je weten moogt waarom je moet werken en gehoorzaam zijn; als je het goed begrepen hebt, zul je het zelf willen.’

Maar met stug-hangend hoofd stond de jongen

voor hem, en antwoordde zelfs met geen blik. Instinctmatig raadde hij den eisch van zelfverzaking, die besloten lag in die telkens terugkerende woorden van plicht en gerechtigheid. En hij rebelleerde er tegen als tegen iets onzinnigs en onverdragelijks, - een jong, hoogmoedig dier, dat begeert en sterk is, en nemen zal wat hem lust. In dat stug-hangend hoofd was slechts deze éene gedachte, dat zijn vader hem dwingen kon, nu, omdat hij de sterkste was - dan wou hij zijn eigen gang gaan, en doen zijn eigen zin.

Onderwijl gingen de jaren voorbij.

De vader begon gebogen te gaan. De zoon schoot op. Hij werd eene knappe, slanke jongen, met een geestig gezicht. - Wat er in de boeken stond begreep hij dadelijk, en onthield het zonder inspanning: de schoolmeester stelde hem ten voorbeeld aan de andere jongens.

De vader was wèl tevreden.

Wanneer hij des avonds bij de schouw zat, pijnlijk-stijf van den langen arbeid op den akker, van het in zon en wind en regen zwoegen op de taaie school, en hij hoorde door de doodsche stilte van het vertrek zijn zoons pen over het papier krassen, dan hief hij de zwaargeworden oogleden op, in een blik van verbaasde bewondering voor dat lichte, snelle werk.

Hij keek naar het intelligente gezicht in den lichtkring der lamp en zijn grove stijve trekken spanden, en zijn voorhoofd rimpelde zich, in zorgelijk nadenken over een toekomst voor den jongen, te goed om, als

hijzelf, lijf en ziel te verslijten tegen den harden grond.

En eindelijk, na veel tellen en overtellen van zijn karige spaarduiten, narekenen van de kansen in veld en stal, begrooten van de marktprijzen, stond zijn besluit vast - Ronald zou studeeren: hij moest predikant worden. Voor David Machiel, als voor zoo velen van zijn sober, intelligent en streng-geloovig volk, was het dienaarschap Gods het hoogste menschelijke bestaan.

De oude schoolmeester van Fort William zeide dadelijk zijn hulp toe: hij wilde den jongen de oude talen leeren, zodoende zou hij misschien een beurs kunnen verwerven.

Toen Ronald het plan vernam, werd hij vuurrood van vreugde. Hij zou naar Edinburgh gaan, wandelen langs prachtige huizen en winkels, schitterend van rijkdom en licht, tusschen vele honderd van mooi gekleede mannen en vrouwen, die, zonder haast voortbewegend, praatten en glimlachten, luisterend naar de muziek in de straten.

‘Je zult Dominé worden,’ besliste de vader.

De knaap dacht even na.

‘Dat is me om het even.’

Driemaal in de week ging hij nu des avonds naar den ouden schoolmeester. Het was ver, anderhalf uur over de heuvels, steilte op, steilte af, door het heikruid,

Zoolang het zomerde mocht Ronald de lange wandeling wel. Het was prettig slenteren langs het meer, dat gloorde en blonk, veeltintelig in de kleurige weerspiegelingen van land en lucht. Op de hellingen, waar de schaduw der jonge berkeboompjes zoo luchtig

langs valt, bleef hij praten met de herders, die de kudden der pas-geschoren schapen en de rood-bruine, breed-gehoornde runders weidden in het fijne gras. De beken schitterden en bruisten in het omlaag stuiven over de glimmende steenen. De lucht was vervuld van den prikkelgeur der gagel, waarop den geheelen langen dag de zon geschenen had. Wanneer hij tegen tienem terugkeerde, was het nog zoo licht, dat hij de rozeroode en purperen orchideeën en den gouden asphodel kon zien schitteren tusschen het kruid. In de herberg speelde de lange Tammas op zijn doedelzak; hij bleef er naar luisteren, en danste met de vroolijke meisjes mee.

Maar dan kwam de herfst. De avond viel, buiig en kil. De nevel drong hem in de keel, met een vunzigen moeras-smaak. Hij stond telkens op het punt terug te keeren, terug te draven naar huis, naar licht, warmte, veiligheid. Maar de gedachte aan Edinburgh dreef hem weder voort.

En eindelijk werd het winter. Dan kwam de dwarrelende, verblindende, wegen en stegen bedelvende sneeuwjacht, de snijdende noordoostenwind, de vorst, die het water in het hart der heuvels tot ijzer maakt, en de zwarte stormnachten, zonder maan of ster, wanneer alles glijdt en glibbert, en het dooit bij stroomen.

Ronald trapte er door heen, half-blind, kil tot in het merg: tusschen zijn opeengeklemden tanden vloekte hij tegen het ellendige, naakte, wilde land. Als hij maar eens weg was, vèr weg, weg voor goed, om nooit meer terug te komen!

De vader zette de lamp in het venster, een vèrschijnend teeken dat den veiligen weg wees. Hij had geen rust bij den haard. Telkens weer stond hij op, opende de deur, en luisterde en tuurde naar buiten, de duisternis in. Eindelijk nam hij den versleten plaid en den met ijzer beslagen stok, en ging zijn zoon tegemoet. Hij liep hoe langer hoe driftiger, bijna den geheelen weg, niet gerust voor hij het dansend schijnsel van Rolands lantaarn op zich toe zag komen.

Maar hij zei niet anders dan:

‘Was het werk goed?’

En na het antwoord zwegen beide weer, naast elkander gaande door de kilte en den nacht.

De zoon dacht aan den tijd, wanneer al die ellende voorbij zou zijn, en hij een student, daarginds in de blinkende stad.

De vader dacht ook daaraan. Hij dacht den geheelen dag aan niets anders.

Hij was altijd spaarzaam geweest: nu werd hij gierig.

Eiken duit draaide hij tweemaal om. Hij ontzeide zich de weinige genoegens van zijn sober bestaan, die in den loop der jaren tot behoeften geworden waren: met vrouwelijke vindingrijkheid en zelf-opoffering wist hij op kleinigheden uit te zuinigen.

Op de markt begon hij den naam te krijgen van hardvochtige inhaligheid. Hij bleef dood op een dubbeltje. Van de opkoozers, die naar zijn wol kwamen zien, wist hij nog een paar stuivers boven den met moeite bedongen prijs af te halen. Hij ontdekte hier een gebrek, daar een kwaal in de vaars die hem leek, den al half-gesloten koop telkens weer beknibbelend.

En van dauw tot duister in de weer op den akker, op de weide, op den deel, werkte hij voor zijn zoon, zijn toekomst makend met eigen handen en hersens, bij stukjes en beetjes, met gespaarde duiten en gewonnen penningen.

Eindelijk kwam het examen.

Ronald slaagde, en verwierf een beurs.

Dát geluk!

Het scheen den zestiger of nu eerst het leven begon.

In den herfst vertrok de student. De oude Machiel bracht hem met de boot tot Kinlochmoidart, waar tweemaal in de week de postwagen afrijdt, het eenige middel van gemeenschap tusschen de eenzame meren en bergen van het westen en de bewoonde wereld.

Het was een kille nevelige dag; de roeislagen der mannen in de boot klonken dof over het roerlooze, leigrijze water.

Geen van beiden sprak.

De zoon dacht aan de toekomst - de vader aan het verleden.

Op het oogenblik van scheiden scheen hij iets te willen zeggen; maar hij bedacht zich, reikte zijn zoon zwijgend de hand en roeide weg, zonder nog eenmaal naar hem om te zien.

Nu was zijn huis leeg.

Des avonds, wanneer de doove werkvrouw de deur achter zich had dichtgetrokken, bleef hij geheel alleen.

Hij zat bij het vuur, zonder zijn pijp, die hij uit zuinigheid had afgeschaft, nu en dan spuwend in de asch.

de nachtwind.

De oude zat stil, in elkaar gezakt, de moegewerkte handen afhankelijk tusschen de knieën. Hij dacht aan de toekomst, hoe Ronald zijn eerste preek zou houden in de oude dorpskerk, hoe hij zelf, onder de gemeente gezeten, de heilige eeuwige woorden zou hooren en de goedkeuring zien op de strenge mannengezichten, en den vromen ernst der vrouwen. Dan zou hij gelukkig zijn; achtend als niets die vele offers van geld, gemak en alvast slinkende krachten.

Des winters kwam eenmaal in de week de postkar door het dorp, heuvel na heuvel afgeschoten, in den daverenden galop van twee forsche bruine paarden, al uit de verte aangekondigd door het woedende geblaf der hofhonden. De vrouwen kwamen in hun deur, de ééne hand boven de oogen, en met de andere het voorschoot al vast ophoudend.

Dáár zwenkten de bruinen den draai van den heirweg om: en Macpherson, de postmeester, een kort, kogelrond, pioenrood manneke, wierp, zonder de teugels aan te trekken, den wachtenden links en rechts hunne brieven toe, met toeroeping en groeten in zijn hard klaarklinkend Gaelic: ‘Jean! vrouw! een brief van je zoon den sergeant.’ ‘Een postwissel. Tammás! vang op! ik heb er een steen aan gebonden ‘Geordie! houd dien kwaden hond van je binnen het hek!’

Sedert het vertrek van den student ging de oude Machiel elken keer de post opwachten, te verlangend

naar nieuws van zijn zoon om den brievenlooper thuis te verbeiden.

De eerste week wierp Macpherson hem een brief toe. ‘Van je zoon in Edinburgh, David!’ Het waren slechts eenige weinige regels: de jongen schreef dat hij goed was aangekomen en dat Edinburgh prachtig was.

De tweede week kwam er niets; de derde evenmin: toen hij weerkwam, riep de postmeester hem al van verre toe: ‘niets voor jou, David!’ Toen schaamde hij zich voor de anderen en bleef weg.

De winter duurde eene eeuwigheid op de eenzame hoeve.

Maar eindelijk kwam de lente, de lange vakantie der Schotsche universiteiten, de dag waarop de student weer thuishoeren zou.

Lang vóór het postuur was de oude Machiel reeds te Kinlochmoidart; maar toen de lichte wagen in een wolk van stof kwam aangewerveld zat alleen Macpherson er in.

Langzaam roeide de vader weer huiswaarts; nu kon hij er nog in drie dagen niet zijn. Hij wilde niet meer gaan de volgende maal, hij bleef wachten. Eindelijk, in de klare middagstilte, hoorde hij het bassen der honden aan de overzij van het meer; dat was de post!

Over een uur, een goed uur - anderhalf, als men het ruim nam, zou de jongen er zijn.

De dag verstreek: hij was niet gekomen.

Des avonds trad de postlooper ter open deur in: hij overhandigde Machiel een brief, groette en ging verder.

Ronalds hand stond op het adres.

De vader rukte de enveloppe open, zag een paar haastig neergeworpen regels en één woord dat hem in de oogen sprong. Hij werd bleek als een doode terwijl hij nog eens, en nòg eens, zin voor zin herlas.

Ronald schreef dat de studie der theologie hem ten eenenmale tegen de borst was: dat hij aanleg had voor het tooneel, en dat hij met een reizenden troep uit Schotland was vertrokken.

Werktuigelijk vouwde de oude man den brief weer dicht; zijn vingers bewogen moeilijk. Hij dacht niet, hij voelde niets. De ellende versteende hem. Het was of zijn ziel in hem stierf.

Maar als een vuistslag in het gezicht trof hem een plotselinge gedachte: - Ronalds beurs, het geld, dat hem voor een eervolle studie geschonken was! Nu werd het genotene een diefstal.

Hij schreef aan de autoriteiten, dat hij alles teruggeven wou, tot den laatsten penning toe. Het was een aanzienlijke som om in ééns op te brengen.

En toen kwamen rekeningen - ongehoorde, ongeloofelijke voor den soberen boer.

Hij zeide niets: hij zou betalen.

Hij gaf zijn laatste spaarpenningen, verkocht zijn vee en den te veld staanden oogst, beleende zijn moeders bijbel met zilveren sloten, en het horloge, dat zijn vader hem had vermaakt.

En op een schitter-blauwen nazomerdag ging hij te voet naar de verre stad, om op het postkantoor den laatsten wissel te verzenden.

Toen hij, laat in den avond, terugkwam, ging hij

r cht van de deur naar de zelden geopende kast waar Ronalds lang-doode moeder zijn kinderkleertjes en het eerste speelgoed had weggeborgen - een verminkt rood-en-wit beschuldigd stokpaard, een zweep, een paar schoentjes, allerlei dat sprak van een klein lichaampje, van kinderpret en véél teederheid. Al dien tijd had hij het bewaard, hoewel hij 't voor zich zelve niet wilde weten.

Nu nam hij alles, het kapotte speelgoed, de beduimelde prentenboeken, de afgeloopen schoentjes: aan den muur hing het portret van Ronald op zijn vijfde jaar - hij trok het van den spijker: alles wierp hij in het vuur. En hij bleef er bij staan terwijl het opvlamde en kringelde, en uiteenviel in dunne asch.

Toen legde hij den Bijbel open; op het schutblad hadden de Machiels hun namen geschreven, zeven eerlijke geslachten door, de zoon na den vader: onder zijn eigen naam stond: 'Ronald, zoon van David Machiel en Lily Robinson.'

De oude man nam een pen. En met een streep, recht en scherp als een zwaardhouw, sloeg hij de woorden door.

Dus, in den avond van zijn leven, bleef hij alleen, verweduwd en verweesd, armer na het verloren liefdegoed dan de ellendigst-eenzame die nooit genegenheid en trouw kende.

Hij wilde den naam van zijn zoon niet meer hooren, geen medelijden om hem zien op de aangezichten, niet meer aan hem denken.

Maar hij dacht altijd aan hem, altijd.

Aan den muur was er een verbleekte plek, waar zijn portret gehangen had: hij zag die plek, wàar hij ook zat.

En hij leed, zóo als een verminkte lijdt, die krimpt van de pijn in het afgezette lid, sedert lang al verrot in een hoek van het slagveld.

Tweemaal was er een brief van Ronald gekomen; en tweemaal had hij dien ongelezen verbrand.

Sedert had hij niets meer vernomen,

En de jaren gingen voorbij.

In het dorp hadden de menschen Ronald vergeten alsof hij nooit bestaan had. En zelfs de oude schoolmeester van Fort William, die veel van hem had gehouden en véél van hem verwacht, dacht niet meer aan den mislukten student.

Maar op een goeden dag werd er in de hoeven langs het meer een gerucht vernomen, dat, als het vluchtige distelzaad, was komen aanwaaien, niemand wist hoe en waar vandaan. En de menschen vertelden elkander, dat Ronald Machiel, de weggeloopte student, terecht was gekomen in een dorp ergens in het verre Westen van Amerika. Hij was van alles geweest, overal waar de fortuin hem heen schopte, tooneelspeler, kermiszanger, licht-matroos, sjouwerman, veehouder; en na onnoemelijke ellende, na ontberingen en vernederingen ongeteld, was hij er nog in geslaagd schoolmeester te worden. Hij werkte hard, en verdiende maar even genoeg om er het leven bij te houden. Hij was algemeen geacht daarginds.

Eindelijk hoorde ook de oude schoolmeester er van, waar hij gebogen zat over zijn boeken en

schrifturen. Hij stond op, en ging rechtstreeks naar Machiel.

Op den eersten klank van zijn zoons naam rees de vader overeind, bleek als een doode, met harde oogen.

Maar de schoolmeester hief zijn hand op:

‘Bedenk wat je gaat zeggen, David Machiel! Ronald is een braaf en eerlijk man geworden.’

Machiel liet de tafel los, waaraan hij zich had vastgegrepen: zijn gezicht trök. Den ander altijd door aanzierend met dien harden starren blik, ging hij, zonder een woord te zeggen, de deur uit.

Hij liep recht voor zich uit, in den blinde, al maar voort.

De grond deinde onder zijne voeten. In zijn zieleangst steunde hij overluid. Hij wist het zelf niet, hoe hij al maar weer dien eenen naam uitkermde, dien hij al die jaren niet op de lippen had genomen.

‘Mijn zoon, mijn zoon! Och mijn zoon Ronald!’

Dien geheelen dag, en den geheelen nacht worstelde hij met zijn liefde. En zij overmocht.

Het morgenlicht was nog niet aan den hemel, toen stond hij voor de deur van den schoolmeester.

‘Zeg me, wat je van hem weet!’

En de schoolmeester zei het, zonder iets te verzwijgen of te verzachten. Hij verhaalde alles wat Ronald had verduurd, - de teleurstelling, de ellende. het zwerven in den vreemde, den ruwen arbeid, den honger en den dorst, en het verterende heimwee: en eindelijk nu, het eervol en moeielijk bestaan.

Met gebogen hoofd hoorde de vader het aan. Hij dacht:

‘Ik wou de brieven niet lezen, die hij me schreef!’

Het viel niet gemakkelijk uit te maken wie het gerucht had verspreid. Het was iedereen en niemand. Maar eindelijk vergewiste hij er zich van, dat het een doortrekkend reiziger geweest was, iemand met een vreemden tongval, en licht blond haar, zoals de bewoners der bergstreek het niet hebben, en met een litteken over zijn wang: met een herder, die hem den weg gewezen had naar het meer, had hij over Ronald gesproken.

Nu begon de vader overal naar den vreemdeling te zoeken. Hij liep alle hoeven in den omtrek van het meer af. Hij ging alle herbergen binnen, tot de kleinste toe, waar de diligences en de postwagens pleisteren. Hij deed navraag op de aanlegplaatsen van alle booten die de westelijke meren bevaren. Hij sprak de vrouwen aan, die hij, met een kind op den arm, in haar deur zag staan, en hield de jongens staande, die liepen te spelen op weg naar school. Hij vroeg de straatwerkers aan den weg, de visschers aan den waterkant, de herders die hun kudden over de heuvels drijven. Een paar malen meende hij den vreemdeling op het spoor te zijn, - deze of gene wilde een man ontmoet hebben met lichtblond haar en een schram over het gezicht, maar de volgende, dien hij vroeg, wist weer van niets.

Hij kreeg hier een vage bewering, daar een stellige ontkenning, een schouderophalen van den een, een aarzelenden raad van den ander. Drie weken lang zocht hij dus, zonder ook maar een uur te rusten.

Hij kwam thuis, zwart van magerte, met hòl-

liggende oogen en aan bloed geloopen voeten. Hij had den vreemdeling niet gevonden.

De schoolmeester ried hem een oproeping in de couranten te zetten.

Nu had hij van den ochtend tot den avond geen rust of geen duur meer. Op postdagen was hij bijna ziek van verlangen en angst. Telkens haastte hij den bezwaarlijken tocht over het meer af, om toch maar een uur eerder te weten, zéker te zijn: telkens ellendiger keerde hij terug. Als hij dan dacht aan het verbranden van die twee brieven, dan balde hij de vuisten tegen zichzelve, in een vervoering van zelfverwijt, wanhoop en hartstochtelijk verlangen naar den door eigen schuld verlorene.

En de dagen kwamen en gingen, altijd leeg. En de hoop begon te sterven in het hart van den ouden man.

Hij sleepte zich door de moeielijke uren heen, van den eenen arbeid op den anderen; dan kwam de nacht, als hij slapeloos lag overgegeven aan de pijniging zijner gedachten. Hoe langer hoe vaker gebeurde het ook, dat hij zijn werk liet liggen, en den hoogen heuveltop achter zijn huis beklom, die naar het westen ziet. Uren achtereen kon hij daar zitten, het wachtend maal en de warmte van den haard vergetend, terwijl het donker werd om hem heen. Over de wegdeinzende verten van het heuvelland heen, staarde hij naar de westerkim. Daarachter lag Amerika.

Eens, op een lichten Juni-avond, zat hij weder zoo. Het was tegen zonsondergang. De bergtoppen

bloeiden als rozen in het avondrood. De purperen heerlijkheid en de luister van den hemel schenen wel tot in alle eeuwigheid te willen voortstralen.

Met oogen die niet zagen staarde de oude man in die glorie.

En langzaam, langzaam aan, kwam er een zonderlinge gewaarwording over hem, als ging het bewustzijn van zijn eigen ik, en van de omringende werkelijkheid hem ontglijden. Iets donkers begon te nevelen voor zijn oogen - iets donkers, tusschen hem en de zon, en dat werd al dichtter en al breeder en hooger, tot het de heuvels overdekte, die er met flauwe omtrekken doorheen schemerden.

De zon verdoofde tot een bleeken schijn. En nu verzonk rondomme het bergland, en de donkerheid was een grauw en rotsachtig strand, waar de zee tegen aan sloeg. Een wijde baai deed zich op, vaalwit van branding. Een naakt, steil vorgebergte sprong vèr vooruit in zee, omzwermd door meeuwen en vliegend schuim. Het werd nacht. Het mistte.

Nu trok de nevel op; in lange flarden woei hij uitéén. En daarginds uit duisternis en zwalpende golven doemde een zwarte massa op, een onttakeld, reddeloos gestormd schip, dat steigerde tegen de klippen. Dàar schoot een noodsignaal omhoog van het dek; het bliksemschelle licht beschitterde een drom doodsbleeke gezichten. En dadelijk daarop sloeg een zwarte zee over het schip, en mèt den zinkenden boeg verdween een geheele menigte in de diepte.

Een seconde lang bleef alles duister.

Toen, met een slag, als losbrekende donder, barstte

een wolk van vuur en vlammen rook de hoogte in. De lucht, de zee, het land waren licht als op den middag. Een regen van vonken wervelde neer: op de kaap wapperden vlammen om een uitéengeslagen rotsblok: nu stegen zij in lichte laaie omhoog. En in den afschijn, op het purperen duister der zee, kwam iets bleekroods te voorschijn, dat opdook en verdween, en weer opdook, en langzaam aangezwommen kwam op het licht - een gezicht, een paar naakte, uitslaande armen.

Machiel stiet een schreeuw uit, die niets menselijks meer had: het was zijn zoon.

Metéén was alles verdwenen. De zon scheen hem in het gezicht, de heuveltoppen gloorden.

Verbijsterd zag Michiel voor zich neer: hij bemerkte zijn opgetrokken knieën, zijn handen vastgeklemd in het heidekruid. Een ondragelijke pijn, als van een brandwond, schroeide hem het gezicht: in zijn keel voelde hij nog de rauwheid van dien schreeuw.

Een oogenblik lang zat hij als wezenloos. Toen plotseling, begreep hij. Hij wist dat hij gezien had, gezien, gezien, zóó gezien dat hij het in alle eeuwigheid zou blijven zien, ingebrand in zijn oogen, in zijn hersens, een werkelijkheid waarachtiger dan aarde en zee en zon, - dat hij gezien had zijn zoon, uit schipbreuk en branding op het reddende licht aangezwommen.

Hij kwam! o genadig God! hij kwam, zijn zoon, zijn zoon!

Wanneer?

Dat deed er niet toe.

Hij kwam.

Hij gevoelde twijfel noch aarzeling, hij wist.

Hem was het Tweede Gezicht gebeurd, de geheimzinnige genadegift zijns volks, die Fata Morgana des geestes, de dingen, achter den horizont der komende tijden verborgen, opspiegelt in het nú. Zijn zoon kwam.

Het is op de kust van Moidart, aan den Atlantischen Oceaán.

Grauw, woest, naaktgestroopt door de bulderende westerstormen, staat de barre bazaltrots uit de branding omhoog. De bergtoppen verdwijnen als in een rook van regen en mist. Bij vloed klotsen de golven in de hol-echoënde ravijnen, waar dag en nacht de scherpe kreet der meeuwen snerpt. Bij ebbe blinkt hier en ginds, langs den gladgespoelden voet der rotsen, een smalle zandstreep op, bleek liggend tegen het nattig-zwart graniet. Tallooze klippen en riffen boren uit het wielende schuim der branding omhoog. Om de spits der vèr vooruitspringende kaap vliegen de kruivende golven. En wég deinend, tot in de onafzienbare, onnaspeurlijke verten, vloedend van horizont tot horizont. ligt de eenzame oneindigheid der zee.

De baaiërd van water en steen is ledig als op den dag der wording. Er scheert geen zeil langs de zee, er stijgt geen rook van het land. Heinde en ver is geen dak te zien, geen pad, geen vonder, geen groen-bebouwd veld, geen geringste schijn van het eigen leven dat de mensch zich veroverft in het groote be-

staan der aarde, hare korst vervormend naar zijne behoeften, opdat zij hem schutsel geve en spijs en drank, veiligheid, warmte en vreugde. Onaangetast staat de ijzeren grond.

Hier wachtte de vader zijn zoon, die terugkwam uit den vreemde.

Van nacht tot nacht hield hij brandend het leidslicht van zijn visioen.

Op de daverende kaap had hij met zijn handen een kluis gebouwd - tegen den rotswand aan, drie muren van opeengestapelde granietblokken, en een dak van dennestammen, met de gladgespoelde keien van het strand tegen den rukwind bezwaard. Heikruid en wier dichtten de reten. Daarbinnen maakte een half-kring van steenen den haard, waar denneen berkenrijs smookte, en zoden van de moerassige heuveltoppen. In een hoek, door schuins van muur tot muur geslagen planken bijeengehouden, lag een hoop dorre varens, wier en mos, met een oud paardedek bespreid: dat was zijn bed. En er stond een tafel en een bank, en eenig gereedschap, dat hij van de hoeve aan het meer in zijn boot hierheen had gebracht. Door het glasruitje in de deur gleed een grauwig licht naar binnen.

Hier woonde hij.

En wachtte.

Om hem heen was eenzaamheid.

Zoover hij zien of zwerven kon, viel geen levend wezen te ontdekken. Geen ander dan de herten, die hun gewei ophieven uit den berkenopslag op de rotsen, of dan de eeuwig klagende en krijtende vogels

van het strand, of dan een zeehond, die in de baai op een zonnige klip zich lag te koesteren.

In den beginne waren zij gevlucht als hij naderde.

De lange zomerdagen door, toen hij de rotsbrokken samenvoegde en opeenstapelde tot muren, had de kust weergalmd van het angstgeschreeuw der meeuwen; en wanneer hij op de landzij der heuvels dennen kapte voor het dak, sprongen de rosse reeën weg.

Maar langzamerhand leerden zij hem verdragen.

De strandlooptjes gaven zich geen moeite meer om, tjlpend, en een slaphangend vleugeltje als gebroken achter zich aanslepend, hem weg te lokken van hun nest.

Elken avond kwam een das het regenwater drinken uit de holle rots achter zijn kluis.

En toen daar een paar winters overheen waren gestormd, en een zomer er op had gegroend, toen was elke zweem van menschenwerk van den woon verdwenen. Het was een kantige steenhoop, aan den top met groen heikruid overruigd, een rotsklomp, een brok van de kust, in nachten van onweer en wild geweld der elementen door den orkaan losgerammeld uit den granietwand daarboven, en omlaaggedonderd in de barnende zee: ontelbare getijden van ebbe en vloed hadden het omkorst met schelpdieren, het omhangen met zee gras en slierend wier: de landwind zaaide er paarsbloeiend heikruid over en de bleeke sterretjes van het sedum.

En de eenzame mensch, die er onder schuilde, was als een das in zijn hol, een meeuw in haar nest, - een toevallig en zeer gering iets, heden gekomen en

morgen gegaan, zonder ook maar een spoor achter te laten in de geweldige, van eeuw tot eeuw onverwrikte orde dier wereld van graniet.

Alleen de gestadige vlam, die van avondschemer tot morgenschijn de duistere zee bestraalde, gaf levensteeken van een gedachte en werkenden wil. Elken avond ontstak de oude zijn wachtvuur, dáár op de spits der kaap, lichtmakend die uiterste vastheid van den veiligen grond midden in duisternis en gewoel van wateren.

En elken morgen ging hij uit om weer brandhout te zoeken.

Tusschen de rotsen kronkelen diepe nauwe ravijnen, waar de zeewind niet binnengiort: de hellingen zijn te steil voor de herten, die elders den berkenopslag afknagen. Daar sprokkelde hij rijs en twijgen: hij sneed er het dikstammige heikruid af, en het bramenstruweel, de gouden brem, en de stekelige blauw-groene jeneverbes-struiken, die geuren in de zon; met zwaren last keerde hij des avonds huiswaarts. De jonge boomen, die hij ervaarde, schoten krakend het ravijn in: de vloed kwam en beurde ze omhoog: hij bond ze aaneen tot een vlot, dat hij naar de landspits stuurde.

Maar na dagen van regen en storm uit het westen roeide hij langs de kust, tusschen de klippen en de eilandjes door, waar het drijf hout aangestuwd komt. Daar vond hij ledige vaten, stukken mast, stangen, planken, allerlei namelooze overblijfsels van wrakken, die op een of andere verre klip door de branding waren uiteengeslagen.

En op heldere ochtenden, wanneer de zee stil was, schikte hij zich tot een tocht naar de vèr-afgelegen baai achter de blauwende bergen in het zuiden, waar het water de wisselende kleuren heeft van pauwen-gevederte, en het zand aan den oever lange fluitende geluiden geeft onder den lichtsten voetstap. Hier is de grond bestrooid met schitterende schelpjes, plat, doorzichtig en bont van kleur als de schubben van prachtige visschen. En op het rustige water drijven uitheemsche struiken, nog omhangen met loof en bloemen die in het zeewater zijn verkleurd. En soms komen er boomen aangespoeld, eiken en platanen en reusachtige dennen, met wortel en tak uit het dichtst der Amerikaansche wouden gescheurd, en naar zee gedragen op de bruine rivieren van den herfst.

Daar bleef hij vaak den nacht over in een spelonk der rots: hij hield een maal van de kleine schelpdieren die bij duizenden vastgekleefd zitten tegen de klippen. en van de regenboog-gloorde visschen, die eerst na zonsondergang, wanneer de lijn niet meer te onderscheiden is, gevangen worden in de paarse schaduw der rotsen.

Soms ook had hij een steenbot gesprietst, die onbewegelijk tusschen de rotsblokken lag, dáár waar het water ondiep wordt. Hij roosterde ze, aan een groenen tak geregen, boven een vuur van berkenrijs.

Dus, dag in dag uit, zwierf de oude langs de kust.

Van lieverlede, lettende op de wind en strooming, leerde hij al de vindplaatsen van het drijf hout kennen. En daar zwoegde hij van den ochtend tot den avond. Hij klom tegen de riffen op, hij doorwaadde

de ondiepten, hij hing aan de rotsen geklemd. De wind en het scherpe zeeschuim striemden hem in het gezicht, zijn naakte knieën waren aan bloed: hoe langer hoe moeilijker bewoog hij zich in zijn doorweekte, loodzwaar-hangende kleeën: en pijnlijk, hongerend, kil tot in het merg zijner beenderen, roeide hij in den schemer de zwaarbeladen boot naar huis.

Dan, voor hij zich den tijd gunde het avondmaal te bereiden, haalde hij, van onder de overhangende rots, het zorgvuldig gedroogde brandhout te voorschijn, en bouwde er een stapel van op de uiterste spits der kaap.

Hij klemde den takkenhoop tusschen zware rotsblokken in en legde er steenen bovenop, dat de wind hem niet verstrooide: dan stak hij er de vlam in, die even knetterde en opsloeg.

Langzaam en telkens omziend of hij ook iets mocht ontdekken, daarginds op de grijzende zee, ging hij eindelijk huiswaarts.

Dan hing hij zijn doorweekte kleeën te drogen voor het vuur en bereidde zijn avondmaal.

Maar telkens ging hij weder naar de deur om uit te zien door den bruisenden nacht.

Er was niets.

Het wachtvuur straalde.

Dikwijls moest hij dan weer denken aan den tijd toen hij de lamp in het venster zette, een vèr schijnend teeken, dat den veiligen weg wees, en toen hij ook zoo telkens weer opstond, en de deur opende en naar buiten tuurde, de duisternis in, naar Roland die terugkwam van zijn les bij den schoolmeester van Fort

William. Hij keek naar den ouden plaid en den met ijzer beslagen stok, als moest hij ze nemen, en er op uit gaan den terugkeerende tegemoet. Bijna scheen het hem, als moest nu straks de jongen binnenkomen, met zijn grieksche boeken onder den arm. ‘Was het werk goed?’...

Eindelijk legde hij zich op zijn leger van mos en varenkruid.

Hij sliep niet zwaar, ondanks zijn vermoeienis: vooral in stormachtige nachten, wanneer hij, telkens wakker schokkend, door het glasruitje in de deur een snellen lichtschijn meende te zien wegflikkeren. Hij rukte de deur open, en worstelde naar buiten, tegen den bolderenden, beukenden orkaan in.

De zee brulde: vale schuimkoppen vlogen door de duisternis.

Er was niets.

En den volgenden morgen, met het aanlichten van den dag, begon hij opnieuw aan zijne niet-eindigende taak....

De dagen gingen voorbij.

De oude telde ze niet meer.

Hij verloor gaandeweg het menschelijk begrip van den tijd als de opeenvolging der uren, dagen, maanden, jaren - de striktgemeten poozen die, met een eigen naam genoemd, onverzettelijk geordend, een duur van menschelijk denken en doen afperken van de omringende eeuwigheid.

Hier was geen maat, geen grens, geen getal: de dagen kwamen als de wolken en de golven, onophoudelijk, altijd opnieuw, de volgende na de vorige.

En hij leefde naar rijzen de en dalende zonnen, naar ebbe en vloed, naar het wassen en slinken der maanschijf.

Hij kende de seizoenen aan den ontluikenden goud-gloor der brem, aan het verwelken der purperen heide, aan het trekken hoog door de lucht van vogelzwermen, die met vreemd geschreeuw kwamen neerstrijken op de kaap, om te rusten van den noordpooltocht: aan de dwarrelende sneeuwjachten en den dagenlangen mist.

Hij was alleen, te eenenmale alleen.

Nooit zag hij een mensch, dan enkele malen, met tusschenpoozen van weken en maanden, een moe-gezworven landlooper, die, door zijn wachtvuur aangelokt, hem een rustplaats kwam vragen voor den nacht: of een jager, den weg bijster geraakt bij het vervolgen van een vos of een hert. Soms, in donkere nachten, tikten de brandewijn-sluikers aan zijn deur, als zij de zware zakken graan naar hun onderaardsche branderij droegen. Zij kwamen hem havermeel brengen en een kruik brandewijn, in ruil voor meeuweneieren en dons van de eidereend en bonte cairngorms, waarvan de goudsmeden in de stad sieraden maken: en zij gaven hem kruit en hagel om jacht te maken op de rotsganzen.

Doch slechts zeer zelden kwamen zij.

En vele lange maanden achtereen zag de oude man op de rotsen geen menschelijk wezen.

Langzamerhand verloor hij het spreken, en de woorden waarin hij vroeger placht te denken. Ook de zindelijke verzorging van het lichaam verloor hij.

Het lange ongekamde haar hing langs zijn verweerd gezicht, als grijzig zeewier langs een rots. Zijn kleeren, ontelbare malen doorweekt en weer droog gewaaid, vervaald van het bijtend water, verschoten in de zon, gescheurd en weer dichtgehaald, overplekt met zout en vischschubben, hadden geen schijn meer van menschenwerk; als een vuile vacht hingen ze hem om het lijf.

Zijn bed was als het leger van een vos of een hert; zijn drank het water dat door de rotsspleet siepelde, zijn voedsel wat hijzelf vond en ving.

En langzamerhad verwilderd in die eenzaamheid, schuw, half suf, van dag tot dag zijn oud lichaam erger verslijtend, bleef hij alleen nog maar voortbestaan door den wil om zijn terugkeerenden zoon te redden.

De tiende winter kwam.

Weken achtereen was de zon niet zichtbaar geweest. Land, lucht en water verdwenen in een kille grijsheid, die golfde en wolkte en in lang-aanhoudende regens neergesiepeld kwam.

Machiel was ziek. De hoest verscheurde zijn longen. Rillend van de koorts had hij eenige dagen in een hoekje bij het vuur gelegen, alleen des avonds er uit kruipend om het vuur op de rotspunt te ontsteken

Maar nu begon zijn houtvoorraad op te raken: hij moest weer aan den arbeid. Strompelend ging hij op weg, met den stok voor zich uit tastend door den mist.

Aan den ingang van het ravijn kapte hij wat groen dennehout. Het duurde lang eer hij genoeg had. Hij had bijna de kracht niet om den bijl op te heffen.

Zweetend niettegenstaande de klamme koude, kwam hij eindelijk, met den takkebos op den rug, voetje voor voetje teruggekropen.

De nevel was als een zilveren klok over hem heen, mede voortbewegend. In den nauwen kring zag hij alleen den grauwen rotsgrond der kaap, beplekt met rottende varens en zwartgeworden mos, en soms, vlak bij, de beweging van een loodgrijze golf.

Het begon te somberen. Hij spande zich in tot haastiger gaan. En opeens gleed hij uit en sloeg voorover, in den stoot tegen een kantigen steen het dijbeen brekend. Van pijn verloor hij het bewustzijn.

Toen hij weer tot zichzelf kwam, was het nacht.

De nevel was opgetrokken. In lange flarden woei hij uitéén.

Hij trachtte zich op te richten.

Daar zag hij, uit de duisternis en de zwalpende golven, een zwarte massa opdoemen, een onttakeld, reddeloos-gestormd schip.

Een noodsignaal schoot omhoog van het dek. Het bliksemschelle licht beschitterende een drom doodsbleeke gezichten.

Hij stiet een schreeuw uit, die niets menselijks meer had. En zich vastklauwend aan den grond begon hij zich voorwaarts te sleuren, het lam-hangende been bonkend en openrijtend tegen de rots. Woest huilend van wanhoop sleepte hij zich naar den houtstapel op de spits der kaap.

Het vuur, het bakenvuur, Ronalds redding!

Daar sloeg een zwarte zee over het schip, en met

den zinkenden boeg verdween een geheele menigte in de diepte.

Het was te laat.

Toen, in dien alleruitersten nood, doorbliksemde hem een gedachte van redding.

Als hadde zijn zoon hem kunnen hooren, schreeuwde hij:

‘Hier, Ronald, hier!’

En de deur zijner hut openbonzend, wierp hij zich op het nog half-volle kruitvat, en rolde het op het vuur toe, erachteraan kruipend, en het voortstootend met zijn hoofd.

‘Hier, Ronald, hier!’

Het kruit vloog in de vlammen.

Bij het aanlichten van den morgen kwam een man van achter den rookenden puinhoop op de kaap te voorschijn gekropen. Een tijd lang bleef hij nog met zijn rillend lijf tegen een brok van den muur aangedrukt zitten.

Toen trok hij zijn aan flarden gereten hemd vaster om de borst: stond op: en ging op het strand toe.

Een groep mannen kwam er aan, met een boot op hun schouders: zij spraken over het wrak.

Een van hen wendde het hoofd om: en zag den halfnaakten schipbreukeling. Zijn armen vielen slap langs zijn zijden.

‘God sta ons bij! Dat is Ronald Machiel!’

Vijandschap

In den strakken, wit-gloeienden hemel vlamt de middagzon, Land, lucht en water blaken.

De palmen aan den zoom van het strandbosch houden hun vaalgroene bladerflarden onbewegelijk opgestoken in de van hitte trillende lucht. Tusschen de grillige, inktzwarte schaduwplekken aan den voet der magere stammen neergeslagen, gloeit het felbezonde strand. Een smalle strook langs den waterrand, met wier, schelpen, en dood zee-gedierte overstrooid, blinkt tot in de verte met bevende, blanke spiegelingen.

De zee is effen, plat van strand tot horizont. Zwaarroerloos als smeltend metaal ligt zij te schitteren, verblindend wit onder den witten verblindenden hemel. Den eilandengroep in het oosten en de verre bochten der kust hangen als vage, vale wolkingen in al dat blank. Er is geen kleur, geen vorm, geen vastheid in de dingen. Nergens beweegt iets. Niets geeft geluid. Het leven der aarde is vervluchtigd en vergaan in het zegevierend zonlicht.

Daarginds aan de baai, in de dunne schaduw van

een palmengroep, hurken eenige inlanders om een reusachtig krokodillen-karkas. Grauw ligt het in het grauwe zand, den gevilden rauw-rooden buik naar boven. De armen tot over den elleboog met bloed besmeerd, woelt een der mannen met beide handen rond in het ingewand, tastend naar den kogel. En als hij het vindt, het kleine, gladde, doodelijke ding, dat het reuzenbeest verslagen heeft, bergt hij het heimelijk in zijn lendedoek, een talisman, onfeilbaar ter overwinning.

De anderen hanteeren den slappen bloedigen huidlap, er de vezels van het vleesch afkrabbend. Dan spannen zij het vel op een plank op, en leggen het in de zon om te drogen.

Op eenigen afstand van de groep, werkeloos en onverschillig afgewend, hurkt een man in verschoten rooden lendedoek, met een paddestoel-vormigen hoed van gevlochten bladervezels op het hoofd. Hij heeft een breed plat gezicht, met hoekige jukbeenderen en een groven mond. Zijn troebel-bruine-oogen turen over het flikkerende water der baai. Inéengedoken, onbewegelijk, met half-toegeknepen oogleden, gelijk hij een op den loer liggend roofdier.

Een stem uit de groep roept hem aan.

‘Eh Mian! het is klaar!’

De man staat langzaam op, zonder om te kijken of te antwoorden. Het gloeiende strand overstekend gaat hij op den boschrand toe, waar een bamboehuisje staat, half-verborgen onder de breed neerplooiende bladervendels van wilde bananen.

Een Hollander, die, het geweer naast zich, onder

het afdak zit te ronken. ziet bij zijn nadering op.

‘Wat is het?’

De Maleier hurkt neer, zijn lendedoek wat optrekkend; en als een echo herhaalt hij het zoeven vernomene:

‘Het is klaar.’

De jager reikt hem eenige geldstukken. Dan, met den schijn van een glimlach onder zijn blonden knevel:

‘Is hij het, Mian?’

Impassibel antwoordt de man:

‘Neen, Heer.’

De Hollander ziet neer op het strakke effen gezicht tegenover hem, met de onverschillig neergeslagen oogleden. En ongelooftig-verbaasd vraagt hij:

‘En denk je altijd nog hem te zullen vinden?’

Onbewogen antwoordt de ander:

‘Ja, Heer.’

‘En het gevaar dan, het levensgevaar?’

Een lichte trilling loopt over het gezicht van den inlander; onder de opgetrokken bovenlip komen de sterke scherpe oogtanden te zien.

‘Hij of ik,’ zegt hij kort.

En zijn doffe oogen, opvonkend, wenden zich naar de baai.

Zoolang zij 't zich herinneren konden hadden zij elkaar gehaat.

Gelijk in spierkracht, stoutheid, list, in den hoogmoed en den hartstocht hunner driftige jeugd, dezelfde dingen behoevend, begeerend, bemachtigend,

naast elkander groot en sterk geworden op die enge plek tusschen zee en bosch, die hen onontkoombaar bijeenhield, leefden zij in voortdurenden naijver, toorn en twist.

Wanneer zij met hun smalle hoogzeilige booten in zee staken, om in het stille water voorbij de eilanden het net uit te werpen, dan trachtten zij elkander voorbij te stevenen, den koers af te snijden, voor te zijn op de van verre in 't oog gehouden plek, al moest het over de zandbanken heen.

En bij 't ophalen der zilverende netten, schatte ieder de eigen vangst naar die van den tegenstander, tevreden alléén met meerderen buit.

Wanneer zij op 't drooggelooopen strand de bamboe-staketsels uitzetten, die den visch, bij vloed er overheen gezwommen, tegen dichte spijlen gevangen houden als hij, met het getijde, weer keeren wil naar zee, dan beloerden zij elkanders handteering van het lichte vlechtwerk, in kronkeligen kring en bocht gevoegd tot een onontkoombaren doolhof. Zij trachtten elkaar te misleiden door kunstig-schijnende, nuttelooze schikkingen, straks weer heimelijk veranderd. En neergedoken tusschen de stammen aan den oever, of rondzwalkend op den rijzenden vloed, den geheelen nacht lang, bewaakte elk zijn val, wachtend op de kans, die van den ander te vernielen.

Wanneer zij in de stoffige stad, de visch in hun korven met schel geroep ventend, elkander ontmoetten, dan begon dadelijk een tegen elkaar opvijzelen van waar en afslaan van prijs, een vinnig gevecht om de gunst van den kooper. Liever leden zij geldelijk

nadeel dan de nederlaag. En des avonds, teruggekeerd in zijn bruine hut aan den boschrand, zat ieder, wrokkend over de geledene, nijdig-blij over de berokkende scha, te peinzen op nieuwe streken om een volgend maal vinniger nog den vijand te treffen.

Mian was de driftigste, de brutaalste van de twee. Als kind had hij menigmaal den sarrenden Djalil afgeranseld, hem aanvliegend met zulk een dolzinnige woede, dat de ander, verbijsterd, aan geen tegenweer dacht. En als hij nu Djalil zag pronken en pralen op de markt in de stad, of als hij zich door de vrouwen den spotnaam hoorde nagiechelen dien Djalil voor hem bedacht had, dan werd het hem bloedrood voor de oogen, en hij voelde het heft van zijn kapmes heet worden in zijn palm.

Maar hij durfde niet meer.

Want hij had Djalil hooren roemen op het bezit eener tooverspreuk, die in elken strijd zijn wapen onfeilbaar maakte, en te eenenmale vergeefs ook des sterksten vijands slag en tegenweer.

En ééns in de schemering Djalil's hut voorbijsluitend, waar het vuur van groen rijs ontstoken was, welks rook de giftige muggen verdrijft, had hij den arglistige bespied bij het uitspreken der bezwering, zooals hij daar neergehurkt zat in den rook en den afschijn der kringelige vlammen, met het blinkende mes op zijn knieën.

‘Ik doe mijn gebed, Si Lemboe Sakilan! Als hij dreigt te slaan, als hij opheft zijn wapen, zoo het lang is, hij sla bezijden, zoo het kort is, hij sla mis! - vanwege Allah! Amen.’

Toen was Mian naar een priester gegaan, een heilig man die den tocht naar Mekka had volbracht, en wijsheid bezat omtrent de verborgen dingen. En hij had geld aangeboden en geschenken, om van den hadji de gevreesde spreuk te leeren, die van verre den mensch doodt tegen wien zij wordt uitgesproken, wisser dan de aansnorrende speer.

Maar, hoe dikwijls ook herhaald, de spreuk faalde.

En eindelijk verklaarde de priester, dat zijn geest te grof en aardsch was voor de beoefening der hemelsche wetenschap.

Sedert verbeet hij zich.

Hij ging voorbij, met afgewend gezicht en opeengeklemd tanden, als hij Djalil zag zitten te midden van een kring eerbiedig toeluisterende dorpingen, wien hij de eigenschappen verklaarde van de zeven geesten die het menschelijk lichaam bewonen, of raadsels opgaf, waarvan de zin altijd was, dat verstand en geleerdheid méér vermogen dan dolkoppig geweld.

Mian zag niet op, hoe tergend het gelach hem na-spotte.

Maar hij sprong in zijn prauw, en, doldriester nog dan te voren, stuurde hij tusschen zandbanken en ondiepten door, waar niemand hem dorst te volgen.

En het visschersvolk prees Djalil om zijn geleerdheid en Mian om zijn moed, den haat der twee aanhitsend uit aardigheid, om eens te zien hoe dat zou afloopen, tot beide, dól, op het punt schenen van moord en doodslag.

Dan, hunne ouders, lang onverschillig, begonnen nu bezorgd te worden. Bang om het leven van den zoon, die in den vast naderenden ouderdom hen voeden, kleeden en beschermen moest, trachtten zij wat dreigde alsnog te schutten.

Pak-Djalil, veiligheid zoekend in vermaagschapping met een die gezag had, huwde Djalil uit aan de dochter van het dorps hoofd, een klein dik vrouwmensch, zoo verliefd op de slanke gestalte van den jongen man en zijn knap gezicht, dat zij haar oogen niet van hem af kon houden, en hem als zijn schaduw volgde, waar hij ging of stond.

Nu oordeelden ook Mian's ouders het voegzaam hun zoon te doen huwen, opdat hij niet, als jonggezel, de mindere geacht zou worden van Djalil, die hoofd was van een huisgezin. En ook, opdat het bezit van eene vrouw die voor hem werkte, spaarde en won, en de trotsche hoop op kinderen, hem tevreden mocht houden, zittend in zijn eigen veilig huis. Zij gaven hem een meisje uit de stad, van wier vaardigheid in het bătikken zij vermeerdering van welvaart wachtten voor het gezin.

Toen zij haar in Mian's hut gewaar werden staarden mannen en vrouwen haar aan als een wonder.

Zij was een fijn slank schepsel, met welgevormde leden, die zachtjes bewogen in stille gebaren en glijdenden gang. Binnen de glanzige omdonkering van het haar - schijn en wederschiin van blauwachtig zwart - lichtte haar gelaat in dien matgelen gloor, dien de Javaansche dichter vergelijkt met de tint der guldene langsep-vrucht. Haar zeldzame, langzame

oogopslag was een uitstraling van zwarte flonkeringen, een spel van schaduwen en glansjes in donkerheid van wimpers. Waar zij heen bewoog in haar gladde, even ritselende gewaden, bleef een geur van amber hangen. Zij stond als eene prinses, zacht-schitterend en fijn tusschen de verweerde visschersvrouwen, die halfnaakt, met het rossig-verbrande haar in slierten om het gezicht, arbeidden in de zon en het zilte zeezand, zware korven torsend op de uitgebogen heup, en de visch hanteerend, splijtend, kneedend, tot hun verruwde huid doortrokken was van den scherpen zeedierstank.

Mian scheen wèl tevreden.

Die voorbij gingen langs zijn deur hoorden hem lachen en schertsen met de jonge vrouw: hij gaf haar vriendelijke woorden. Hard, deugdelijk hout, gekapt om de prauw te herstellen, en maanden lang bewaard, had hij vertimmerd tot een kleerenkist, waarin zij haar bonte sarongs, met gedroogde bloemen en welriekende wortels tusschen de vouwen gestrooid, veilig wist voor insekten. En hij plantte grootbladerige struiken voor zijn deur, om de schaduwstreep onder het afdak te verbreden, waar hij eiken morgen haar zitmat neerlei, en het gereedschap heenbracht voor haar keurigen arbeid, - het bamboezen rek, en het aarden potje waar de donkerbruine was in smolt boven een vuur van houtskool, en de kleine koperen kannetjes met de lange tuit.

Op gekruiste enkels nederknielend, zette Dalima zich dan voor het afhangende doek: en zij liet de gesmolten was uit haar kannetje behoedzaam over het

weefsel vloeien, leidend met kunstige hand. Grillige figuren ontstonden - draken geklauwd en getand, vogels met uitgespreide pluimen, wijd-ontplooide bloemen, en bladers aan kronkelenden rank. Later ontloken één voor één de kleuren: bruin, blauw en helder rood bloeiden op uit den grond van klaar lichtgeel. Haar sierlijk bewegende vingers schikten het alles tot schoonheid.

Als het dan voltooid was, bracht Mian den sarongbatik naar de stad, naar den rijken chineeschen toko-houder. Hij kreeg er veel geld voor, meer dan hij ooit voor zijn volste manden visch had kunnen bedingen. De chinees telde hem blanke guldens toe.

Met groote geldstukken in zijn gordel ging hij dan naar het eethuis, onder den ouden waringin-boom, waar kantoorschrijvers en deftige bedienden hun maal plachten te houden. En bij de geurige rijst, met spaansche peper bestoken, die de warong-vrouw hem toereikte op een stuk pisang-blad, nam hij van het beste dat zij veil hield: sterk gekruid en in de zon gedroogd vleesch, gezouten vischkuit, gepofte maïskorrels en allerlei zoetigheidjes uit kleefrijst, geraspte kokosnoot en palmsuiker bereid. Hij liet zich een stuk ijs geven in zijn glas vruchten-siroop.

Na den maaltijd slenterde hij den kampong in.

Was er in een verborgen hoekje een hanengevecht op til, of werden afgerichte krekels uit hun bamboezen kooien op elkaar losgelaten, dan zat Mian vooraan in den kring van toeschouwers, en wedde tegen den beste op.

En op het groote grasveld voor de moskee oefende

hij zich in het vlieger-oplaten, tegen dat, met het aanbreken van den Oost-moesson, de wedstrijd begon, als de schitterende dingen de hoogte inzweven, en zingen tegen den aanstrijkenden wind.

De marktdagen waren feesten voor hem.

In 't midden van zijn spel werd hij dan soms Djalil gewaar, die, zweetend onder het zwaarbehangen juk, de blakerende straten langs sukkelde, met schorren venterskreet. Hij zat dikwijls des avonds laat nog aan den weg, neergehurkt tusschen zijn stinkende manden, terwijl een paar kampong-vrouwen bij den schijn van het oliepitje zijn slappe doffe vischjes bekeken, en met tong-geklap en schrille uitroepen van verontwaardiging duit voor duit afdongen, voor ze, de beste weggrissend uit de mand, er een paar groenige koperstukjes voor neergooiden.

Als Mian dan, temidden van zijn kornuiten voorbij slenterend, hem zoo zag zitten, begon hij nog luider te stoffen op alles wat hij dien dag gedaan had en genoten: hij gaf hoog op van zijn winst bij wedden en dobbelspel, en pochte dat hij binnenkort rijk genoeg zou zijn om een kris te koopen - met tin rijk ingelegd staal, in een scheede van vlamig nangkahout, zooals edelen en prinses dragen.

Bij de thuiskomst vond hij Dalima stil en gedwee bezig met het bereiden van het maal. Zij bracht het hem op den bamboezen rustbank, waar hij zich gemakkelijk ging uitstrekken om te rooken.

En als hij dan door de stilte het gekrijsch van Djalil's jaloersch wijf vernam, hem op den weg reeds tegemoet geloopt om te kijven over zijn geringe

verdienste en late thuiskomst, onbeschaamd als zij was door de zekerheid, dat hij, uit vrees voor haar vader, haar niet zou durven slaan, - dan verkneukelde Mian zich in het bewustzijn eener victorie, volkomener dan met wapens en geweld te behalen ware geweest.

Dan, zijn geluk duurde niet.

Terwijl hij zelf nog geen hoop op kroost had, richtte Djalil het offermaal der verwachting aan.

En in de eerste dagen van het volgend jaargetij werd hem een kind geboren. Een zoon.

Mian, in zijn stille woning gezeten, hoorde den eersten kreet van den jonggeborene. Het was of er een speer door zijn hart vloog. Hij sprong op, en vluchtte.

Maar hij kon niet ontkomen aan zijn vijands vreugd.

Het geheele dorp was er vervuld van.

De mannen kwamen den nacht doorwaken in Djalil's hut. Zij wonden met kalk beschilderd loof om zijn deurstijlen en plantten brandende toortsen op het erf, om de booze geesten verre te houden. Den geheelen dag verdrongen de vrouwen elkander onder het afdak, waar de spijzen bereid werden voor het offermaal van den vijfden avond: bij de blanke kegels rijst voegden zij vleesch en visch, en de overdaad van gekruide, gezouten en gesuikerde toespizzen werd nog altijd met nieuwe schotels vermeerderd, opdat niet, door het ontbreken van een of ander bijgerecht, de jonggeborene eenige goede hoedanigheid van lijf of ziel, of eenig geluk in de toekomst mocht

derven. De kinders die om hun deel van het lekkers bedelden, riepen met schelle stemmetjes een heilwensch. Iedereen herhaalde de uitspraak der oude vroedvrouw, die uit den haargroei van het wicht rijkdom, eere-ambten en een lang leven had voorspeld.

Djalil liep door het dorp met opgeheven hoofde. Hij droeg een nieuwe sarong, en zijn schoonvaders kris in den gordel. De trots straalde hem ten oogen uit.

Wanneer Mian hem zoo zag, gevoelde hij een schok van toorn, verontwaardiging en haat, als hadde de ander, in verraderlijken aanval, hem een reeds bevochten zege ontfutseld. En de hulpelooze woede overviel hem weer, die hem vroeger zoo dikwijls vervoerd had, bij de gedachte aan Djalil's door tooverij verkregen overmacht. Hij gevoelde zich weder dom, lomp en geminacht evenals toen. Hij wilde niet meer naar de markt, tusschen al die menschen, die over Djalil's zoon zouden spreken, en over zijn schoonheid, en de gelukkige teekenen, waaronder hij geboren was. En niettegenstaande het slechte seizoen, dat de andere visschers bij het boeten der netten hield, en bij het dobbelspel, zwalkte hij dagen achtereen op de onstuimige zee.

Wanneer hij terugkeerde van het strand, moest hij Djalil's hut voorbij, waar, in de schaduw van het afdak, de kleine jongen lag te spartelen op zijn matje. Hij wendde het hoofd af: hij wist dat Djalil daar zat, met spottend gezicht wachtend.

Maar als hij bijna voorbij was, keek hij snel, tersluiks, van onder neergeslagen oogen uit. De kleine

trappelde met zijn sterke mollige beentjes. Hij had oogen als starren, en een vlokje zwart dons op het voorhoofd.

Dus, dag aan dag, zag Mian zijns vijands zoon schooner en sterker worden. Dus, dag aan dag, verzwaarde zich zijn ellende.

Het ondragelijk bewustzijn van de schande, die kinderloosheid voor den oosterling is, drukte hem ter neer. Hoe langs zoo overmoediger triomfeerde zijn vijand.

En schaamte en afgunst en wrok verscherpten zijn verlangen naar een zoon, tot de geheimzinnige, liefelijke, onwederstaanbare drang van het leven dat zich voortzetten wil, een verterende hartstocht werd, en een honger, die zijn hiel deed krimpen.

Er was niets wat hij niet had willen geven voor een zoon.

Op het ruwe altaar, den beschermgeest van het dorp opgericht in de schaduw van een alouden njampoengboom, legde hij dagelijksche gaven, van rijst, eieren, melatih-bloesems en welriekende gele zalf. Hij slachtte zijn geit voor een offermaal, waarbij de plechtige priester de zielen aller voorouders, tot vader Adam en moeder Eva toe, om bescherming aanriep, en van Joessoep, den vader van der Christenen wijzen profeet en den schenker van welgeschapen kroost, een zoon afsmeekte voor den offeraar. Hij verpandde zijn nieuwe kleeren, en verkocht zelfs de gelukaanbrengende tortelduif, die onder zijn afdak kirde, om het geld drie dagreizen ver te brengen aan Nènè Ajamoe, den in tooverkunsten volleerden oude,

in ruil voor een tooverdrank, en een amulet uit den kop der moeraslang gewonnen.

Doch gebeden noch offers of bezweringen baatten. Dalima bleef kinderloos.

Zijn moeder, teleurgesteld en toornig, eischte dat hij de onvruchtbare vrouw, de ramp en de schande van zijn huis, verstooten zou. Zij had zich reeds met den huwelijks-makelaar over een andere verstaan, een stoere meid, de voorbeschikte moeder van een talrijk kroost. En zij drong, dreigde en bad.

Maar hij wilde niet.

Hij hield van Dalima.

Sedert eenigen tijd scheen zij hoe langer hoe mooier te worden. Er was een licht in haar oogen gekomen, een telkens doorbrekende glans van glimlachjes om haar mond. Zij liep niet meer, zij zweefde.

Nog keuriger ook dan vroeger was haar kleedij geschikt - de strakgeplooidde sarong, die haar fijne enkels vrij liet, en de kleurige kabaia, die zij zoo glad over haar ronde schouders trok, en op den boezem bijeenhield met een zilveren ornament. Een wolkje rijstepoeder overwaasde haar voorhoofd. In haar gitzwarten haarwring glansden maandrozen en oleanderbloesems en parelig melatih-wit.

De mannen bleven op den landweg staan om haar na te zien, wanneer zij naar de stad ging met haar lichte schreden. De vrouwen stieten elkander aan en morden. Die van Djalil was het hevigst op haar gebeten: zij kon de bekoorlijke niet gewaar worden, zonder uit te barsten in schelden en smaad.

Middelerwijl verging het jaar. En nog steeds was Mian's hoop niet vervuld.

Hij besloot een bedevaart te ondernemen naar het graf van den Soenan van Giri, den Verbreider des Islams. Den geloovigen geschieden wonderen aldaar.

De West-moesson was aangebroken, met regenvlaag en orkaan en geweld van donder en brullende bergstroomen. Het scheiden van Dalima deed hem pijn. Maar hij verkoos alles te dragen en te wagen, liever dan nog een dag langer de ellendige benijder te moeten zijn van zijn vijands geluk.

En ging.

Het duurde een maand voor hij terugkwam, afgemat en vermagerd, en nog rillend van de koorts die den vlaktebewoner in de kille bergen besluipt: maar gelukkig door de onbedriegelijke hoop, hem in een droomgezicht op des Heiligen graf geworden.

En vroolijk betrad hij zijn hut.

Dalima was er niet.

Hij riep, ongeduldig in zijn vreugde.

Er kwam geen antwoord.

Door de wijd-open achterdeur kon hij het erf overzien. Er was niemand onder het afdak, waar de stamper op den grond lag naast het volgerende rijstblok. Niemand ook in de schemerige keuken. En opéens bemerkte hij, dat de hoek ledig was, waar haar bätik gereedschap zijn plaats had, en haar kleeren verdwenen uit de openstaande kist, en de bamboezen rustbank ontdaan van haar kussen en slaapmat.

Stom van verbazing staarde hij op het verlaten leger.

Een geschuifel van naakte voeten deed hem om zien. In de deur verdrong zich een groep vrouwen, die met nieuwsgierige gezichten naar binnen keken.

Driftig trad hij op hen toe.

‘Waar is zij?’

Zij meesmuilden en stieten elkander aan.

‘Eh! hoe zouden wij dat weten?’

Maar op hetzelfde oogenblik werden zij ruw ter zijde gestooten en, half naakt onder haar gescheurde kleeren, vloog de vrouw van Djalil op Mian toe. gillende:

‘Hij gaat naar Dalima! Hij gaat naar Dalima!’

Zij schreeuwde als een waanzinnige, zich met beide handen op de borst slaande.

Nu vielen alle vrouwen tegelijk in, door elkaar heen roepend:

‘Voor tien dagen zijn zij samen weggelopen!’

‘Mijn man heeft hen gezien, verder de kust op!’

‘Hij is teruggekomen om alles wat zijn vrouw bezit weg te halen, de schaamteloze!’

Mian zag van de eene naar de andere, verbijsterd.

Maar de vrouw van Djalil, hijgend van het woeste huilen, sloeg hem hare vingers in den arm, en rukte hem naar buiten.

‘Dáar, dáar! kijk dan! Hij gaat naar Dalima! Hij gaat naar Dalima!’

Werktuigelijk hief Mian de oogen op. Zag. En vloog op zijn vijand aan.

Djalil, die, voorovergebogen over den langen riem, de prauw had afgestooten, richtte zich op.

Daar zag hij, vlak voor zich, een vaal vertrokken gezicht, en het flikkeren eener kris.

Zinneloos van schrik smeed hij den riem neer, trok in het wilde zijn mes, rende naar de steven der boot om zich hals over kop in zee te storten, struikelde en sloeg languit voorover.

En op het oogenblik dat Mian de kantelende prauw insprong, schokte het roerlooze lichaam log als een blok over boord. Mian plonsde het na.

De visschers, op het gekrijt der vrouwen van alle kanten toegeschoten, wierpen zich op de beide. Mian worstelde tegen een geheelen troep, schuimbekkend van woede: hij beet om zich heen als een dol beest, terwijl zij hem zijne weerlooze prooi ontrukten.

Djalil scheen dood.

Zij droegen het slaphangende lichaam de hut binnen. Zeewater en slijmerig schuim liepen uit den half-open mond.

Toen de jammerende vrouwen het zand van zijn gezicht gewassen hadden, kwam er op de linkerslaap een weinigje bloed te zien: droppel voor tragen droppel leekte uit den hoek van het diep weggezonden oog te voorschijn.

Hij was in zijn mes gevallen.

De mannen zagen elkander aan. Een had het spitse lemmer uit het zeezand opgegrepen: hij toonde het. En een gemompel ging van mond tot mond, een huiverig noemen van de tooverspreuk Si Lemboe Sakilan. Niet door eens vijands wapen was Djalil geveld.

Maar plotseling weken de opdringenden schuw ter zij.

Mian stond in de hut.

Hij boog zich heen over de roerloze gedaante op den vloer.

Tusschen de gespannen pezen van den hals beefde bijna onmerkbaar de aderslag.

Hij zag er naar. Lang. Lang.

In de doodsche stilte was zijn hortend ademen hoorbaar. Eindelijk, zonder het gezicht af te wenden, week hij een schrede achteruit en hurkte neer tegen den wand. Zijn oogen waren vastgebrand op dat vale gezicht, met de diepe bloedige oogkas.

Zóo bleef hij zitten.

Wachtend.

De vrouwen kwamen, fluisterend en met schuwe blikken, weer uit hun schuilhoek te voorschijn gekropen. Zij begonnen den bewustelooze de leden te wrijven, langzaam knedend met vingers en palm.

Djalil's moeder, op den grond gehurkt, hield zijn hoofd met beide handen omvat. Haar doffe blik week niet van haar zoons gezicht, van het langzame open neergaan zijner borst.

De flauwe ademhaling werd flauwer; stokte; poosde; hield op.

Dan, na een stilte die sterven scheen, begon opnieuw de worsteling van het sterke jonge lijf om zijn leven. En een rochelende ademtocht ging met horten op en neer door de sidderende keel.

De oude vrouw, over haren zoon heengebogen, fluisterde hem strenge woorden in het oor, der aarzelende ziel verbiedend, het lichaam te verlaten.

‘Djalil mocht niet vreezen. Hij zou zijn vijand nog verslaan.’

En uitdagend blikte zij naar den hoek waar Mian zat inéengedoken.

Hij zag haar niet aan. Zijn oogen waren op Djalil.

Zoo ging de dag voorbij.

De vrouwen kwamen en gingen met aftreksels van heilzame kruiden, en met scherpgeurende oliën. Zij kneedden rijst tot balletjes, en duwden die den bewustelooze in de keel, hem overvloedig spijzigend, opdat, door de vervulling van de voorwaarden des levens, de dood verre gehouden mocht worden. En zij brandden wierook om de booze geesten te verjagen. Nu en dan gluurden zij schuw naar de onbewegelijke gestalte in den hoek.

Het werd nacht.

Djalil ademde nog: zóó flauw, dat het scheen, of alleen de op- en neer glijdende handen der vrouwen de matte beweging zijner borst gaande hielden. Nu en dan trok zijn arm krampachtig.

Mian was naderbij gekropen.

In de doodsche stilte der hut liet zich geen ander geluid vernemen, dan het zachte schuren dier wrijvende en knedende vingers over de leden van den stervende. En nu en dan het knetteren der olie-pit. De nachtwind huiverde naar binnen door het vlechtwerk der wanden, en deed de vlam omhoog-flikkeren, geel-roode schijnsels heen en weder werpend door de duisternis.

Een paar oogen glansden op, een schouder, eene hand. Het lange, naakte lichaam op den grond leek

te sidderen, krimpnd en wringend. Haastige grimassen vertrokken het gezicht. Schaduwen sprongen in en uit de ledige oogkas.

Nog nader kroop Mian. Hij loerde op dien schijn van leven.

Maar dan daalde de onrustige vlam weer. En onbewegelijk lag het strakke lijf. En onbewegelijk aan haar voeten hurkte die loerende gedaante.

Tusschen hen gleden de handen der vrouwen heen en weer - heen en weer.

Het einde naderde van den eindeloozen nacht. Tusschen de reten van den bamboe-wand begon een witachtig schijnsel te gluren - de aanlichtende dageraad. De vlam van het oliepitje sputterde, sprong op, en ging sissend uit.

Mian kroop vlak bij.

Hij kon Djalil's gezicht bijna niet onderscheiden in het weifelige licht.

De oude moeder hield zijn hoofd op haar schoot, zachtken fluisterend nu en dan.

Op eens was het of een schok door den stervende en door haar tegelijk heenvoer. Zij boog zich over haren zoon, en slaakte een hartverscheurenden kreet.

Mian vloog op. De wakker geschrikte vrouwen huilden, elkander her- en derwaarts stootend. Iemand kwam binnen met een brandenden tak in de hand en zwaaide de vlam heen en weer boven Djalil's gezicht.

Hij was dood.

In stompzinnige verbijstering had Mian toegezien bij de wijding van het doode lijf ten grave, - de

vijfmaal herhaalde plenging van gereinigd water, de omwikkeling met vijfvoudig gewonden lijnwaad, het bewolken met wierook, den goeden geesten wèlgevallig.

En hij nam waar hoe het lijk weggedragen werd uit de woonplaats der levenden, hoe het neerzank in de groef, en verdween onder opgehoopte aarde. Hij hoorde den priester het gebed voor de dooden opdreunen, en, over den graf heuvel heen gebogen, hem, die daaronder rustte, de Belijdenis des Geloofs voorzeggen, opdat hij bestaan mocht voor het aangezicht der doodsengelen, Monkar en Nakir, de ondervragers zij van allen, die den dag der opstandig verbeiden in de graven.

Hij vernam het alles, zonder dat in zijn dof woest brein het denkbeeld doorbrak van den dood - het voor-altijd-afgedane, onherroepelijke, het alles eindigende Einde.

Eén ding slechts gevoelde hij: Djalil was hem ontsnapt.

Hij was ontsnapt op het allerlaatste oogenblik, in het vallen van den slag die alles gewroken hadde, den haat, de list, den spot, het kwaad van al de jaren, al de onvergeven, onvergeten beledigingen van blikken en woorden en gebaren, den roof van tevredenheid, van eer voor de menschen, van liefde en geluk, alles, alles, van het eerste jongenskrakeel af tot de ontvoering van Dalima toe.

Hij was ontsnapt.

Met eigen hand had hij zich de pijnlooze wond toegebracht, een scheur makend in het gave hulsel

van vleesch, waar de ziel door weggeglip was, zooals een vluchteling wegglipt uit zijn vaneen rijtend kleed, dat hij den vervolger in handen laat. Tot op het laatste toe was Djalil de overwinnaar gebleven.

Die gedachte was bitterder dan de dood.

Van den dorpel zijner hut zag Mian uit op de baai.

Daarginds was zijn vijand weggezonden, daar waar de rimpeling zoo fel flikkerde in het zonlicht.

Hij kon er naar zitten staren, uren achtereen, tot hij het gehate hoofd meende te zien verschijnen en verdwijnen in de veranderlijke beweging van het water. De hutten van het dorp, het strand, de gedaanten der visschers bij hun booten en der heen en weer dragende vrouwen verdwenen. Hij zag, hoe langs zoo duidelijker, Djalil, staande op den steven zijner prauw, voorovergebogen in de beweging van het afstooten. En zijn krampachtige vingers kromden zich.

En vaak, des avonds, wanneer hij met de visschersvloot terugkeerde uit zee, en de anderen zochten het strand en het licht hunner veilige hutten, bleef Mian rondobberen op de baai, af en aan, om die ééne plek.

Het werd nacht.

De geel-roode vonkjes daarginds in het dorp gingen één voor één uit. Het strandbosch stond als een ondoordringbare zwarteheid tegen het ijle lucht-donker. Nu en dan kwam er een kille ademhaling van den nachtwind aanhuiveren, en dan ging er een ritselen en schuren door de stijve palmkruinen, en het water klotste flauwtjes tegen de zijden der boot.

Mian zat stil, al zijn zenuwen gespannen, al zijn

zinnen gespitst, als wachtte hij op iets dat komen zou, opdoemend uit de stilte en de duisternis, op deze plek. Hij sidderde van driftig verlangen.

Maar onbewogen lag de schemerige zee.

Hier en daar beefde een lichtje over den zwarten vloed, een ongestadig schijnsel, flikkerend binnen de omschutting van een gevouwen blad. Van de monding der rivier kwam het aandrijven, uit de volkrijke stad, waar in verheugd huisgezin een kind geboren was: en de vader, tot midden in den stroom wadend, had de groene schaal met licht en offergaven op het water geplaatst, opdat de golfjes haar voort mochten dragen naar de oude grauwe krokodillen van het zeestrand, de voorouders zij, wier zielen door den lichaamsdood ter menschelijke gestalte uitgedreven, berging hebben gezocht in der monsterachtige dieren lijf.

Ontelbaar wemelen zij in de wateren, de wezens wier mannen- en vrouwen-gedaanten reeds lang tot aarde zijn vergaan.

Met een nieuw lichaam bekleed bewegen zij zich nu door hun nieuw element, in veranderden schijn onveranderlijk dezelfde, dezelfde die eertijds wandelden in de rechtòpgaande gestalte van een mensch, de aarde en de zon zagen door menschen-oogen, en zich aan elkander openbaarden in klanken, die een menschelijke taal waren. Hun gedachte is dezelfde, hun weten hetzelfde, dezelfde hun wil.

In de diepte werken zij wat zij eertijds wrochten in het licht, daden van haat en van liefde en van weerwraak en van trouw.

Geweldig zetten zij voort het van de aarde verdwenen bestaan, zij voleinden het afgebroken pogen, zij maken werkelijkheid hun onvergeten wil.

Daarom wachtte Mian.

Ter volstrijding van den levenslang en strijd wachtte hij zijn vijand.

Hier, op de plek van het laatste treffen, op de plek waar de arglistige, het veelte vleesch ontglipt, gevaren was in een ondoordringbaar krokodillen-karkas, hier moest de strijd op leven en dood beslecht.

Hij lag daar nu in het slijk, het éenoogige monster, met de diepe, bloederig-zwarte wond aan de linkerzijde van den kop. Van uit omveiligende duisternissen belaagde hij zijn vijand, boosaardig en bang.

Mian wachtte hem.

De hoogste wet

Op het primitieve perron, waar een paar Inlanders hun boeltje bij elkaar zochten, stond ik den trein na te kijken, die van dit, het eindstation der lijn, terug ging naar de kust. Daar ginder was de drukke havenstad, de vloot der wereld-omreizende schepen, de Europeesche beschaving. Voor mij, in den dichten, deinenden morgennevel aan zee gelijk, lagen onafzienbaar de rijstvelden, en daarachter het gebergte, en de binnenlanden van Java. Het vierkante stationsgebouwtje stond als een grenssteen, Westen scheidend en Oosten.

Ik stapte in den wachtenden reiswagen. En terwijl de kittige Javaansche paardjes den landweg tusschen de velden afdraaiden, had ik een gewaarwording als zou ik nu komen in een nieuwe wereld en een onbekend bestaan.

De zon was nog niet opgegaan over de bergketen in het Oosten. Zwartig stonden de toppen terooken tegen een oranje lucht. De wijde vlakte lag nog blank in de effen kleurlooze klaarheid van den dageraad.

Rondom was alles mist, witte wolkende rollende mist die de morgenkoelte her- en derwaarts stuwde. Bij plekken kleurde het frissche groen der jonge rijst er doorheen; een moeras spiegelde op, rozerood in den afschijn der wolkjes die er kwamen aandrijven uit den Oosten.

Voor het landvolk was de dag al begonnen. In den wegwolkenden nevel werd ik een hutje gewaar van tegen elkaar gezette schoven; een paar mannen zaten er voor hun potje te koken op een smokend rijsvuur. Zeker hadden zij den nacht daar doorgebracht, onder dat groene en geurige dak van levende halmen. In dauw en sterrelicht en wadem van trisch gewas hadden zij er geslapen als een paar patrijzen in de voren. En met de vogels waren zij nu wakker geworden door den dageraad die hun in de oogen lichtte, door den huiverkoelen morgenwind die er aan kwam strijken van het gebergte. Zij gingen den dag beginnen, hun voedsel zoeken in den zonneschijn die het voor hen liet groeien. Als de vogels...

In den hooge begon het te kleuren. Het rosse licht dat de vederwolkjes tintte en den stippelwazigen spiegel van het moeras-veld kwam al rijker en voller aangeweld. De lucht was doorgloried van lichtend rood. De blanke nevelfloersen bloosden en bloeiden als een oogst van karmozijne rozen. Zij dreven uiteen, en palmgroepen kwamen te voorschijn, bronzig begloeid, en roodgouden wachtershuisjes, op hooge palen blinkend boven het rijstveld; en hier en ginder een vonkelig bamboe-bosch.

Toen opeens, verkoelde al dat purper tot een tintelklaar geel. En het was dag.

Heinde en verre nu blonken de zonnige rijstvelden. Tot waar in het paarsige verschiet de bergketen waasde tegen de lucht, was het een onafzienbare verte van groen, groene terras-velden in mijlenbreede deiningen om een vlakke groen en wijd als een zee. De zon schitterde er op, de wind wemelde er in, het schaduwde en gloorde, watervalletjes flikkerden te voorschijn, wijde spiegelingen van blank staande velden glansden op, wolkedonkerheden kwamen en gingen. Maar onder al dat verschieten en verschijnen bleef onveranderlijk die eéne rijke tint van groen, als iets dat was door zich zelf, onafhankelijk van seizoenen en zonnen, als de kleur van den hemel boven de vluchtige wolken, als de kleur van de zee onder het ongedurig schuim, eeuwig dezelfde, - de kleur, dit, der vruchtbare aarde, haar innigst-eigen tint, en als haar leven-zelf uit haar warme verborgenheden het licht in gestegen.

Hier en ginder, kleurige stipjes op het groen, bewogen de bontgekleede lieden der dessa door de vellen. Hun aanwezigheid daar leek een geheel toevallig iets, - of er een zwerm bruine en blauwe torretjes was neergestreken in die malsche halmenweelde. Straks zou de wind er aan komen golven, en vagen ze weg, en een enkele gewimpelde stengel, die éven onder den lichten last gebogen had, wuifde weer vrij uit. Wat méer vermocht het komen of het gaan der vluchtige wezentjes op die volheid van spriete, bloeiende, vruchtende kracht?

De landweg begon levendiger te worden. Een troep vrouwen kwam me tegen, die, in lange rijen achter elkander aan loopend, schertsten en lachten als mensen die naar een feest gaan. Feestelijk ook waren zij gekleed in roode en lichtgroene en paarse kabajaas, den bonten slendang bevallig van schouder naar heup geslagen: er kleurden bloemen in hun glimmenden haarwring, waar het dolk-wormige houten rijstmesje als een sieraad in stak. Zij gingen ten oogst. Hun gezellinnen en het jonge manvolk riepen hun toe van uit de rijpe velden:

‘Eh Satyrah! Eh Aloes! hierheen!’

Vlindervrij waren hun bewegingen tusschen het halmendicht, terwijl zij voortgleden en bleven staan. en, zich vooroverneigend met een licht gebaar, aar na rijpe aar afbraken, keurig als lazzen zij bloemen voor een krans. Zij speelden in den zonneschijn; zij plukten vreugde.

Het veld met de blijde oogstvierders lag lang achter ons. Een rivier die in de verte geschitterd had, was doorwaad. De morgen werd middag.

Altijd nog, rechts en links en vooruit en tot in alle verten, blonken de onafzienbare rijstvelden. Van afstand tot afstand stak uit de golvende effenheid der halmen een bamboeboschje op; er steeg rook uit omhoog, en een geluid van stemmen; het was een dorp, omveiligd door zijn wal van levend groen. Stam aan stam gedrongen stonden de slanke, blinkende boomen, uitspreidend hun wolken van loover, waaruit schaduw en frischheid neerzegenen over het dagelijksch doen der dorpelingen.

Het is hun goed wonen daarbinnen in de groene koelte. Zij tieren en gedijen en vermenigvuldigen zich, levend in eiken tegenwoordigen dag, die genoeg heeft aan zijn eigen goed. Over wat zouden zij zich bekommeren? Hun woning, hun huisraad, hun kleedij, hun spijs en hun drank groeien rondom hen, zij hebben eer zij behoeven, meer dan zij begeeren, altijd door. Hun rijkdom wordt dagelijks vernieuwd.

De van leven gonzende boschjes naderden, lagen stil, deinsden weg. En effen weer breidde zich het onafzienbare veld in kiem en bloei en zwaarhangende rijpheid van halmen, groen tot aan de verre flauwe grens der bergen, die altijd even ver en flauw bleef, als deinde hij altijd verder weg achter de altijd verder, verder wegstuwend vlakke. Daar kwam geen einde, geen grens. geen verandering in die wereld van groen, weelderend onder een vuurblauwen zonnehemel. Het was alles onmetelijkheid, overstelpende kracht, gloed, rijkdom, drang van overmatig leven.

Ik dacht aan mijn vaderland, aan het volkendragende Noorden, waar de aarde geen ander leven meer heeft dan wat de mensch haar laten wil: waar zij verdrukt ligt onder zijn steenen steden, bekneld door zijn heirwegen, doorboord van zijn diep-invretende mijnen: nauwelijks rest haar ruimte om te geuren en groen te zijn. En zoo krachteloos is zij geworden, dat hij haar sterkende sappen moet ingieten telkenmale als hij haar dwingt tot zijn dienst.

Was dit dezelfde Aarde?....

De gewaarwording van tijdsverloop en afstand

had mij begeven, toen, eindelijk, de uiterste grens der vlakke was bereikt.

De slagschaduw der heuvels lag onmetelijk over de velden; op de toppen blonk een roodachtig licht. De avond was gekomen.

Nog vóór donker de pasang-grahan te bereiken, waar ik dien nacht had willen slapen, was niet mogelijk meer. Maar de toekan koeda, die de streek kende, sprak van een inlandsch huisje ergens in het bosch, dat de hoogten voor ons overdonkerde; en een voorbijgaande dessaman, die hij er naar vroeg, antwoordde na eenig aarzelen en ontwijken dat hij het wist te liggen - een eindweegs het bosch in aan den oever van een meer. Hij bood zich aan als gids. Wij volgden hem helling op helling af, over een beek die een moerassig dal doorkronkelde, door stekelig struikgewas heen. Eindelijk bereikten wij het bosch.

Het rood en goud der avondlucht bestraalde het geboomte langs den zoom: de stammen stonden als koperen zuilen, het gebladerte hing er fonkelend omheen. Maar tusschen al die glanzen was het of er schemering aan kwam vloeien, opwellend uit een diepte van zwart, en uit den spelonk-achtigen ingang tusschen stammen en welvende kronen stroomde donkerheid. De hoeven der paardjes zonken weg in een mullen grond. De glorige hemel verdween. En als een zwoele zwarte vloed nam mij op en omving mij het woud.

Een pooze lang lag ik als verdronken in diepten van nacht; en toen kwam als een weer naar boven

gedragen worden, en drijven op een lichter oppervlak. Ik begon te zien. Onduidelijk werd ik geboomte gewaar. In schemergrijs rezen hier en daar donkere gevaarten omhoog, zuilen van zwarteheid, stapelgroeiingen van duisternis, die wolke en bleef drijven en in lange flarden omlaag hing. Bij het stapvoets voorwaarts gaan voelde ik telkens het zwiepen van onzichtbare takken langs me heen.

Bijwijken voer er een huiverrietseling door de dichtheid van al datzwarteloof. Wat was dat? Een overrijp vruchtje, dat, zwaar van sap, den dunnen steel verbrak, en neerplofte in de struiken? De steelsche sprong van een of ander roofdier op de prooi die het met fonkeloogen beloerd had? Het schuifelen van een slang, in rekkende en krimpde kronkelingen schietend over den grond?

De loome damphitte van het bosch hing roerloos: geen lichtste windtocht gaf adem. Maar de lucht sidderde van het rumoer der gonzende en zwermende insecten. Onverdragelijk schrill vlijmde krekkel-gesnerp er door heen. Soms was alles een seconde lang stil. En de strakke geluidloosheid scheen dan te gevaarlijker, om het verheimelijken van dat millioentallig leven.

De dessaman had onderweg van een hollen bamboestengel, dien hij vol schonk met olie, en waarin hij een prop saamgewrongen schors en vezels stak, een fakkel gemaakt. Hij ontvonkte ze, en zwaaide ze boven zijn hoofd heen en weer, om de knetterende vlam te doen omhoogslaan. Een ros schijnsel vloog over de gebogen nek der paarden en hun moe-be-

wegende dijen: aan weerskanten gloorde het loover op, zonderling lichtgroen en scherp tegen de zwarte duisternis daarachter.

De toekan koedah, die het voorste paard bij het gebit leidde, zag om.

Was het alleen de rosse fakkelgloed? Was het alleen de omringende geheimenis van het woud?

Een sombere glorie was over hem gekomen.

Dat was niet meer de bediende, wiens lusteloos gezicht ik zoo dikwijls gezien had in den zonneshijn van mijn erf, in het lamplicht uit mijn marmeren huis. Een zoon van zijn volk hief hij zich op in de waardigheden van zijn geboorterecht. Hij betrad een grond, ouderfelijk en onvervreemdbaar zijn, zijn, ondanks aller vreemden verovering en heerschappij. De duisternis, het wilde woud, het onzichtbaar gedierte, het was hem wèl bekend, wèl vertrouwd. Hij ging te midden daarvan als des konings zoon door des konings hof. De huurling die mijn paarden roskamde was een prins geworden, zooals tot onnoembare gevaarten waren geworden de verarmoede boomen die kwijnden in het stof der stadswegen, zooals geworden was tot het bruisen van een levenszee het gesnor der insecten die in de glanzende huizen zich doodvlogen tegen de lamp. De dingen stonden in hun eigen gestalte, openbarend hun eigen aard. Het gladde, kleine, alledaagsche, dat wij Westerlingen over het Oosten hebben gebracht, was er van afgevallen, weggevaagd door de groote eenzaamheid en den nacht, zooals het stof en de vuilnis van een visschersdorp weggevaagd worden van de rotsen waar een springvloed over-

heen bruist. Dan ligt het vaste gesteente ontdekt, en de macht van eeuwige dingen.

Op gedempten toon praatten de inlanders met elkaar. De dessaman vertelde van wat er in zijn dorp gebeurd was, het Bruidsfeest van de Rijst, den twist van een paar geburen over een karbouw die pas ontkiemd veld had vertrapt, de verstandhouding tusschen den Arabischen geldschieder en de mooie jonge vrouw van den hadji, een diefstal waarvoor de wedono strafbaren zocht nu de schuldigen niet gevonden mochten. Tusschenbeiden lachten zij zachtjes.

Ik luisterde.

De kabbelende klanken van het; Soendaneesch, de hoorbaar geworden gedachten dier Oosterlingen, kwamen tot mij met een nieuwen toon, met een nog nooit bevroeden zin. Uit die beuzelpraatjes woei mij een huivering aan van de raadselachtige, de ondoorgrondelijke diepte die onder de oppervlakte van het inlandsche leven donkert.

Het was dat onbegrijpelijke, dat verbijsterende, dat hersenschimmige iets, het Oosten.

De ontzaggelijke boomgevaarten van het woud, de overstelping der vlakte, de zonnebrand en de duisternis, het gezicht van mijn bediende, de woorden van den dessaman, het werd in mijn denken één met wat ik ooit zonderlings en treffends had waargenomen in het Oostersche land, dat een verborgenheid en een geheimenis voor ons is, een verborgenheid en een geheimenis trots verovering en tweehonderdjarige heerschappij: het werd één in onbegrijpelijk-

heid met woorden en gebaren vernomen langs de stoffige wegen der stad, opgevangen van sukkel-dravende fruitventers, van vrouwen die glanzend baadden in de morgenzonnige rivier, van spelers en dobbelaars toekijkend bij een krekkelgevecht, van met dierenkoppen gemaskerde feestvierders: het paste bij het schrille gezang der straatdanseress die neigt en wiegt en zich wringt op onbewegelijke voeten, als een slanke jonge boom in den wind: bij de starende oogen waarin zich het paradijs van den opium-schuiver spiegelt: bij het van woede en bloed verblinde gezicht van een amokmaker, die als een dolle hond wordt doodgeslagen op den weg; het hoorde in deze natuur, de geweldige onontkoombaar-overmachtige, hoorde bij het woekerend gewas, bij het tierend gedierte, bij den Westewind die de lucht verandert in een sissende zee, en den Oostewind die den grond verschroeit en scheurt, bij de zon waarvan de duizelige hoogten vlammen, bij de aarde die eilanden werpt en uitbreekt in vulkanen. Het was een onverbreekbare samenhang, een overeenstemming van wonderbaarheden, makend eene in-zichzelf volkomene wereld.

Het gesprek der inlanders kabbelde voort. Er klonk een naam uit op: Aïssa.

Aïssa... Aïssa... Ik herinnerde mij.

Het was de naam van eene vrouw, eene jonge schoone vrouw, die haar minnaar gedood had, terwijl hij sliep in haar schoot. De lieden van Singon wezen den vreemdeling haar van onkruid overwoekerd graf: 'Zij, die al hare schaamte verloren

had, die haren Heer met een kris doorstak, Hadi Koesoemo, de Bloem des Volks, een man uit prinselijk geslacht.' Zij had hem gekust en omarmd en vermoord.

Waarom? Mannen en vrouwen van haar landaard begrepen het zeker wel, terwijl zij haar veroordeelden: veroordeelden niet omdat zij een mensch had gedood, maar omdat zij zich vergrepen had aan een prinsenzoon.

De geschiedenis kwam mij te binnen van een bediende, die na vijftien jaren van trouwen dienst zijn meesteres met een bijl had doodgeslagen, toen zijn, door haar geliefkoosd en vertroeteld, kindje plotseling gestorven was.

En ik dacht aan die kampong-deerne, die, verstooten en verschopt, haren heer heimelijk gevolgd was op eene expeditie naar Atjeh; en hoe zij op het omstreden veld een dag en een nacht gezocht had, tot zij onder de dooden den half-doode had gevonden: en hem wegdroeg op haar rug, onder het vuur der Atjehers door.

Meer en meer kwamen zij op in mijn willoos denken, de onbegrepen zeggingen en daden. Het was als een afvloeien van alle verten en nevelige hoogten der herinnering, onophoudelijke verwonderingen, die uitstroonden en tot stilte kwamen in het besef der grondelooze Oostersche mysterie.

Alleredelste teederheid en toewijding eener veile deern - tevreden trouw-in-dienst, waaruit op eens een verterend vuur van smart en woede omhoogslaat, - haat, die glimlacht en koestert en verraadt. -

Waarom? waarom?

Wij zouden het antwoord niet begrijpen, zoo zij het ons gaven: wij zouden het woord verstaan, en den zin niet bevroeden. Wij prijzen liefde, en eer, en trouw, en dapperheid. Ook zij prijzen die. Maar wat wij liefde heeten, is niet wat zij meenen met het woord, en eer in hunne gedachte lijkt niet op de eer die wij hoog houden. Ons goed is hun goed niet, noch hun kwaad ons kwaad.

Oost en West. Een andere hemel, een andere aarde. En over den afgrond geen brug.....

De vlam der toorts sprong op, steigerde, en wierp zich achterover. Ik voelde een vochtigen wind tegen mijn voorhoofd.

De toekan koedah keerde zich om.

‘Wij zijn aan het meer, Toewan. En daarginds staat het huis waarvan Kromo sprak.’

Hij wees naar een langen rooden schijn, die, terwijl wij naderden, zich in tweeën deelde - het verlichte vierkant eener deur, en zijn weerspiegeling in het water.

De dessaman liep er op toe, schreeuwende:

‘Lóh! Kè Kertò! een toewan is hier die wil overnachten!’

Een oud manneke, in een flets-paarsen sarong, dien hij onder het gaan vastrok om zijn magere lenden, verscheen binnen den rossen lichtkring der flambouw.

‘Mijn huis is het uwe, Heer.’

Ik trad binnen.

Een olie-vlammetje, in aarden schotel flikkerend,

maakte op den vloer een kern van roodgeel licht, waar de donkerheid van dak en wanden omheen bruinde. Een baleh-baleh schemerde op uit een hoek, een vischnet er naast, eenige schotels en kruiken van het grove grauwe aardewerk dat in de streek gemaakt wordt. Door de openstaande achterdeur ontwaarde ik een vrouw, neergehurkt bij een vuurtje van rijs en dorre bladeren, dat zij met een vlagvormigen waaier aanwakkerde. Het gerucht van mijn voetstappen deed haar omzien. Zij rees langzaam overeind, naderde en trad in het licht.

Het was een oud vrouwtje, verschrompeld dun en broos als een dor blad. Haar hol gezicht werd zonderling omschenen door een aureool van wit haar.

Zij bracht mij den Javaanschen groet, met een statige langzaamheid van gebaren, waardig bij allen uiterlijken deemoed van ineengedoken gestalte en neergeneigd hoofd. En begon zwijgend het avondmaal te bereiden.

Ik had me neergezet op eene bank voor de deur der hut. Van mijne plaats kon ik haar heen en weder zien gaan bij het rijsvuur. Het was als een uit den nacht opgroeiende verschijning, die kleur en vorm won naarmate zij de vlam naderde, een oogenblik glorend geopenbaard stond, en straks weer vervloot in duisternis. En telkens wanneer de opkringelende vuurschijn dat ingevallen gelaat belichtte, scheen het me of het de naglans was van jeugd en trotsche schoonheid die te voorschijn brak door het grauwe rimpelruig. Een paar maal trof mijne oogen haar plotseling opgeheven blik. Zij zag mij aan met een

uitdrukking van hartstochtelijk verwachten en wantrouwen tegelijk. Het was de blik waarmede een eenzaam mensch den onbekende aanziet, die hem uit de samenleving, waarvan hij sedert lang gescheiden is, leed of heil kan brengen.

De oude kwam voor mijne voeten hurken.

Ik gaf hem eenige sigaretten, die hij aannam met een glans in zijn oogen en een glimlach om zijn tandeloozen mond.

‘Ik geef veel dank, Heer! Van hier is het ver naar pasar Toenggoel, waar de waranghouder tabak verkoopt. En ik ben oud; en mijn leden verstijven van pijn door de koortsdampen uit het meer.’

Ik vroeg:

‘Maar waarom woon je dan toch hier, oude man, als het er zoo ongezond is, en zoo ver van den postweg en de dessa?’

Hij antwoordde ontwijkend.

‘Al sedert zoolang wonen wij hier, eh! zoo zeer lang!’

En na een pooze:

‘De rijst gedijt hier goed. En de visch, daarvan is overvloed in het meer.’

Hij keek, pinkoogend tegen den schijn, naar het rijsvuur: waar de oude vrouw voor neerhurkte. In zijn gezicht kon ik als in een spiegel haar bewegingen nagaan. Hij volgde haar met den blik van een hond, die zijn oogen niet afslaat van zijn meester, wachtend op een wenk.

Zoo haast ik het gebaar van afscheid geven maakte, stond hij op en verdween de hut in.

Ik hoorde de oude vrouw zeggen:

‘Haal nog meer water! Schep het niet aan den oever, maar waad tot aan de plek waar de bron opborrelt!’

En hij kwam weer te voorschijn met een aarden kruik in de hand, en daalde af in het meer.

Ik was er verwonderd over. De verhouding waaruit zulk een bevel en zulk een gehoorzaamheid kon voortkomen, is geen gewone onder inlanders.

Na een wijle bracht de oude vrouw mij het avondmaal: rijst en geroosterde visch op een stuk verschgeplukt pisang-blad geschikt. Ik at. En ging slapen, op de bamboezen rustbank waar mijn reisdeken overheen was gespreid.

Maar de overgrootte vermoeidheid in lijf en ziel hield me wakker.

Heen en weer mij wentelend op de krakende bamboe, tuurde ik naar de duisternis in de hoeken der hut, naar een flauw-blaauwen glimp van maanlicht op den vloer. Het vlekje dijdde uit, werd helderder: het fatsoen begon er zich in te vormen van de sierlijke luchtopening in het vlechtwerk van den wand, waar de manestraal doorheen gegleden kwam.

Zeker was de nacht glanzend daarbuiten.... De nachtvogels die cirkelden op geluidlooze wieken, zagen het woud onder zich als een zilver-groene weide; in wijden kring tintelden de bergspitsen er omheen. En zij bespeurden heinde en ver geen menscheijk verblijf dan dat zwarte hutje daar in de diepte, bij het meer.....

Hoe fantastisch, onbestaanbaar met de dagelijk-

sche werkelijkheid van het leven dat ik kende, was het zijn van deze twee oude mensen geheel alleen in de eenzaamheid van het bosch! De man scheen stom-tevreden, zoo maar heen-bestaand in schaduw en zonneschijn en slaap-stille nachten. Maar de oude vrouw, wat was dat in haar oogen en in haar bewegingen, dat geen rust liet aan wie haar aanzag?

In het bladerdak der hut werd een gekko wakker. Met een knarsend geluid schraapte hij zijn keel, en begon te roepen: 'Gekko! Gek-ko! Gek... ko!'

Onwillekeurig telde ik de schorre kreten van den hagedis, - voor ieder jaar dat hij geleefd heeft één, - leert het volksgeloof. Hij eindigde met een reutelend gebrom.

Ik stond op, moe van het woelen. En ging naar buiten.

De volle maan blonk in een zenith van albast. Het meer gloorde. Als een granietwand zwart en zwaar, stond tusschen die zilverende klaarheden in het nachtelijk woud. De schaduw van den kembang-spatoestruik voor de hut lag zoo zuiver en roerloos op den maanwitten grond, dat het scheen of daar een zwarte plant groeide. vlak-gespreid, met schemerig loover en bloemen van duisternis. Geen wind bewoog: maar een ongestadige koelheid kwam nu en dan omhoog huiveren uit het meer.

Rondom was stilte. Voor een oogenblik hield zich het gerucht van den tropischen nacht in. Ik voelde het als een sprakelooze spanning, - als stond er nù iets te gebeuren waartoe al de wonderen en verschijnselen van den dag slechts de voorbereiding geweest

waren. Onwillekeurig hield ik den adem in, wachtend.

Een schaduw viel op den maanwitten grond naast mij. Met een schok keerde ik mij om.

Het was de oude vrouw. Met brandende oogen zag zij mij aan.

Ik vroeg:

‘Wat wilt gij van mij, vrouw van Kertò?’

In smeekelings-houding voor mij neerzinkend, sprak zij de plechtige woorden waarmede de Javaan een bede begint:

‘Heer, beschik over mijn leven en mijn dood, daar ik zoo vermetel ben te genaken tot uwe voeten!’

Ik antwoordde:

‘Zeg mij vrijuit wat begeert, oude. Ik luister,’

En zij hief aan:

‘Heer, mijn hart is bedroefd! Weinig dagen nog slechts, dan zal de maand Poeasa beginnen. En het betaamt mij in die dagen een offer te brengen op het graf van mijn zoon in Singon.’

Ik begreep den onuitgesproken wensch.

‘Mijn reis gaat niet naar Singon, grootmoedertje. Ik zou een langen omweg moeten maken, wilde ik je daarheen brengen.’

Zij legde hare gevouwen handen om mijn voet, en trok ze af, en drukte ze tegen haar gezicht, met hartstochtelijk smeekens-gebaar.

‘Bij de ziel uwer moeder, Heer! breng me daarheen! Zie ik ben oud. Voorzeker zal ik niet lang meer leven. Wie zal dan mijns zoons graf eeren met offeranden?’

Zij klaagde, de moeder van den doode, als zag zij haren zoon, een hulpbehoevend kind, verre van haar; en daar was niemand die hem hielp.

In deernis vroeg ik:

‘Hebt gij geen schoondochter, moedertje? En heeft uw zoon u geen kleinkinderen nagelaten, die zijn gedachten eeren naar de heilige wetten?’

Hare stem werd dof, terwijl zij antwoordde:

‘Heer, hoe zou dat kunnen? Mijn kind was slechts weinig maanden oud, toen Goesti Allah hem gebod in Zijne tegenwoordigheid te verschijnen. Hij dronk nog aan mijn borst!’

Met een instinctief gebaar had zij de armen over elkaar gelegd, als koesterde zij nog, warm aangedrongen tegen haar boezem, het wichtje dat uit die overvloeiende bron zijn leven dronk. Haar lippen bewogen zachtjes. Prevelde zij, in half-onbewust herinneren, de zoete wordekens weer, die zij den verzadigden kleine placht toe te kirren, vóór hij insliep, met de melk nog op het half-open mondje?

Ontroerd beloofde ik wat zij wilde.

‘Ik zal den langen omweg maken, Moeder! Ik zal u en den ouden man Kertò brengen naar Singon.’

Haar saamgeprangde armen zakten neer. Er kwam een harde trek op haar gezicht.

‘Wat heeft Kè-Kertò te doen op het graf van mijn zoon? Hij is als de peloq-paal, die in het padiveld geplant wordt, en blijft staan. Hij is als een blok waarin ik rijst stamp!’

Ik trachtte den stompzinnige oude te verdedigen. ‘Zeker verlangt ook hij melatih-bloemen en een ei

en welriekenden boreh-balsem te offeren op zijns zoons graf, oude!’

Maar zij gromde:

‘Bij Allah! Ik wil niet dat hij op het graf van mijn zoon offert! Hij was als een voetveeg voor de zolen van den wedono, den onheiligen man! Moge zijne ziel nimmer uit de hel ontkomen!’

Zij hield de oogleden strak neer: maar haar mond beefde: en door de dunne kabaia heen zag ik het golven en bonzen van hart.

‘Wie is het, Moeder, die u kwaad heeft toegevoegd? En welke was zijne zonde, dat gij zijne ziel pijniging toebidt?’

Met een beweging, snel en gevaarlijk als het giftig omhoog-schieten eener slang, hief zij het hoofd op.

Het is Hadi Koesoemo, de hond en zoon van een hond! Hij gelastte zijn dienaar mijn kind een drank in te geven, dat hij stierf! Ah! Ah! Moge het gebeente zijner moeder onteerd worden! Moge Allah zijn geslacht verdelgen uit het land!’

Haar gezicht was vaal geworden: ik vreesde haar bewusteloos te zien neerzijgen. Om haar weer tot zichzelf te brengen zei ik streng:

‘Vrouw, verbiedt niet het Boek dooden te vloeken? De wraak voor alle kwaad is bij Allah, den Alziende, den Rechtvaardige. Weet het, de man die uw kind deed sterven, hij zelf is ellendiglijk omgekomen. Eene vrouw doorstak hem terwijl hij sliep in haren schoot, zijne slavin Aïssa.’

Een wreede lach vertrok haar gezicht.

‘Ik weet het, ik weet het wèl!’

Zij zag mij aan:

‘Ik zelf ben Aïssa.’

Onwillekeurig deinsde ik achteruit. Zij bemerkte het niet.

Zij sprak: en langzaam kwamen haar woorden, met een diepen doffen klank, als werd in haar beklemd borst de stem gedempt door overstelpende zwaarheden van leed en herinnering.

‘Ik was naar het besnijdenis-feest gegaan van Pak-Djojo's zoon, om de spijzen te helpen bereiden. Daar zat hij aan het maal. En toen hij mij zag, begeerde hij mij.

‘Dien avond kwam zijn dienaar aan mijns mans huis, en zei:

‘Moeder-van-Sidin kom toch, en help de vrouw van den wedono. Zij richt een offermaal aan, ter wijding van de nieuwe rijstschuur!’

‘Maar ik vreesde Hadi Koesoemo, want ik wist hoe zijn wandel onheilig was, en zijn hart zeer wreed.’

‘Daarom zei ik tot den bode:

‘Ik heb een klein kind, dat aan mijn borst drinkt. Hoe kan ik het verlaten?’

‘En de dienaar ging.

‘Doch ik ging tot mijn man, en zeide:

‘Vader-van-Sidin, de wedono begeert dat ik in zijn huis kom. Zie gij toe!’

Maar de vader van Sidin antwoordde:

‘Vrouw, ik ben een gering mensch. Hoe zal ik den wedono, die machtig is, kunnen weerstaan met oproerigheid?’

‘Toen vreesde ik, en ging niet naar het veld noch

naar den passar, doch bleef in het huis. En alleen des avonds ging ik naar de rivier om mij te baden en de kleeren van het kind te wasschen.

‘En op een avond ging ik, toen mijn man op de baleh-baleh lag en rookte, en ik lei het kind naast hem en zei:

‘Vader van Sidin, geef acht op het kind, dat het niet huilt, totdat ik terugkom.’

‘Toen ging ik naar de rivier, en baadde en wiesch de kleeren van het kind,

‘En ik keerde terug in het huis, en het kind was weg!

‘Mijn man was op het erf. Ik riep:

‘Waar is mijn kind?’

En hij riep:

‘Wat vraag je mij naar het kind! Zeker is het in het huis!’

‘Maar ik vond hem niet in het huis.

‘En op den weg ging de vronw van Peloq voorbij, die van het veld terugkwam, en zij riep:

‘Eh! vrouw! vrouw! Ik heb den dienaar van den wedono gezien, dragende uw kind!’

‘Van schrik liet ik de kleederen vallen. Ik liep met loshangend haar naar den wedono. Hadi Koesomoe zat in het voorhuis en rookte.

‘Hij lachte en greep mij aan, en zei:

‘Loh, wat is het? Moeder-van-Sidin, kom hier!’

Ik riep:

‘Heer, waar is mijn kind?’

‘Hij zei:

‘Het is in mijn huis! het huilt. Wat laat je het zonder drinken?’

‘En hij gelastte zijn dienaar mij in het huis te brengen, en de dienaar sloot mij op in een klein vertrek.

‘O Heer! den geheelen nacht hoorde ik hoe mijn kind huilde, hoe hij huilde tot schorwordens toe. En de vrouw die bij hem was zei:

‘Hou-je stil, of ik wurg je!’

‘En zij sloeg hem op zijn mond. Ik hoorde hoe zij hem sloeg. O, lâ-illah! mijn kind!’

De handen vastgekramp in het gewaad over haar borst, wiegde zij zich heen en weer in haar ellende:

‘O! lâ-illah, mijn kind! mijn eenig kind!’

Haar kermen ging mij door 't hart. Van medelijden kon ik niet spreken.

En zij ging door;

‘Ik zei tot den wedono;

‘Ik ben uw slavin, als gij mij alleen maar mijn kind teruggeeft!’

‘En hij lachte, de gevloekte, en zei:

‘Ja morgen, morgen!’

‘En toen het dag werd, bracht de vrouw die hem bewaakt had mijn kind. Maar wij waren als in een kooi hij en ik, dat wij niet konden vluchten. En wanneer hij wilde, nam Hadi Koesoemo mij mijn kind af, om mijn hart te grieven, Heer! en op het einde zeide hij:

‘Wat bekommer je je zoo zeer om dat kind van een geringen man? Zijn er niet genoeg vrouwen in den Kawedanan, die voor hem kunnen zorgen? Ik ben zijn gezicht moede!’

‘Toen vreesde ik om mijn kinds wille, dat Hadi Koesoemo hem kwaad zou doen. En ik gaf hem aan eene der vrouwen, en zeide:

‘Wanneer de wedono niet dichtbij is, breng dan mijn kind bij mij. Als je wilt, zal ik je een geschenk geven, hoedanig je maar wenscht.’

‘En als de wedono niet in het huis was, bracht zij mij mijn kind.

‘Maar op een dag zat ik met hem op mijn schoot en speelde met hem, en de wedono zag het. Hij sprak niet één woord, doch ik vreesde.

‘En in den dag die volgde werd mijn kind ziek. Zijn lichaam was zeer koud, en hij wilde niet drinken aan mijne borst en telkens huilde hij. Ik nam hem, en warmde hem aan mijn hart. Den geheelen dag hield ik hem aan mijn hart.

‘Hadi Koesoemo kwam in het vertrek, en vroeg:

‘Wat is dit, vrouw! Is je kind ziek?’

‘Ik antwoordde niet.

‘Den geheelen nacht zat ik, en hield mijn kind aan mijn hart. En toen het licht werd, toen stierf hij.

‘O, Allah! hij stierf, mijn eenig kind!’

Haar gezicht verviel.

Zij zat daar in één gezonken, met de handen neerhangend langs de gebogen knieën, en achterwaarts zinkend hoofd als hadde ook haar de laatste levenskracht begeven. Langzaam, druppel na zwaren druppel, kwamen de tranen van onder de dichtgevallen oogleden afleeken: gestadiglijk vloeiend, als konden ze nimmermeer ophouden van vloeien: als ware het haar ziel-zelf die opwelde en vloot uit de gebroken oogen weg.

Ik vond eindelijk stem om te zeggen:

‘God trooste u, moeder-van-Sidin!’

‘Mijn kind is dood,’ zei ze dof. Voor haar was het die eigen stonde gebeurd.

Toen, na een wijle:

‘Mijn hart was ziek. En de wedono lachte en zei:

‘Dit is eene dwaasheid! Zal het kind van een geringen man zoo betreurd worden? Laat af van weenen. Als je wilt kun je nog meer dan twintig zonen hebben, prinses uit een doorluchtig geslacht. Ga niet terug naar het huis van je man, doch blijf hier in den Kawedanan, om mij te dienen.’

‘Het was in mijn hart, dat ik hem den dood van mijn kind wilde teruggeven. Daarom zei ik:

‘Het is wel, Heer. Ik zal u dienen.’

‘Toen werd mij de deur ontsloten.

‘Ik wachtte een dag. En den dag die volgde ging ik naar de doekoen, en zeide haar alles zooals het geschied was, en zeide:

‘Help gij mij, dat ik doe verdwijnen den wedono.’

‘Toen gaf zij mij een djimat, en las in een boek en maakte berekeningen, en zeide:

‘De Vrijdag, die Djoemahat Wageth heet, de heilige dag, dan volvoer wat in uw hart is. Het zal u voorzeker gelukken.’

‘Toen het nu Djoemahat Wageth werd, was ik zeer gewillig voor Hadi Koesoemo: en hij was wel tevreden. En hij zei:

‘Neem een kam, en kam mij het haar!’

‘En hij zette zich voor mij neder, op de mat, en hij gaf zijn hoofd in mijne handen.

‘Toen nam ik uit mijn sirih-doos het gescherpte mes, en snel zei ik mijn hart de djimat op die mij

de doekoen had geleerd, en ik plantte mijn mes in zijn nek.

‘Dit is wat mijn kind u geeft!’

Haar vuist, gebald als om de greep van het doodelijk wapen, voer omlaag.

‘Dit! dit!’

‘Hij viel zijwaarts in mijn schoot. Ik wierp zijn lichaam van mij. Hij was niet dood: hij stak naar mij met zijn kris. Doch ik was sterker dan tien mannen! Ik dreef mijn mes in zijn borst en in zijn hals - zóo, zóo!’

Voorover gekromd, als hadde zij het worstelende wringende lichaam van den gehate onder haar knieën, sloeg zij weer en weer de gebalde vuist omlaag.

‘Ah! mijn mes baadde goed! Zijn gezicht verwrong dat het niet meer het gezicht van een mensch geleck. Ik gaf hem den dood van mijn kind terug, meer dan twintig dooden voor den ééne! Meer dan twintig dooden voor den dood van mijn kind!’

Woest triomfeerde zij. Haar oogen gloeiden. Het was of zij aanstonds zou uitbreken in een vlam. De jaren, de grijsheid, het zwakke ouderdoms-lichaam waren van haar afgevallen, als de aschlaag van een smeulend vuur, dat wakkert in den wind. Zij was achttien jaar, een beroofde moeder, waanzinnig van smart, die als een tijgerin zich stortte op den moorder van haar kind. En zij verscheurde hem.

‘Ah!’ zeide zij. ‘Ah!’ en bijna geleck het een lach, die over haar vreeselijk gelaat scheen. ‘Ah! met mijne eigene handen doodde ik hem!’

Zij zonk terug.

Een wijle bleef zij voor zich uit staren. Hare oogen lichtten.

En ten laatste, op den diepen vollen klank van eindelijke verlossing:

‘Mijn hart was vrij!’

Ik zag haar aan, de moordenaarster, die haar lijf gesteld had tot een lokaas des doods. En ik gevoelde hoe heilig, boven wat ik de heiligste deugd had geloofd, haar misdaad was, heilig onder een wet die alle wet te boven gaat. Het was als een openbaring die mij tegenstraalde uit haar oogen, een kenbaar worden van eeuwige werkelijkheden te midden van vergankelijkheid en schijn. In majesteit en heerlijkheid en in macht verscheen mij de Moederliefde, aller komende geslachten heil.

Ik waagde het eindelijk te spreken.

‘Hij die de moeder schiep en het kind, hij trooste u, o Moeder-van-Sidin! Ik zal doen wat gij van me eischt.’

Zij was opgerezen.

Verheerlijkt stond zij. De witte mane-klaarheid was om haar als de uitschijning harer eigen zegevierende ziel. En het woud met zijn dichtheden en zijn vruchtbare duisternis, met de ontluiking en den groei en de zaad-uitstrooiing zijner gewassen, met zijne millioenen levende, wriemelende zielen die paarden en worstelden en verslonden en stierven ter voortbrenging van nieuwe millioenen: het leven-houdende, leven-hoedende woud werd haar omveiligend heiligdom.